

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Stadier paa Livets Vei

Citation: Kierkegaard, Søren: "Stadier paa Livets Vei", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 6*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1999 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-slv-txt-shoot-idcb80e600-f0ac-4849-83f2-38e5ee497cf8.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 6

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Elskov har dog sin Gud, hvo kjender ikke ham af Navn, hvor Mangen troer ikke at vinde Meget ved at nævne sit Forhold efter dette Navn: et erotisk Forhold. Eros, det Erotiske og Alt, hvad dertil hører, har Krav paa det Poetiske. Ægteskabet derimod er ikke saaledes begunstiget, ikke af saa høi Extraction; thi om der end siges, at Gud har stiftet Ægteskabet, saa er det gjerne Præsten eller om man saa vil Theologien, der siger det, og han eller denne taler da i en ganske anden Forstand om Gud end en Digter gjør det. Følgen deraf er, at alt det Hyggelige, det Duftrige, der er ved Eros, forsvinder, thi Eros kan netop blive concret i det ganske Enkelte; Tanken om Gud derimod er paa den ene Side saa alvorlig, at Elskovens Lyst synes at forsvinde, naar den Gud, der er Aandernes Fader, selv skal være den copulerende, og paa den anden Side saa almindelig, at man forsvinder for sig selv som et Intet, der dog vil have en teleologisk Bestemmelse, hvorved man bestemmes i Forhold til den høieste Væren. Den Overskuelighed, den Gjennemsigthed og paa den anden Side det Skjelmeri og den Halvdunkelhed, som er Eros's Forhold til de Elskende, kan Aandens Gud ikke let faae i Forhold til Ægteskabet. Det at han er med er i en vis Forstand for meget og netop paa Grund deraf betyder da hans Nærværelse mindre end Eros's, der heel og udeelt kun er for de Elskende. Det er som i reent menneskelige Forhold, hvis den kongelige Majestæt til en Fadderstads lader møde ved sin Kammerherre, kan det maaskee tjene til at forhøie de Vedkommendes Stemning, men hvis Kongen selv vilde møde, vilde det maaskee forstyrre, kun i Forhold til Ægteskabet erindre man, at der jo ingen Stands-Forskjellighed er, som gjør, at den ene Klasse staaer Gud nærmere end den anden. Opgaven er heller ikke saa let, at tænke nemlig Gud som Aandens Gud og da at tænke ham saaledes med ind i Ægteskabet, at Tanken ikke bliver en Indledning af saa almindelig Art, at den slet ikke leder ind, og at Forestillingen ikke bliver saa aandelig, at den i samme Øieblik leder ud igjen.

Vil man nøies med den digteriske Forklaring af Elskov, der væsentlig er hedensk, thi Forelskelsens Henførelse til en Guddom er kun Umiddelbarhedens skjønnede spøgefulde Alvor, vil man lade Ægteskabet skjøtte sig selv, eller naar det kommer høit, være Noget, der kommer bag efter, saa finder man maaskee ingen Vanskelighed, men paa den Maade ikke at finde Vanskelighed er en vanskelig Sag for Den, der er vant til at tænke. Eros gjør naturligviis ikke Fordring paa nogen Tro, og kan ikke blive dens Gjenstand, dette gjør Eros saa brugbar for Digteren, men en Aandens Gud, der er Gjenstand for en aandelig Tro, er jo i en vis Forstand uendeligt fjernet fra Forelskelsens Concretion.

I Hedenskabet var der en Gud for Elskoven og ingen for Ægteskabet; i Christendommen er der, om jeg saa tør sige, en Gud for Ægteskabet, ingen for Elskov. Ægteskabet er nemlig et høiere Udtryk for Elskov. Sees Sagen ikke saaledes, forvirres Alt, og man bliver enten ugift en Spotter, en Forfører, en Eremit, eller Eens Ægteskab bliver en Tankeløshed. Vanskeligheden er, at saasnart man tænker Gud som Aand, bliver Individets Forhold til ham saa aandeligt, at den sandselige-sjælelige Synthese, der er Eros's Potens, let forsvinder, som hvis man vilde sige, at Ægteskabet er en Pligt, det at gifte sig er en Pligt, at dette da var et høiere Udtryk end Forelskelsen, fordi Pligten er et aandeligt Forhold til en Gud som er Aand. Hedenskabet og Umiddelbarheden tænker ikke Gud som Aand, men naar dette er givet, er Vanskeligheden den, at kunne bevare de Bestemmelser, der ligge i det Erotiske, saa det Aandelige ikke udbrænder og fortærer dem, men brænder i dem uden at fortære dem. Saaledes trues Ægteskabet med Farer fra to Sider; har Individet ikke sat sig troende i Forhold til Gud som Aand, spørger Hedenskabet liig en phantastisk Reminiscent i hans Hjerne, da kan han ikke indgaae noget Ægteskab; og paa den anden Side er han bleven aldeles aandelig, kan han det heller ikke, selv om saavel den Første som den Sidste var gift, en saadan Forelskelse eller et saadant Giftermaal er intet Ægteskab.

Havde Hedenskabet nu end ikke en Gud for Ægteskabet, som den havde en for Elskov, er Ægteskabet end en christelig Idee, saa er det dog altid Noget, man kan holde sig til, at Zeus og Here bare et eget Prædikat som Ægteskabets Beskyttere: $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omicron\varsigma$ og $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha$. At forklare Udtrykket nærmere maa være Philologernes Sag; jeg dølgør ikke min Uvidenhed, og som jeg veed med mig selv, at jeg mangler den fornødne Lærdom, saa anmasser jeg mig heller ikke et aandeligt Falkeblik, der skulde bemyndige mig til at lade haant om classisk Lærdom og classisk Dannelse, hvilken dog altid bliver Kjernefoder for Sjelen, denne ganske anderledes tjenlig end Grønfoder og Projektmageres Besvarelser af det Spørgsmaal: hvad det er Tiden fordrer. Mig er det blot af Vigtighed at turde bruge disse Ord $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omicron\varsigma$ og $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha$ om Ægtefolkene, Jupiter og Juno lader jeg udenfor, den historisk-philologiske Vanskelighed ønsker jeg ikke at blive til Nar ved at ville bevare.

Ægteskabet betragter jeg da som den individuelle Tilværelses høieste $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, det er saaledes det høieste $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, at Den, der gaaer uden om det, med et eneste Strøg udstryger hele den jordiske Tilværelse og kun beholder Evigheden og Aandsinteresserne, hvad der vel ved første Øiekast ikke er Lidet, men i *Tidens Længde* er meget anstrængende og tillige paa en eller anden Maade et Udtryk for en ulykkelig Existents. At det høieste $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, naar Ægteskabet betragtes saaledes, derfor ikke lader sig udtømme i en Suite af endelige »hvorfor,« indseer Enhver let, og behøver ikke at udføres. Det høieste $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ indbefatter altid de enkelte Bestemmelser, i hvilke det er udtømt som i sine Prædikater, saaledes under sig, at de netop have deres Betydning som immanente, og derimod ere betydningsløse, saa snart de forsøge sig i at gaae paa egen Haand; thi en løsreven Tanke, der vil være sin Egen, er comisk og tankeløs. Dette for at fjerne Misforstaaelser; Hovedsagen er, at Ægteskabet er et $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, dog ikke for Naturens Stræben, saa berøre vi $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$'s Betydning i Mysterierne, men for Individualiteten. Men er det et $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, er det ikke noget

Umiddelbart, men Frihedens Gjerning, og som sorterende under Friheden realiseres Opgaven kun gennem en Beslutning. Nu er Signalet givet, alle Indvendingerne, der som eensomme Figurer snige sig om det Sociale, hvis de ellers have nogen Kløgt, ville concentrere sig paa dette Punkt. Jeg veed det vel, det er her Slaget skal staae, det skal ikke være glemt, om jeg end en liden Stund lader som var det glemt, for hypothetice at see mig lidt om.

Vanskeligheden er denne: Elskov eller Forelskelsen er aldeles umiddelbar, Ægteskabet er en Beslutning; imidlertid skal dog Forelskelsen være optagen i Ægteskabet eller i Beslutningen: at ville gifte sig, det vil sige, hvad der er det Umiddelbareste af Alt skal tillige være den frieste Beslutning, hvad der er saa uforklarligt ved sin Umiddelbarhed, at det maa tilskrives en Guddom, skal tillige skee i Kraft af Overveielse, og en saa udtømmende Overveielse, at deraf resulterer en Beslutning. Fremdeles det Ene maa ikke følge efter det Andet, Beslutningen maa ikke komme luskende bag efter, men det maa skee paa eengang, begge Dele maae være tilsammen i Afgjørelsens Øieblik. Har Overveelsen ikke udtømt Tanken, saa fatter jeg ingen Beslutning, jeg handler enten genialt eller i Kraft af et Indfald.

Vover den Elskende sig ud, det vil sige bliver hans Forelskelse ikke blot en Sindstilstand, men han forenes virkelig med den Elskede, uden dog at have noget andet Udtryk for Forelskelsen end Forelskelsen, vover han sig ud blot bevæget og saligt fremskyndet i den impetus, der synes ham en Passat, hvilken uforandret maa føre ham ad den lyse Vei ved den Elskedes Side – saa er det slet ikke sagt, at et Ægteskab i næste Øieblik resulterer. I næste Øieblik; thi da han er blot umiddelbar bestemt, maa der tidlig eller sildig komme et næste Øieblik. Ægteskabet ligger i en Beslutning, men en Beslutning resulterer ikke ligefrem af Elskovens Umiddelbarhed. Enten behøves der slet ikke mere end Elskovens Tilskyndelse, der da ligesom Magneten uden Misvisning peger urokkeligt mod det samme Punkt, eller Beslutningen maa være tilstede fra Begyndelsen. Skal Beslutningen komme senere, kan der jo ogsaa skee noget Andet. Hvad sikkrer herimod? Forelskelsen, svarer man. Rigtigt, men det er jo netop Forelskelsens kritiske Øieblik, hvor den altsaa ikke kan hjælpe sig selv, thi det, at Umiddelbarhedens Luftning ikke strammer Forelskelsens Seil, at dette fluctuerer i Krisen, tyder jo netop paa, at der skal skee et Omslag, medens Umiddelbarheden er ifærd med ligesom ganske at ville standse i et Blikstille. Den anden Consequents af den umiddelbare Forelskelse, der er ligesaa nær, er – Forførelsen. Hvo siger, at en Forfører i det første Øieblik var en Forfører, nei han blev det i det andet. Naar der tales ud af den umiddelbare Forelskelse, kan man slet ikke afgjøre, om det er en Ridder eller en Forfører, der taler; thi det næste Øieblik afgjør dette. Med Hensyn til Ægteskabet gjelder det ikke, thi Beslutningen er strax tilstede fra Begyndelsen af.

Lad os tage Aladdin; hvilken Yngling med Ønsker og Higen i Sjelen, hvilken Pige med Længsel i Hjertet har vel læst Aladdins Befaling til Aanden i 4de Act (hvor han giver Ordre betræffende Bryllupet,) uden at Digterens Begeistring og Ordenes Ild har opflammet ja næsten opildnet den Læsende! Aladdin er en Ridder, at fremstille en saadan Forelskelse er sædeligt, siger man. Mit Svar er: nei; det er poetisk, og Digteren har ved sin lykkelige Tanke og ved sin Rigdoms Dyb i Fremstillingen for evigt bevist, at han absolut er Digter. Aladdin er aldeles umiddelbar, hans Ønske er derfor netop saaledes, at han i næste Øieblik kan være en Digter. Det Eneste, der beskæftiger ham, er hiin »elskte, længst forønskte Brudenat,« som forvisser ham Besiddelsen af Gulnare, og saa Palladset, Bryllupssalen, Bryllupet:

Hold mig der et herligt Bryllup, gjør den mørke Nat til Dag,

Med de virakblandte Fakler i den rummelige Sal.

Lad et Chor Sandsigerinder føre op et luftigt Bal,

Mens de Andre os forlyste sødt med Citharspil og Sang.

Aladdin bliver selv næsten overvældet, han daaner i den anede Lysts Besvimelse; ikke uden en vis Skjelven i Stemmen spørger han Aanden, om han kan det, han besværges den, at svare oprigtigt, og i dette Ord: oprigtigt hører man ligesom Umiddelbarhedens Angst over sin egen Lykke.

Det, hvorved Aladdin er stor, er hans Ønske, at hans Sjel har Marv til at begjere. Skulde jeg i denne Henseende indvende Noget mod et Mesterstykke, hvad da kun kan være en forelsket Misundelse, da var det Dette, at det aldrig træder tydeligt og stærkt nok frem, at Aladdin er en berettiget Individualitet, at det at ønske, at kunne ønske, at vove at ønske, at være dumdristig i at ønske, resolut i at gribe til, umættelig i at hige, at dette er en Genialitet, saa stor som nogen anden. Man troer det maaskee ikke, og dog fødes i hver Generation maaskee ikke 10 Ynglinger, der have dette blinde Mod, denne Fynd i det Grændseløse. Undtag de 10, og giv enhver Anden Ønskets Fuldmagt, den bliver dog i hans Haand mere eller mindre et Tiggerbrev, han bliver bleg om Næsen, han vil betænke, ønske vil han nok, men nu gjelder det at ønske det Rette, – det vil sige han er Fusker, ikke Geni, som Aladdin, der derfor er Aandens Yndling, fordi han er umanerlig. Opfyldelsen maa derfor ikke vise sig som en tilfældig Begunstigelse, for ikke at give Stymperne et Paaskud, at naar de bare vidste Opfyldelsen sikker, saa skulde de nok ønske. Usandhed, Usandhed, her er jo allerede en Reflexion. Nei selv om intet Ønske blev opfyldt for Aladdin, han rangerer ved Ønsket, ved denne Vælde i Begjering, der tilsidst er mere værd end enhver Opfyldelse.

Stor er Aladdin; han holder Bryllup, rigtigt, men han gifter sig ikke. Sandeligen Ingen kan ønske ham det bedre eller glæde sig oprigtigere over ham end jeg, men hvis jeg formaaede, som Digteren giver ham Lampens Aand, at give ham en lignende, hvis jeg formaaede ved en daglig Forbøn, at skaffe ham det Eneste, jeg mener han savner, en Beslutningens Aand, der i Fynd og Concretion svarede til hvad hans Ønske er i Umaadelighed og Abstraktion (thi hans Higen er jo grændseløs og er brændende som Ørkenens Sand) – ak! hvilken Ægteemand kunde Aladdin ikke blive. Nu kan man Intet sige, mine Fjender derimod, Røverne, som lure paa Bytte, tage sig ganske roligt Aladdin til Indtægt. Forføreren styrker sin Sjæl paa Aladdins Umiddelbarhed, og saa forfører han, og saa siger han: Aladdin var ogsaa en Forfører, det veed jeg fra en meget paalidelig Haand, han blev det Morgenen efter Brylluppet. Om det nemlig ikke var strax den næste Morgen, men først et Par Aar efter, gjør væsentligen Intet til Sagen, og beviser kun, hvis det var efter et Par Aar, at Aladdin er bleven lille. Her har Forføreren Ret, skal det være forbi med det Umiddelbare, saa gjelder det at bryde hurtigt af, (og derfor er det netop en sædelig Opgave at fremstille en Forfører) skal dette ikke være Tilfælde, saa maa Beslutningen allerede være tilstede fra Begyndelsen, og saa have vi en Ægteemand. Kun Beslutningen kunde borge for Aladdin, Digteren ikke, Poesien ikke, thi Poesien kan ikke bruge en Ægteemand. Digterens Begeistring er i Umiddelbarheden, Digteren er stor ved sin Tro paa Umiddelbarheden og paa dens Kraft til at trænge igjennem. Ægteemanden har tilladt sig en Tvivl, en uskyldig, en velmeent, en ædel, en elskelig Tvivl, thi sandeligen han er langt fra at ville fornærme Elskoven, eller at ville have den borte. Saavist nemlig som den umiddelbare Forelskelse ikke constituerer en Ægteemand, saa vist paa den anden Side er et Giftermaal, hvor man har udeladt Elskoven, ligegyldigt af hvilken Grund, intet Ægteskab.

Ved at vove sig ud blot baaren af Forelskelsens uimodstaelige salige Tilskyndelse, føres den Elskende vel i den Elskedes Favn, føres med hende, maaskee videre frem, men til Ægteskabet kommer han ikke; thi er hiin de Elskendes Forening ikke fra Begyndelsen et Ægteskab, bliver den det aldrig. Skal Beslutningen træde til bag efter, er Ideen ikke udtrykt. Vel kan de Elskende leve lykkeligt, vel muligt, at de ikke bryde sig om Indvendinger, Fjenderne beholde dog paa en Maade Ret. Alt dreier sig om Idealiteten. Ægteskabet maa ikke være et fragmentarisk Noget, der kommer efter Tid og Leilighed, Noget, der hændes de Elskende, efter at de have i nogen Tid levet med hinanden, saa beholde Fjenderne dog Ret. De hævde sig Idealitet, Idealitet i det Onde, dæmonisk Idealitet. Man vil ogsaa let paa Indvendingen see, om den Talende blot er en Chicaneur, eller han har dæmonisk Idealitet. Man kan handle ganske rigtigt i ikke at ville indlade sig med Indvendingerne, ikke at ville lade sig forstyrre af dem, men man bør have en god Samvittighed, og en ubrudt Pagt med Ideen. At nøies med at befinde sig vel, at være lykkelig o. s. v. er Fortabelse, naar denne Lykke er baseret paa Tankeløshed, eller Feighed, eller et verdsligt Sind, elendig Forgudelse af Tilværelsen. At have frelst sin Pagt med Ideen, selv om man blev ulykkelig, er et Himmerig mod en saadan Jammerlighed, det er ogsaa min Mening. Derfor tør jeg tale, jeg stikker ikke som Ægteemand Halen mellem Benene, jeg tør tale med Fjender, ikke blot med Venner. Jeg veed, at jeg som Ægteemand er $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omicron\varsigma$, men jeg veed ogsaa, hvad der fordres af en Saadan i Forhold til Ideen. Ingen Prutten, Gaaen paa Accord; ingen Trøstegrunde mellem Ægteemand og Ægteemand, som var Ægteemænd, liig Qvinder i et Seraille, Livsfanger, der havde Noget for sig selv, hvilket de ikke turde være bekjendt for Verden; som var Elskoven den forgyldte Stads, man lader Digteren tage og vende ud, Ægteskabet den luslidte Side, man vender ind. Nei aaben Feide, Ægteskabets Idee seirer vel. Ydmyg for Gud, underdanig under Forelskelsens guddommelige Majestæt opløfter jeg stolt mit Hoved over alle Vittigheder og bøier det ikke for nogen Indvending.

Vi give da Fjenderne Ret i at stille hele Vanskeligheden frem, at den Synthese, der constituerer Ægteskabet, er vanskelig, men give dem ikke Ret i at stille det som en Indvending, end mindre i, hvad Udvei de selv gribe til. Naar en Modstander triumpherende fremsætter hele Indvendingens Vanskelighed for at forfærde, da gjelder det at have Mod til med Hamann at sige: saaledes er det netop. Det er et godt Svar og paa rette Sted. Svaret skal ogsaa her komme, dog fordrer jeg endnu blot nogle Øieblikke Sagen udsat, for at orientere lidt i et Par almindelige Betragtninger om Ægteskabet som Livets høieste $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$.

I Hedenskabet satte man Straf for Pebersvende, belønnede dem, der avlede mange Børn; i Middelalderen var det en Fuldkommenhed ikke at være gift. Dette er Extremerne. Hvad det Første angaaer, da behøver man ikke at sætte Straf derfor, thi Tilværelsen hævder altid sig selv og veed at straffe Den, der vil emancipere sig. Den, der vil emancipere sig, er her den, som ikke vil gifte sig. Der maa lægges Eftertryk paa, at han ikke vil det. Som Ægteskabet er en Beslutning, saa er ogsaa den Modsætning, der kan blive Gjenstand for Omtale, en Beslutning, der ikke vil. Thi at fjante Livet hen, søgende efter Idealet (som var al saadan Søgen andet end Dumhed og Formastelighed) uden at fatte hverken hvad Elskov eller Ægteskab betyder, uden engang at fatte det uskyldige Sværmeri, der spøgende paaminder Ungdommen, at Tiden gaaer hen, at Tiden gaaer hen, er en ideeløs Existents; ligesom ogsaa knibsk at vrage og vrage, (som var al saadan Vragen Andet end Udtryk for at den Vragende ikke er reen) og Ingen faae, hvad der er det objektive Udtryk, som Tilværelsen giver den subjektive Vragen. At Ægteskabet i Forhold til sligt Tossieri har absolut Fortrinnet er saa afgjort, at det næsten er en Fornærmelse mod Ægteskabet at sige det. Nei den Indvending, der skal have nogen Betydning, maa vindicere sig denne ved en negativ Beslutning. Ægteskabets Beslutning er en positiv Beslutning og egentligen den positiveste af alle; Modsætningen er ogsaa en Beslutning, der beslutter ikke at ville realisere denne Opgave. Enhver, der ikke blot bliver udenfor Ægteskabet, men ogsaa bliver udenfor det uden Beslutning, hans Gjennemgang gennem Livet er spildt Uleilighed. Enhver Menneske-Existents, der ikke vil være Sladder, og det skal intet Menneske ville være, tør ikke opgive noget Almeent

uden i Kraft af en Beslutning, hvad der nu end foranlediger ham til at tage Beslutningen, hvilket med Hensyn til det ikke at ville gifte sig, kan være saare forskjelligt, men her ikke behøver at udføres for ikke at distrahere.

Den Beslutning, ikke at ville gifte sig, giver naturligviis en Idealitet, men ikke en saadan Idealitet som det at fatte den positive Beslutning. Kun i Forhold til Tid og Omstændigheder kan det for den Enkelte vorde mere tydeligt, at han har fattet en Beslutning, naar han har fattet den negative, forsaavidt den positive Beslutning i et almindeligt Omdømme kan være bleven gjort let nok. Det kan vel saaledes lykkes at gifte sig, som man siger, uden at have fattet en Beslutning, uagtet man jo har fattet en Beslutning, men en Beslutning og en Beslutning er noget høist forskjelligt. En Beslutning, der bestemmer sig frisk væk i Continuitet med Andre, og beslutter sig i Kraft af, at Nabo og Gjenbo ogsaa have besluttet sig, er egentligen ingen Beslutning, thi om der gives en Poesi paa anden Haand, veed jeg ikke, men en Beslutning paa tredje Haand er ingen Beslutning. I Forhold til saadanne Ægteskaber, der hverken spille i Forelskelsens eller Beslutningens bedste Couleur, men passe og passere, har naturligviis en negativ Beslutning Fortrinnet. Men saadanne Ægteskaber er heller ikke Ægteskaber, men Efterabelser.

Al et Menneskes Idealitet ligger først og sidst i Beslutning. Enhver anden Idealitet er en Ubetydelighed, at beundre ham derfor er en Barnagtighed, og hvis den Vedkommende forstaaer sig selv ret, er det en Fornærmelse. Kun om positiv og negativ Beslutning kan der altsaa blive Tale. Den positive Beslutning har da den store Fordeel, at den consoliderer Tilværelsen og beroliger Individet ind i sig selv, den negative holder ham bestandigt in suspenso. En negativ Beslutning er altid langt mere anstrængende end en positiv, den kan ikke blive habituel, og dog skal den bestandigen vedligeholdes. En positiv Beslutning er tryk i sit lykkelige Resultat, thi det Almene, som er det Positive i den, betrykker Lykken, at den vil komme, og giver Lykken Tryghed, naar den er kommen. En negativ Beslutning er bestandigt, selv i Forhold til et lykkeligt Resultat, tvetydig; den er, ligesom Lykken i Hedenskabet, skuffende, thi Lykken er først, naar den *har været*. Det vil sige, først naar jeg er død, kan jeg vide, om jeg *har været* lykkelig. Saaledes med den negative Beslutning. Individet har aabnet Strid med Tilværelsen, derfor kan han intet Øieblik være færdig, han kan ikke Dag fra Dag som den, der har fattet og holdes af en positiv Beslutning, fordybe sig i sin Beslutnings oprindelige Grund. En negativ Beslutning holder ikke ham, han maa holde den, og selv, hvor langt det end gaaer hen, selv om Lykken begunstiger ham, selv om det Betydningsfulde resulterer for ham, han tør dog ikke negte Muligheden af, at pludseligen Alt kan antage en anden Forklaring. Ved sin negative Beslutning existerer han nu egentligen hypotetisk eller conjunktivisk, og i Forhold til en Hypothese gjelder det, at den aldrig er færdig, før den har forklaret alle Phænomenerne, thi selv ved en urigtig Hypothese kan man midlertidig faae meget Rigtigt ud, indtil det Phænomen kommer, der støder Hypotesen om; og i Forhold til et conjunktivisk dersom gjelder: ja dersom. En positiv Beslutning har kun een Anfægtelse, den ikke at være sig selv tro; en negativ Beslutning har altid dobbelt Fare: det ikke at være sig selv tro, dette er ligesom ved den positive kun med den Forskjel, at al denne Troskab er uden Løn, en vissen Herlighed og ufrugtbar som en Pebersvends Liv; og da den anden Anfægtelse, om al denne Troskab, hvorved man er sig selv tro i sin negative Beslutning, ikke er en Misvisning, der for al sin Troskab tilsidst lønnes med Angeren. Medens den positive Beslutning glad styrker sig ved Hvilen, glad staaer op med Solen, glad begynder, hvor den slap, og glad seer Alt trives om sig, som en Ægtemand gjør det, glad seer med den nye Dag nyt Beviis for hvad der ikke behøvede noget Beviis (thi det Positive er ikke en Hypothese, der skal bevises) saa slumrer Den, der har valgt den negative Beslutning, uroligt i Natten, venter, at den Skræk pludseligen skal staae over ham, at han valgte feil, vaagner anstrænget op til at see den golde Hede om sig, styrkes aldrig, fordi han bestandigt svæver.

Sandeligen Staten behøver ikke at sætte Straf for Pebersvende, Tilværelsen selv straffer den, der er værdig at straffes, thi den, der ikke fatter en Beslutning, er en Elendig, om hvem det i en sørgelig Forstand maa siges: han kommer ikke til Dommen. Det er ikke fordi jeg er misundelig paa dem, som ikke ville gifte sig, at jeg taler saaledes, jeg er for lykkelig til at misunde Nogen, men jeg er nidkjær paa Tilværelsen.

Jeg vender tilbage til mit Foregaaende, at Beslutningen er Menneskets Idealitet. Jeg vil nu forsøge at udvikle, hvorledes den Beslutning maa være beskaffen, der er den mest dannende for Individualiteten, og glæde min Sjel ved at betænke, at saaledes er netop Ægteskabet beskaffent, hvilket jeg, som sagt, indtil videre antager at være en Synthese af Forelskelse og Beslutning.

Der gives et Phantom, som ofte nok er paa Benene, naar det gjelder at fatte en Beslutning, det er *Sandsynlighed* – en Pialt, en Bønhas, en Skakkerjøde, som ingen fribaaren Sjel indlader sig med, en Døgenicht, der snarere burde sættes i Tugthuset end kloge Mænd og Koner, da den franarrer Menneskene hvad der er mere end Penge og Penges Værd. Ethvert Menneske, der i Forhold til Beslutning ikke er kommen videre, aldrig kommer videre end til at beslutte sig i Kraft af Sandsynlighed, er tabt for Idealiteten, hvad han saa end bliver. Naar et Menneske i Beslutningen ikke støder paa Gud, ingen Beslutning nogensinde har taget, ved hvilken han gjorde en Omsætning med Gud, kunde han ligesaa gjerne have ladet være at leve. Men Gud handler altid en gros og Sandsynlighed er et Papir, som ikke noteres i Himlen. Det gjelder derfor om, at der i Beslutningen er et Moment, som imponerer den geskæftige Sandsynlighed og gjør den maalløs.

Der er et Gjøglebillede, som den Besluttende render efter, som Hunden efter Skyggen i Vandet, det er

Udfaldet, et Endelighedens Tegn, et Fortabelsens Blendværk, vee Den! som seer efter det, han er fortabt. Som Den, der saae paa Korset i Ørkenen, om han var bidt af Slinger, blev karsk, saa er Den, som fæster sit Blik paa Udfaldet, bidt af en Slange, saaret af det jordiske Sind, fortabt baade for Tid og Evighed. Naar et Menneske i Beslutningens Øieblik ikke saaledes omstraales af Guddommens Klarhed, at alle Gjøglebilleder, dannede af Døsighedens Taager, forsvinde, da er hans Beslutning kun et større eller mindre Falsum – lad ham trøste sig med Udfaldet. Det er derfor saa saare vigtigt, at det, i Forhold til hvilket Beslutningen fattes, er saaledes beskaffent, at intet Udfald vover at byde med ved Auctionen, fordi det, der kjøbes, kjøbes à tout prix.

Hvad her er sagt gjelder om enhver Beslutning, i hvilken det Evige er tilstede og afslutter Kjøbet, ikke blot om hiin Ægteskabets, naar den første Gang trykker Forelskelsen til sit Bryst og slutter den i Beslutningens trofaste Favnetag. Enhver Beslutning, der har det Evige i sig, gjelder dette om, forsaavidt ogsaa om den negative Beslutning, forsaavidt den kun er negativ mod Timeligheden, men vender sig positiv mod det Evige. Dog deri ligger jo netop dens Svæven. I Ægteskabets Beslutning derimod er Forelskelsen deponeret som et Fideicommiss, og Forelskelsen har netop Magt til at drage den Besluttende ikke just ned til Jorden, langtfra, men ned ved den Elskedes Side i Tiden. Det Besluttende er det Ethiske, er Friheden; dette har den negative Beslutning ogsaa; men saaledes blank og bar er Friheden ligesom stum, haard at udtale, og har overhovedet noget Haardt i sit Væsen. Forelskelsen derimod sætter strax Musik til, om denne Composition end indeholder en meget vanskelig Passage. Thi det Brudepar, der i hiint hellige Øieblik, eller naar de ellers senere tænke derpaa, ikke finder, at det i en vis Forstand er Galmandstale af Præsten, at sige til de Elskende, at de *skulle* elske hinanden, og paa den anden Side ikke finder, at det dog er, om jeg saa tør sige, ganske ypperligt sagt, et saadant Brudepar mangler ægteskabeligt Gehør. Saa lifligt som det er, at fornemme Forelskelsens Hvidsken, dette dyrebare Vidne ved Brylluppet, lige saa kjærkomment er hiint dumdristige Ord, der siger, Du skal elske hende. Hvor dithyrambisk er ikke en Vielse, hvor næsten overmodig, at man ikke nøies med Forelskelsen, men kalder den en Pligt; hvad Under, at en Beslutning, der svarer til en saadan Tiltale, forekommer Nogen en vanskelig Tale! At Elskoven altsaa ikke nøies med at være sikker paa sig selv, men at den i sin Forvoenhed forsøger sig paa hiint: Du skal, at altsaa Ægteskabet har en Beslutning, der er det eneste Ønske, en evig Pligt, der er Øiets Lyst og er Hjertets Begjering! Frisk Mod derfor, dristigt vovet, Mod til at ville det Vanskelige, saa hjælper Vanskeligheden igjen; thi Vanskeligheden er ikke en vranten Mand, ikke en Chicaneur, men en Almagt, der vil gjøre det saa saare godt. Medens Den, der i sin evige Beslutning forholder sig negativt til det Timelige, i Beslutningens Øieblik bliver eensom, selv om han virkelig er stor, om han var en Prometheus, lænkes, ikke til et Bjerg, men fanges i Timeligheden som i en Lænke, saa staaer Ægtemanden, idet han atter aabner Øiet, forsaavidt det var som lukket i Beslutningens Evighed, atter der, hvor han var før, aldeles paa samme Sted, ved den Elskedes Side, hvor han dog helst vil være, føler intet Savn efter det Evige, thi det er hos ham i Timeligheden.

Den negative Beslutning lyder blot paa det Evige, den positive baade paa det Timelige og det Evige, og saaledes er nu Mennesket engang timeligt og evigt. Den sande Beslutningens Idealitet ligger derfor først i en Beslutning, der er lige saa timelig som evig, der er, om jeg saa tør sige, baade noteret og contranoteret, en Forsigtighed, der bruges ved en Obligation og som jo endog Banken bruger ved sine større Sedler. Den sande idealiserende Beslutning har da denne Egenskab: den er noteret i Himlen, og da er den contranoteret i Timeligheden. Men ikke blot dette, Tid efter anden, alt som Livet gaaer hen, faaer Ægtemanden bestandig nye og nye Contranoteringer, den ene ligesaa dyrebare som den anden. Enhver Ægtemand forstaaer hvad jeg mener, hvorledes skulde jeg troe Andet, at han var en Uværdig, en Utaknemlig, der modvillig betragtede de yderligere Forsikringer som byrdefulde; en retskaffen Ægtemand derimod forstaaer, at en Hustru er Hovedcontranoteringen, at Enhver i den Kreds, der opvoxer under Ægteskabets Øine, er en ny og ny Paategning. O! salige Sikkerhed! O! rige Mand! O! betryggede Salighed, at eie sin hele Velstand i en eneste Obligation, der ikke kan forsvinde for Een som den evige Beslutning for Den, der forholder sig negativt til det Timelige. Denne Sidste er en Ulykkelig eller en Oprører, og en saadan er jo ogsaa en Ulykkelig; han er en Ulykkelig, der gaaer med sin evige Beslutning gennem Tiden, men han faaer den aldrig contranoteret, tvertimod, hvor han kommer, bliver den protesteret; han er en Udstødt af Slægten, og om end trøstet af det Evige, dog borte fra Glæden, i Graad, maaskee i Tænders Gnidsel; thi Den, der i Evigheden ikke har Bryllupsklædningen, han stødes ud, men i Jordlivet er Bryllupsklædningen netop Bryllupsklædningen.

Den sande idealiserende Beslutning maa være lige saa sympathisk som autopathisk. Men Den, der er negativ mod det Timelige, har ingen Afledning for sin Sympathi, der altsaa istedetfor at blive ham en Vederqvægelse, naar den udgyder sin velsignede Overflod og naar den atter samler ny, bliver ham en Plage, der tærer paa hans Sjæl, fordi den ikke kan yttre sig. At qvæles er forfærdeligt, men at have Sympathi og ikke kunne give den Luft, er ligesaa forfærdeligt. Jeg antager nemlig, at han har Sympathi, thi ellers er han ikke værd at tale om. At have Sympathi hører Mennesket væsentligen til, enhver Beslutning, der overseer dette, er ikke i største Forstand idealiserende, og er det heller ikke, naar Sympathien ikke faaer sit adæquate Udtryk. Lad Pebersvenden blive en Nar, der ødsler sin Sympathi paa Hunde og Katte og Narrestreger; lad Eneboeren, der valgte negativt, lad ham være en ædel Sjæl, lad hans Sympathi søge og finde Opgaver, der ere langt større end at have Hustru og Børn, han har dog ikke Glæden deraf. Hvis Himlens Dug ikke maatte falde paa Græsset, og ikke maatte have Glæde af at see Blomstret vederqvæget ved dens Liflighed, hvis den skulde udbrede sig over det vide Hav eller fordampe, før den naaede Blomstret, var det ikke

forfærdeligt? Hvis Mælken i Moderens Bryst strømmede rigeligt, men der var intet Barn, hvis den spildte Mælk var saa kostelig som Junos, efter hvilken Mælkeveien nævnes, ak hvor tungt! Og saaledes ogsaa med et Menneske, hvis Sympathi ikke faaer Lov at see en Hustru grønnes som Træet, der er plantet i Sympathiens velsignede Hegn, ikke faaer Lov at see Træet blomstre og bære sin Frugt, der modnes under Sympathiens Omsorg! Ulykkelig det Menneske, der ikke har dette Udtryk for sin Sympathi, og det endnu herligere Udtryk for Alt, hvad hans Sympathi udtrykker: at det Alt er hans Skyldighed. Denne Modsigelse er Sympathiens saligste Lyst, en Salighed, over hvilken den ligesom taber Forstanden af Glæde. Lad en Ulykkelig, der ikke i Ægteskabets Beslutning er i Forstaaelse med det Timelige, lad ham pleie Syge, lad ham bespise Hungrige, lad ham klæde den Nøgne, lad ham besøge den Fangne, lad ham trøste den Døende, jeg priser ham, han har ikke sin Løn borte, men han er ei heller i guddommelig Vanvid en unyttig Tjener, hans Sympathi søger bestandigt sit dybeste Udtryk, men finder det ikke, søger det viden om, som hans Omsorg jo vandrer fra Huus til Huus, medens Ægtemanden finder Beleiligheden i sit Huus, i sit Hjem, hvor det er ham en Salighed at ville gjøre Alt, og endnu større Salighed, et guddommeligt poscimum, at han er og bliver uden Fortjeneste.

Den sande idealiserende Beslutning maa være lige saa concret, som den er abstrakt. I samme Grad som en Beslutning er negativt udfærdiget, i samme Grad er den alene abstrakt. Men lad nu en Beslutning angaae, hvad den vil, der gives mellem Himmel og Jord intet saa concret som et Ægteskab og det ægteskabelige Forhold, Intet saa udtømmeligt; selv det Ubetydeligste har sin Betydning, og medens den ægteskabelige Forpligtelse elastisk omspænder en Levetid (ligesom hiin Hud, der udmaalte Carthagos Omfang), saa slutter den sig ligesaa elastisk om Øieblikket, og om ethvert Øieblik; der er Intet saa stykkeviis som et Ægteskab, og dog er der Ingen, der mindre fordrager et deelt Hjerte end Ægteskabet, Gud selv er ikke saa nidkjær. Ethvert Pligtforhold lader sig dog aproximatorisk udtømme i Bestemmelser, ethvert Arbeide, enhver Bedrift, kort Alt, hvad man ellers fylder Tiden med, har sin Tid, men det ægteskabelige Liv unddrager sig enhver saadan Bestemmelse. Ja vee! den, for hvem det er en Byrde, selv det at være dømt paa Livstid giver ingen tilstrækkelig Forestilling om hans Straflidelse, thi dette er et abstrakt Udtryk, men en saadan ægteskabelig Forbryder føler hver Dag Forfærdelsen af at være dømt paa Livstid. Jo concretere et Menneske bliver i Idealiteten, desto fuldkomnere er Idealiteten. Den, der ikke vil gifte sig, har altsaa forsmået den mest idealiserende Beslutning. Desuden er det egentligen en Inconsequents, naar man ikke vil gifte sig, da at ville beslutte sig til noget positivt Formaal i Timeligheden. Eller hvad Interesse kan Den have for Statens Idee, hvilken Kjærlighed til sit Fødeland, hvilken borgerlig Patriotisme for Alt hvad der angaaer det Sociales Vee og Vel, Den, der ikke vil lade Ægteskabet have Realitet! – jo mere abstrakt, desto ufuldkomnere er Idealiteten. Abstraktionen er Idealitetens første Udtryk, men Concretionen er dens væsentlige Udtryk. Dette udtrykker Ægteskabet. I Forelskelsen ville de Elskende tilhøre hinanden for *evigt*; i Beslutningen beslutte de at ville være *Alt* for hinanden, og denne uhyre Abstraktion finder sit concrete Udtryk i hvad der er saa ubetydeligt, at ingen Trediemand drømmer derom. Forelskelsens høieste Udtryk er, at den Elskende føler sig som Intet ligeoverfor den Elskede, og lige saa omvendt, thi at føle sig som Noget, strider mod Forelskelsen; Beslutningen har intet Ord, fordi Ordet selv næsten er for concret, Løftet er taust eller hiint uddødelige: ja – og denne Abstraction udtrykkes saaledes, at om alle Hurtigskrivere forenede sig formaade de ikke at beskrive hvad der i 8 Dage tildrager sig i et Ægteskab. – Dette er den ægteskabelige Lykke; jeg mener det ikke saaledes, som naar man taler om et enkelt lykkeligt Par, nei dette er den Lykke at være Ægtemand. Thi hvilket Liv er lykkeligere end dens, for hvem Alt har Betydning, hvor skulde Tiden vorde Den lang, for hvem Øieblikket har Betydning. Og er denne Lykke ikke betrygget, thi det siger jo et gammelt Ord, at Ehestand er Wehestand, og saaledes forkynder jo Ægteskabet sig selv, hvor sikkert maa det dog ikke være paa sig selv, at det tør indbyde Mennesker til at forsøge det? Er der nogen anden Indretning i Livet, noget andet Forhold, der begynder saaledes, ak al anden Begyndelse er smigrende nok, og fortier Besværlighederne. Figaro siger til Grevinden for at undskylde den Billet, han har sendt Grevnen: at hun var den eneste Dame i Kongeriget, mod hvem han turde tillade sig Sligt med Sikkerhed; saaledes troer jeg, at Ægteskabet er det Eneste, der med Sikkerhed tør sige om sig selv, at det er en Plage, det Øvrige i Livet vilde det være en Uforsigtighed af at lade sig mærke med Noget.

Den sande idealiserende Beslutning maa være ligesaa dialektisk i Retning af Friheden som af Tilskikkelsen. Uden at vove fattes der ingen Beslutning. Nu er Beslutningen fattet, jo abstraktere den er, desto mindre er den dialektisk i Retning af Tilskikkelse. Herved faaer Beslutningens Idealitet efterhaanden en vis Usandhed, den bliver let stolt, hoffærdig, umenneskelig, netop al Tilskikkelsens Argumenteren betragtes som udenretslig. Jo concretere Beslutningen er, desto mere træder den i Forhold til Tilskikkelsen. Dette giver Ydmyghedens, Sagtmodighedens, Taknemlighedens Idealitet. Men en Ægtemand, der er det med Liv og Sjel, han er vel Den, der har vovet og vover mest af Alle. Han vover sig ud af Forelskelsens Skjul med den Elskede, med de Elskede; hvad kan der ikke hænde? Han veed det ikke, hvis han vilde hengive sig til denne Overveielse, maatte hans Haar jo blive graat i een Nat, han veed det ikke, men det veed han, han kan tabe Alt, og det veed han, han kan ikke unddrage sig det Mindste, thi Beslutningen holder ham fast der, hvor Forelskelsen fængsler ham, men ogsaa uforfærdet der, hvor Forelskelsen sukker. Der er et gammelt Ord, som maaskee er kommet lidt i Miscredit, det gjør Intet, Ordet lyder saaledes: hvad gjør man ikke for Kone og Børns Skyld. Antwort: man gjør Alt, Alt, – og hvad gjør man saa mod Tilskikkelsen, hvo grunder dens Hemmelighed ud, man udstrækker sin Arm, man arbeider, man kæmper, man lider, ak! der er Intet, uden at man jo finder sig deri. Jo positivere et Menneskes Beslutning er, desto declinablere bliver han selv, og kun en

Ægtemand declineres ved Tilskikkelsen i alle genera, numeri og casibus. – Reent udvortes betragtet er der jo Hundrede og atter Hundrede, der have vovet mere end en Ægtemand, vovet Riger og Lande, Millioner og Millioners, mistet Throner og Fyrstendømmer, Formue og Velfærd, og dog vover en Ægtemand mere. Thi Den, der elsker, vover mere end alt Sligt, og Den, der elsker paa saa mange Maader som det er en Mand muligt at elske, han vover mest af Alle. Lad saa Ægtemanden være en Konge, en Millionair, behøves ikke, behøves ikke, Alt det Andet forvirrer blot Regnestykkets Klarhed, lad ham være en Stodder, han vover mest. Lad saa den Modige vove sig i Heltedandsen paa Valpladsen, eller dandse paa det oprørte Hav, eller springe over Afgrunde, behøves ikke, behøves ikke, til daglig Brug behøves det ikke, paa et Theater kunde det maaskee behøves, men det var galt fat med Menneskeligheden, om Livet og vor Herre ikke havde nogle Forstærkningsbatailloner af Helte, der ikke blive applauderede, skjøndt de vove mere. En Ægtemand vover hver Dag, og hver Dag svæver Pligtens Sværd over hans Hoved, og Journalen føres alt som Ægteskabet gaaer fort, og Ansvarets Protokol er aldrig lukket, og Ansvarer er mere begeistrende end den herligste episke Digter, der skal vidne om Helten. Nu, det er sandt, han vover sig heller ikke for Intet, nei Lige for Lige, han vover Alt for Alt, og er Ægteskabet ved sit Ansvar et Epos, saa er det jo ogsaa ved sin Lykke en Idyl.

Saaledes er Ægteskabet Livets og Tilværelsens skjønne Midte, et Centrum, der reflecterer lige saa dybt som Det er høit, det forraader: en Aabenbarelse, der i sin Forborgenhed forraader det Himmelske. Og dette gjør ethvert Ægteskab, ligesom ikke blot Havet men ogsaa den stille Indsø gjør det, dersom ellers Vandet ikke er plumret. At være Ægtemand er den skønneste og betydningsfuldeste Opgave; Den, der ikke blev det, er en Ulykkelig, hvis Liv enten ikke tillod ham det, eller hvem Forelskelsen ikke besøgte, eller han er en mistænkelig Person, som vi senere skulle anholde. Ægteskabet er Tidens Fylde, Den, som ikke blev Ægtemand, er altid enten for Betragtningen ulykkelig, eller han er det ogsaa for sig selv: i sin Excentricitet vil han føle Tiden som en Byrde. Saaledes er Ægteskabet. Det er guddommeligt, thi Forelskelsen er Vidunderet; det er verdsligt, thi Forelskelsen er Naturens dybeste Mythe. Forelskelsen er den uudgrundelige Grund, som er skjult i det Dunkle, men Beslutningen er Seiervinderen, der liig Orpheus henter Forelskelsen for Dagen; thi Beslutningen er Forelskelsens sande Form, den sande Forklaring, derfor er Ægteskabet helligt og velsignet af Gud. Det er borgerligt, thi ved dette tilhører de Elskende Staten og Fødelandet og Medborgeres fælleds Anliggender. Det er poetisk, uudsigeligt, som Forelskelsen er det, men Beslutningen er den samvittighedsfulde Oversætter, der sætter Sværmeriet over i Virkelighed, og denne Oversætter er saa nøieregnende, o! saa nøieregnende! Forelskelsens Stemme »lyder som Feernes fra Sommernattens Grotter,« men Beslutningen har Udholdenhedens Alvor, der lyder gennem det Flygtige og det Forsvindende. Forelskelsens Gang er let som Dandsens over Enge, men Beslutning griber den Trætte, indtil Dandsen atter begynder. Saaledes er Ægteskabet. Det er barnligt glad, og dog høitideligt, fordi det har Vidunderet stadigt for Øie; det er beskedent og i Dølgmaal, dog boer Festligheden derinde, men som den Handlendes Dør er under Gudstjenesten lukket fra Gaden, saa er Ægteskabets det altid, fordi der bestandigt er Gudstjeneste; det er bekymret, men denne Bekymring er ikke uskjøn, da den hviler i Forstaaelse og Følelse med hele Tilværelsens dybe Smerte, hvo der ikke kjender denne Bekymring er uskjøn; det er alvorligt og dog formildet i Spøg, thi ikke at ville gjøre Alt, er en daarlig Spøg, men at gjøre sit Yderste og da at forstaae, at det er Lidet, Lidet, Intet i Forhold til Kjærlighedens Ønske og til Beslutningens Begjering, er en salig Spøg; det er ydmygt og dog modigt, ja et saadant Mod findes kun i Ægteskabet, fordi det er dannet af Mandens Kraft og af Qvindens Svaghed og forynget ved Barnets Sorgløshed; det er trofast, sandeligen hvis Ægteskabet ikke var trofast, hvor var da Trofasthed! Det er trygt, beroliget, hjemlet i Tilværelsen, ingen Fare er en virkelig Fare, men kun Anfægtelse. Det er nøisomt, det veed ogsaa at bruge Meget, men det veed at være skjønt i tarvelige Kaar, og veed at være ikke mindre skjønt i Overflod. Det er tilfredsstillet og dog forventningsfuldt, de Elskende ere sig selv nok, og dog kun til for Andres Skyld. Det er dagligdags, ja hvad er saa dagligdags som Ægteskabet, det er ganske Timelighedens, og dog lytter Evighedens Erindring til og glemmer Intet.

Dette maa være nok sagt om Ægteskabet, i dette Øieblik falder det mig ikke ind at ville sige mere, en anden Gang, maaskee imorgen siger jeg mere, men »altid det Samme og om det Samme,« thi det er kun Zigeunere og Røverpak og Plattenslagere, der have det Valgsprog, at hvor man eengang har været skal man aldrig komme mere. Dog synes det mig selv at være nok, og det eneste Mere jeg vil sige, er, at hvis Ægteskabet blot var halvt saa godt, saa var det allerede tækkeligt i mine Øine, saa meget mere som jeg vel føler, at det ikke er en Lovtale over mig selv, jeg har holdt, men at jeg snarere har holdt Dom. Dog kan man jo ogsaa være en lykkelig Ægtemand uden at have naaet Fuldkommenheden, naar man blot har den for Øie og ydmygt føler sin Ufuldkommenhed. Her har jeg blot villet skrue Prisen lidt op; thi naar man har med Chicaneurer at gjøre, der benytte Alt for at skumle, med Fribyttere, der skjænde og brænde, med Spioner, der lure ved Døren, med Gadestrygere, der lige fra Gaden ville styrte ind, saa paabyder man Respekt for det Hellige, og forøvrigt leger man lidt Blindebuk med dem, da man meget godt veed, at de staae og famle ved Gadedøren, ved Ægteskabets blinde Dør, men ad den Vei faaer man Intet at vide om Ægteskabet.

Nu til Indsigelserne. Kan en Ægtemand end ikke tilspidse disse som en Chicaneur kan det, saa veed han nok, hvor Knuden stikker, veed i at gjøre Rede for Ægteskabet ogsaa at tænke Sligt med, eller har idetmindste erhvervet en almindelig Duelighed til at forstaae en halvqvædet Vise. At udføre Indsigelserne som saadanne er kun Tidsspilde, selv om man havde Talent dertil. Saa meget er imidlertid vist, at Enhver, der gjør Indsigelse, altid er at beklage. Han er enten løben vild i Lysten og har derpaa forhærdet sig, eller han er bedaaret af Forstanden. Med Hensyn til enhver Indsigelse, der har denne sidste Grund, gjelder som

første Tilsvær hiint à la Hamann: Bæ! Man lader ham tale, saa længe han vil, derpaa spørger man, om han er færdig, og saa siger man hiint Trylleord. Naar man saaledes har lukket sin Dør, da har man et andet Svar. Sophisten Gorgias skal have sagt med Hensyn til Tragødien, at denne er et Bedrag, hvorved den Bedragende synes retfærdigere end den Ikke-Bedragende, den Bedragne visere end den Ikke-Bedragne. Denne sidste Bemærkning er en evig Sandhed og et rigtigt Tilsvær hver Gang Forstanden farer vild i sine egne Tanker, og af Frygt for at blive bedragen, netop derved bedrages. Ja sandeligen der hører en ganske anden Viisdom til, at forblive i Begeistringens, og Mysteriets, og Elskovens, og Illusionens og Vidunderets salige Bedrag, end til at rende fra Huus og Hjem, splitternøgen, halvgal af lutter Forstandighed. Saa underligt fremkommer Modsætningen. Distraction har stundom sin Grund i Mangel paa Hukommelse, og dog er det ikke uden Exempel, at en Mand blev distrahit, fordi han havde for megen Hukommelse.

Skal Indsigelsen nu gaae fra Grunden af, da burde den, forsaavidt den vender sig mod Ægteskabet, først vende sig mod Forelskelsen, thi det Første skal dog altid være det Første. Dette skeer sjeldnere. I Almindelighed tage Indsigelserne sig netop af Forelskelsen, og deres forelskte Kys er et sandt Judaskys, hvorved de forraade Ægteskabet. De Fjender, der vende sig mod Forelskelsen, ere mindre skadelige, og vinde kun meget sjældent Gehør. Saasnart Forstanden vil forsøge sig paa at forklare eller tænke Forelskelsen, viser Latterligheden sig, hvilket bedst udtrykkes saaledes, at Forstanden bliver latterlig. Sagen faaer imidlertid et forskjelligt Udseende i Forhold til Den, som taler. Er det et fordærvet Menneske, der ender et maaskee udsvævende Liv med at ville gjøre latterligt, hvad der altid har vidst at unddrage sig hans profane Berøring, om han end har jadsket nok i saa kaldt Forelskelse, saa er ethvert Svar overflødigt. En antageligere Form af Indsigelsen lader sig dog tænke, den er saa antagelig, at man kan beslutte sig til at beklage den Forvildede og forklare hans Feiltagelse. Det maa da være en Yngling, der virkelig var reen i Forhold til det Erotiske, men en Yngling, der ligesom et for tidligt klogt Barn var gaaet Glip af et Moment i Sjelen, og var kommen til at begynde sit Liv med Reflexionen. En saadan lod sig vel tænke i vor reflekterende Tid, han kan endogsaa i en vis Forstand ansees for en berettiget Individualitet, forsaavidt den megen Tale om Reflexion, Forgudelsen deraf, Nødvendigheden, der indskærpes af at tvivle om Alt, for ham udtrykker sig derved, at han mere alvorlig end mangen letsindig Systematiker, der vil gjøre Lykke i en Bog ved at tvivle om Alt, faaer den fortvivlede Idee, at ville tænke det Erotiske, tænke sig til det ∴ tænke sig fra det. En saadan Individualitet er en ulykkelig Individualitet, og forsaavidt han virkelig er reen, kan jeg ikke uden Deeltagelse tænke hans Ulykke. Han er nemlig som hiin ene Fee, der har tabt sin Svaneham, og nu sidder forladt, forgyeves, trods al sin Anstrængelse, forsøgende paa at ville flyve. Han har tabt den Umiddelbarhed, der bærer et Menneske gennem Livet, den Umiddelbarhed, uden hvilken en Forelskelse er umulig, den Umiddelbarhed, der bestandig forudsat, bestandigt har ført ham et Stykke videre; han er udelukket fra den Umiddelbarhedens Velgjerning, for hvilken man aldrig ret kan komme til at takke, da Velgjøreren altid skjuler sig.

Som det nu er sørgeligt at see hiin ene Fees Elendighed, saa er det ogsaa sørgeligt at see alle en Saadans Tanke-Anstrængelser, hvad enten nu hans Lidelse er stum, eller han med dæmonisk Virtuositet i at reflectere veed at skjule sin Nøgenhed med det sindrige Ord.

Al Forelskelse er et Vidunder, hvad Under da, at Forstanden staaer stille, medens de Elskende synke tilbedende for Vidunderets hellige Tegn. Man skulde i Henseende til hvad der her tales om, som overalt, bestandigt vaage over sit Udtryk. Der er en Kategori, der hedder: at vælge sig selv, en noget moderniseret græsk Kategori, den er min Yndlingskategori og strækker over en individuel Existents, men den bør aldrig anvendes paa det Erotiske, som naar man taler om at vælge sig en Elsket, thi den Elskede er Gudens Gave; og ligesom den Vælgende, der vælger sig selv, forudsættes at være til, saaledes maatte den Elskede ogsaa forudsættes at være til som den Elskede, hvis det at vælge skulde bruges eenstydigt i begge Forbindelser. Bruger man nu hiint Udtryk at vælge i Betydning af at ville sætte sig Een som den Elskede, istedenfor at ville overtage den Elskede, saa kan en vildledt Reflexion strax have Noget at holde sig til. Ynglingen opløser da Elskoven i at elske det Elskværdige, han skal jo *vælge*. Stakkels Fyr det er en Umulighed; og ikke blot dette, men hvo turde dog vælge, naar det skulde forstaaes saaledes, hvo turde være saa mandligt forgabet i sig selv, at han ikke fattede, at Den, der frier, ham maa Guden selv først have friet til, og al anden Frieri er en daarlig Frispas. Jeg frabeder mig saaledes at vælge, jeg takker hellere Guden for Gaven, han vælger bedre, og at takke er saligere. Jeg ønsker ikke at blive latterlig ved at ville begynde paa et meningsløst kritisk Foredrag over den Elskede, at jeg elsker hende derfor, og derfor og endeligen derfor – fordi jeg elsker hende. Rigtigt benyttet kan et saadant Foredrag for de Elskende selv være meget morsomt, ved reent humoristisk at sætte Elskovens hele Gehalt i Forhold til en Ubetydelighed, som hvis Ægtemanden vilde sige til sin Hustru, at han egentligen elskede hende fordi hun havde blond Haar. En saadan Tale er en humoristisk Spøgg, der for længst har tabt al Reflexions Vigtighed af Syne. Jeg giver Guden, hvad Gudens er, og det bør ethvert Menneske. Men han gjør det ikke, naar han negter ham Beundringens og Forundringens hellige Tribut. Netop naar Forstanden staaer stille, gjelder det at have Mod og Hjerte til at troe det Vidunderlige, og bestandigt styrket ved dette Syn at vende tilbage til Virkeligheden, ikke sidde stille og ville udgrunde det. Imidlertid vil jeg dog hellere et frugtesløst Forsøg af en skarp udholdt Kritik, der bringer Fortvivlelse over den Reflekterendes Hoved, og maaskee netop derved frelser ham, end en snakkesalig, pianket Reflexion, en Puntekone, der vil pynte Elskoven ud og vide mere end Vidunderet. Sandeligen Elskoven er et Vidunder, ikke noget Bynyt, dens Præst en Tilbedende, ikke en Gadetøite.

I Hedenskabet tilskrev man derfor Eros Forelskelsen. Da Ægteskabets Beslutning sætter det Ethiske til, bliver derved hiin halv coquette Henførelse til en Guddom i Ægteskabet et reent religious Udtryk for, at man af Guds Haand modtager den Elskede. Saasnart Gud er for Bevidstheden, er Vidunderet der, thi anderledes kan Gud ikke være det. Jøderne udtrykte dette saaledes, at Den, der saae Gud, maatte døe. Det var kun et uegentligt Udtryk, det egentlige og sande er, at man gaaer fra Forstanden, saaledes som den Elskende gjør det, naar han seer den Elskede og hvad han tillige gjør – seer Gud. Vel er jeg Ægtemand i adskillige Aar, maaskee vil man lee ad mit Sværmeri, man lee! en Ægtemand er altid forelsket, og anderledes kommer han aldrig til at forstaae Forelskelsen.

Reflexionens bedrøvelige Ridder gaaer videre, han vil udgrunde Synthesen, der ligger i Elskov. Han mærker ikke, at der er hængt et Slør for hans Øine, og at han atter staaer ved Vidunderet. Gud skaber af Intet, men her gjør han, om jeg saa tør sige, mere, at han omklæder en Drift af Elskovens Skjønhed, saa de Elskende kun see Skjønheden, og ere uvidende om Driften. Hvo løftede Sløret? Hvo vovede det? Den ideale Skjønhed er den tilslørede, og skinner vel Maanen halv saa skøn gjennem Skyens Slør, og drømmer vel Himlen halvt saa længselsfuldt gjennem Florets Forhæng, og frister vel Havet med sin halve Gjennemsigtighed halvt saa stærkt som den Elskede, som Hustruen gjennem Blufærdighedens Slør. Jeg sværmer – jeg en stakkels Ægtemand? Men hvad skal jeg sige om det Mysterium, der var mig et Mysterium, og er det og bliver det i Aarene; thi jeg veed ikke af, at der kommer nogen Forklaring, jeg fatter end ikke denne afskyelige Formastelighed, der troer, at Naturens Slør skulde være kosteligere end Sædelighedens.

Saa gaaer da hiin stakkels Fyr, hvem Reflexionen, som altid, bringer til Bettelstaven, han gaaer videre; hans Sværmeri gjør ham ulykkeligere, hans Rigdom gjør ham fattigere. Han standser ved, hvad han vel vilde kalde Elskovens Consequentser. Og hvo standser ikke ogsaa her; det er jo som standsede Tilværelsens naturlige Gang, medens Guden skabende griber ind. O! salige Forundring. Hvo takker ikke for her at see Guden, at han ikke, som Reflexionens trættede Stridsmand, skal synke i Tungsind, hvo takker ikke i Glæde over Tilværelsen, ikke som var Barnet et Vidunder af Barn (Forfængelighed, Forfængelighed), men det er et Vidunder, at et Barn er født. Den, der her ikke vil see Underet, han maa jo, dersom han ikke er aldeles aandløs, som Thales sige, at han ikke vil have Børn af Kjærlighed til Børn: det tungsindigste Ord (thi deri ligger, at det er større Brøde eller Ulykke at give et Menneske Livet end at berøve et Menneske Livet) og den usaligste Selvmodsigelse!

Forelskelsen er da hævdet som Vidunderet, og Alt, hvad der hører med til Forelskelsen, hører med til Vidunderet. Forelskelsen antages nu som givet. Ethvert Reflexions-Forsøg, hvor indsmigrende eller hvor oprørende, hvor dumdrigt eller hvor fad det end er, dømmes uden videre for Falsk. – Spørgsmaalet bliver videre, hvorledes kan dette Umiddelbare (Forelskelsen) finde sit Tilsvarende i en gjennem Reflexionen naaet Umiddelbarhed. Her er det Hovedslaget skal staae.

Imidlertid vil jeg først tage en anden Side af Sagen frem. Forelskelsen bliver i Almindelighed priset nok. Selv en Forfører lader det ikke mangle paa Frækhed til at ville være med. Men Forelskelsens Øieblik eller korte Tid skal være Qvindens Culmination, og derfor gjelder det at slippe igjen. Indvendingerne tage da en anden Retning, og den galante indsmigrende Tilbedelse af Kjønnet ender med Fornærmelser.

Jeg er forøvrigt opdragen i den christelige Religion, og saa lidet som jeg kan billige alle uanstændige Forsøg paa at faae Qvinden emanciperet, saa taabelige forekomme mig ogsaa alle hedenske Reminiscentser. Min korte og eenfoldige Mening er, at Qvinden er vel saa god som Manden, og dermed Punktum. Enhver vidtløftigere Udførelse af Forskjellen mellem Kjønnet, eller Overveielse af, hvilket Kjøn der har Fortrinnet, er en ørkesløs Tankesyssel for Lediggængere og for Pebersvende. Man kjender et velopdraget Barn paa, at det er fornøiet med hvad det faaer, og saaledes kjender man en velopdragen Ægtemand paa, at han er glad og taknemlig for det ham Beskikkede, med andre Ord, at han er forelsket. Man hører stundom en Ægtemand klage over, at Ægteskabet giver ham saa meget at tage vare paa, hvor meget mere har han da ikke, naar han tillige er uforskammet nok til enten blot at ville være sin Kones Kriticus og Recensent, der hvert andet Øieblik paa Dagen plager hende med sine fade Prætensioner, at hun skal smile saaledes, holde Ryggen saaledes, neie saaledes, klæde sig saaledes, udtale Ordene saaledes, eller han vil være Ægtemand og tillige Kritiker og Recensent. Som ægteskabelig Kriticus er jeg en aldeles tiro; jeg har ingen letfærdige Forstudier fra en Lapseperiode, der stundom forgifter mere end man troer. Min Kjærlighedshistorie er i en vis Forstand kort; jeg har skjøttet mig selv og passet mine Studeringer, jeg har ikke mynstret Pigerne paa Baller, Promenader, i Theatre og Concerter, jeg har ikke gjort det letsindigt, jeg har heller ikke gjort det med den dumme Alvorlighed, hvormed en giftefærdig Mandsperson behager sig selv, at det maa være en overordentlig Pige, der skal være god nok til ham. Saaledes uerfaren lærte jeg hende at kjende, der nu er min, jeg har aldrig elsket før, min Bøn er det, at jeg ikke maa elske senere, men hvis jeg et Øieblik vilde tænke, hvad der dog er mig utænkeligt, at Døden berøvede mig hende, at der foregik en saadan Forandring med mig, at jeg anden Gang skulde indvie til at være Ægtemand, jeg er overbeviist om, at mit Ægteskab ikke har fordærvet mig eller gjort mig mere duelig til at criticere, vrage, mynstre. Hvad Under, at man hører saa megen daarlig Tale om Forelskelse, da man hører saa megen Tale, hvilket allerede er et Tegn paa, at Reflexionen overalt trænger ind til at forstyrre det stille, beskednere Liv, hvor Forelskelsen helst tager Bolig, fordi det i sin Beskedenhed er Gudsfrugtigheden saa nær.

Forsaavidt indseer jeg vel, at DHrr. Æsthetikere uden videre ville erklære mig for incompetent til at tale med, end mere, naar jeg ikke fordølger, at jeg, skjøndt nu Ægtemand i 8 Aar, endnu ikke med Bestemthed veed, hvorledes min Kone i kritisk Forstand seer ud. At elske er ikke at criticere, og ægteskabelig Trofasthed bestaaer ikke i en udførlig Kritik. Denne min Uvidenhed har dog ikke ganske sin Grund i, at jeg er uden Dannelsen, jeg kan ogsaa betragte det Skjønne, men saaledes betragter jeg et Portrait, en Billedstøtte, ikke en Hustru. Det takker jeg tildeels hende for, thi havde hun fundet nogensomhelst forfængelig Glæde i at blive Gjenstand for en Courmagers kritiske Tilbedelse, hvo veed, om jeg ikke ogsaa var bleven en Courmager, og som sædvanligt havde endt med at blive en vranten Kritiker og Ægtemand. Ei heller seer jeg mig istand til med Lethed og Routine at bevæge mig i en Deel termini, hvormed Kjendere slaae om sig, jeg forlanger det ikke, gaaer ikke til Gjestebud med Kjendere. Mildest talt forekommer saadanne Kjendere mig som De, der sidde og vexle i Forgaarden til Helligdommen; og ligesaa modbydeligt som det maa være for Den, der med opløftet Sind vil gaae ind i Templet, at høre Lyden af Pengenes Raslen, ligesaa modbydeligt er det mig, at høre Larmen af Ord som: slank, fyldig, svulmende o. s. v. Naar jeg læser disse Ord hos en primitiv Digter, udsprungne af Stemningens og Modersmaalets Oprindelighed, da fryder jeg mig, men jeg profanerer dem ikke, og hvad min Kone angaaer, da veed jeg saavist den Dag idag ikke, om hun er slank. Min Glæde og min Forelskelse er ikke en Prangers, ei heller en snedig Forførers hidsige Usundhed. Hvis jeg i Forhold til hende vilde udtrykke mig saaledes, er jeg overbeviist om, at jeg kom til at vrøvle. Har jeg hidtil afholdt mig, saa er jeg formodentlig frelst for mit øvrige Liv; thi blot et spædt Barns Tilstedeværelse gjør Forelskelsen endnu mere undseelig end den er i sig selv. Det har jeg oftere tænkt over, og derfor har jeg altid fundet det uskjønt, at en ældre Mand, der selv har Børn, gifter sig med en ganske ung Pige.

Netop fordi min Kjærlighed er mig Alt, derfor er i mine Øine ethvert kritisk Udbytte Nonsens. Skulde jeg da lovprise Qvindekjønnen, saaledes som man æsthetisk taler om at lovprise, saa vilde jeg kun gjøre det humoristisk, thi al denne Slankhed og Svulmen, og Brynet og Pilen i Øiet constituerer ikke en Forelskelse, end mindre et Ægteskab, og kun i Ægteskabet har Forelskelsen sit sande Udtryk, udenfor dette er den Forførelse eller Lefleri. Der existerer et lille Skrift af Hen. Cornel. Agrippa ab Nettesheim: de nobilitate et præcellentia foemine sexus, ejusdemque supra virilem eminentia libellus. I dette lille Skrift siges paa den naiveste Maade de besynderligste Ting til Ære for Qvinden. At han derimod skulde have beviist, hvad han vil bevise, mener jeg just ikke, skjøndt han taler bona fide og vel og er godmodig nok til at troe, at han har beviist det, derimod billiger jeg ganske det Vers, Bogen ender med, der frabeder sig al ordgydende (vaniloquax) Roes over Manden. Naar man nu i fuld og absolut Forvisning om Forelskelsens og Ægteskabets Lykke læser denne naive Argumenteren, naar man ved ethvert Argument føier et høist pathetisk ergo eller quod erat demonstrandum til, medens den egentlige Pathos er hiin Forvisningens rige Gehalt, der intet Beviis behøver, saa fremkommer en reen humoristisk Virkning. Jeg vil forklare det lidt nøiere. Der blev i det 28de Mai-Selskab holdt en Tale af en ung Videnskabsmand, som begeistret for Naturvidenskaberne meente, at enhver ny Opdagelse, saaledes nu den sidste, at tilberede Sæbe af Flintestene, førte os Gud nærmere og overbeviste os om hans Godhed, Viisdom o. s. v. Skal Talen betragtes som et alvorligt Forsøg paa at komme Gud nærmere, forekommer det mig ganske miserabelt. Anderledes derimod, hvis en Individualitet, som i Forhold til sin Tro paa Guds Godhed og Viisdom er Millionair og »bedre«, end Londoner-Bank, hvis han, naar Reflexionen begyndte at gjøre Mine til at ville bevise Noget desangaaende, afbrød dens Beviisførelse med dette Beviis: at nu var man endogsaa istand til at vadske sine Hænder i Sæbe af Flintestene; han kunde da ende Talen omtrent saaledes: see! nu vadsker jeg mine Hænder, dersom dette ikke er et Beviis, som overbeviser, saa fortvivler jeg om at føre et saadant. I hiin lille Bog anføres som Beviis, at Qvinden paa hebraisk hedder Eva (Livet), Manden Adam (Jord) – ergo. Som Spøg i en altercatio, hvor Alt er absolut afgjort og til Vitterlighed forsejlet baade med Notarius publicus og Guds Segl, er Sligt ypperligt. Saaledes ogsaa, naar han anfører som et andet Beviis, at naar en Qvinde falder i Vandet, svømmer hun ovenpaa, Manden derimod, naar han falder i Vandet, synker – ergo. Dette Beviis kan ogsaa benyttes paa en anden Maade, thi herved faaer man et Bidrag til en Forklaring af det Faktum, at der i Middelalderen bleve brændte saa mange Hexe.

Det er et Par Aar siden jeg har læst hiin lille Bog, men den var mig til overordentlig Morskab. De pudserligste Ting af Natur- og Sprogvidenskaber fremkomme paa den naiveste Maade. Adskilligt har prentet sig i min Hukommelse, og medens jeg aldrig taler til min Kone om, at hun er slank o. s. v., hvad der vist vilde mishage hende og mislykkes mig, saa er jeg stundom, at jeg selv skal sige det, meget heldig i saadanne Argumenter og Betragtninger, hvilke behage hende, formodentlig fordi de slet ikke bevise Noget og derfor just bevise, at vort Ægteskab ingen vidtløftig Kritik behøver, men at vi ere lykkelige. Det har i denne Henseende tidt forundret mig, at ingen Digter egentligen fremstiller et Par Ægtefolk talende. Fremstilles de en enkelt Gang, og det skal være et lykkeligt Ægtepar, saa tale de oftest som et Par Forelskede. I Almindelighed ere de kun Bipersoner og saa meget ældre, at de ere Fader og Moder til den Elskede, Digteren fremstiller. Skal et Ægteskab fremstilles, da maa det idetmindste være ulykkeligt, for at kunne komme i Betragtning. Saa forskjelligt er det, Forelskelsen skal være lykkelig og have Farer udenfra, Ægteskabet skal have Farer indenfra for at blive poetisk. Jeg anseer dette for et sørgeligt indirecte Beviis paa, at Ægteskabet langt fra ikke nyder den Anerkjendelse, som det fortjener, thi det er jo som var et Par Ægtefolk ikke ligesaa poetiske, som et Par Forelskede. Lad de Elskende tale med hele Forelskelsens Skummen, som det behager Ynglingen og den unge Pige, Ægtefolkene ere heller ikke daarlige. Jeg antager, at det er en daarlig Ægtemand, der ikke bliver Humorist ved sit Ægteskab, i samme Forstand som, at det er en daarlig Elsker,

der ikke bliver Digter; og enhver Ægtemand antager jeg bliver noget humoristisk, faaer et Anstrøg deraf, ligesom enhver Elsker bliver noget poetisk. Jeg beraaber mig paa mig selv, ikke saa meget med Hensyn til det Poetiske, som med Hensyn til en Sands for det Humoristiske, et vist Anstrøg deraf, som jeg alene skylder mit Ægteskab. I Forelskelsen har meget af det Erotiske en absolut Betydning, i Ægteskabet vexler denne absolute Betydning med den humoristiske Opfattelse, der er den poetiske Udtale af det ægteskabelige Livs stille og tilfredse Tryghed. Jeg vil anføre et Exempel og bede Læseren, at være humoristisk nok til ikke at ansee det for at bevise Noget. I Selskab med min Kone foretog jeg en lille Sommerreise i det sydlige Sjælland. Vi reiste ganske efter vor Bequemmelighed, og da min Kone ønskede at faae en Forestilling om, hvad visse Folk kalde at drøsse om paa Landeveien, tog vi ind i alle mulige Kroer, overnattede stundom i en saadan, men gav os fremfor Alt god Tid. I Kroen havde man da Leilighed til at faae seet sig om. Nu traf det sig saa besynderligt, at vi i 5 Kroer i Træk paa Væggen fandt en Bekjendtgjørelse, der altsaa fulgte os saaledes, at det var umuligt at undgaae den. Bekjendtgjørelsen var af følgende Indhold: en bekymret Familiefader takkede i de forbindtligste Udtryk en erfaren og øvet Pratikus, at han med en Kunstner-Haand let og uden al Smerte havde hjulpet Familiefaderen med samt hans Familie af med nogle slemme Liigtørne, og saaledes gjengivet ham og Familie til Selskabslivet. Familiens Personale var specificeret, og blandt disse var der da ogsaa en Datter, der, da hun, liig en Antigone, engang tilhørte denne ulykkelige Familie, heller ei var bleven fritagen for dette Familie-Onde. Da vi paa 3 Stationer havde læst dette Avertissement, hvad Under da, at det blev Gjenstand for Samtale. Jeg meente nu, at det var taktløst af Familiefaderen, at angive den unge Pige, thi om det nu end var vitterligt, at hun ganske var bleven helbredet, saa maatte det dog gjøre en Frier betænkelig, hvad der slet ikke havde behøvedes, thi Liigtørne maatte regnes med til de Svagheder, som man kunde lære at kjende efter Brylluppet. Jeg beder nu en Digter at svare mig, om Motivet til denne Samtale, hvilken jeg vel ikke var Mand for ganske humoristisk at udføre, om det ikke er humoristisk; men paa den anden Side, om det ikke ogsaa er vist, at kun i en Ægtemands Mund er den rigtig, en Forelsket vilde føle sig saaret, fordi denne slemme Liigtørn, selv efterat den er tagen bort, virker aldeles forstyrrende ind i en æsthetisk Phantasi-Anskuelse af det Skønne. En saadan Spøg vilde i en Elskers Mund være aldeles utilgivelig. Om nu end Samtalen ved min Ringhed blev en simpel dagligdags Passiar, saa veed jeg dog, at den morede min Kone, det morede hende, at en saadan Tilfældighed blev bragt ind under æsthetisk Absolutthed, som f. Ex. med at spørge, om det ikke kunde blive en tilstrækkelig Grund til Skilsmisse o. s. v. Og naar der stundom i min Dagligstue af en eller anden Kjender og en eller anden lille superklog Jomfrue er blevet ført høitrvædende Discurs om Forelskelsen og det Slanke, og at de Elskende ret maae lære hinanden at kjende for at blive sikke i Valget, at man vælger en Feilfri, saa blander jeg stundom min Besyv med, som jeg da egentligen spiller ud til min Kone, og siger: ja det er vanskeligt, det er vanskeligt, saaledes nu med Liigtørne, hvormed Ingen kan vide sig sikker, om man har, eller har havt, eller om man kan faae dem.

Dog nok herom, Det, der bærer det Humoristiske, er netop Ægteskabets Tryghed, der, baseret paa det Oplevede, ikke har den Uro, som Elskovens første Salighed, om dets Salighed end er langt fra at være mindre. Og naar jeg nu som Ægtemand, Ægtemand i 8 Aar, støtter mit Hoved til hendes Skulder, da er jeg ikke en Kritiker, der beundrer eller savner nogen jordisk Skjønhed, jeg er ei heller en sværmerisk Yngling, der besynger hendes Barm, men dog bevæges jeg ligesaa dybt som første Gang. Thi jeg veed, hvad jeg vidste, og hvad jeg atter og atter forvisser mig om, at der i denne min Hustrues Bryst slaaer et Hjerte, stille og ydmygt, men jævnt og ligeligt, jeg veed det slaaer for mig og mit Vel og for hvad der tilhører os begge, jeg veed, at dets rolige, ømme Bevægelse er uafbrudt, ak! medens jeg har travlt med mine Forretninger, ak! medens jeg adspredes i det Mangfoldige; jeg veed, at til hvilken Tid og under hvilke Forhold jeg tyer til hende, da har det ikke ladet af at slaae for mig. Og jeg er en Troende: som den Elskende troer, at den Elskede er ham Livet, saa troer jeg aandeligt, hvad der ogsaa stod i hiin lille Bog, at Naturforskerne lære, at Moderens Mælk er frelsende for Den, der er syg indtil Døden, jeg troer, at denne Ømhed, der udtømmelig kæmper for at finde et inderligere og inderligere Udtryk, jeg troer, at denne Ømhed, der var hendes rige Medgift som Brud, jeg troer den bærer rigelig Rente, jeg troer den vil fordoble sig, hvis jeg ikke forøder hendes Midler; jeg troer, at dette ømme Blik, hvis jeg var syg, syg indtil Døden, dersom det hvilede paa mig, ak, som var hun selv, ikke jeg den døende Fægter, jeg troer, at det vilde kalde mig tilbage til Livet, dersom Gud i Himlene ikke selv vil bruge Magten, og hvis Gud bruger Magten, da troer jeg, at denne Ømhed atter binder mig til Livet som et Syn, der besøger hende, som en Død, hvem Døden dog ikke kan overtale, indtil vi igjen forenes. Men indtil da, indtil da, at Gud saaledes bruger Magten, troer jeg, at jeg ved hende indsuger Fred og Tilfredshed i mit Liv, og mange Gange er frelst fra Mismodets Død og Aandsfortærelsens onde Møje.

Saaledes taler enhver Ægtemand, bedre, forsaavidt han er en bedre Ægtemand, bedre forsaavidt han er en Begavet. Han er ikke en elskende Yngling, hans Udtryk har ikke Øieblikkets Lidenskab, og hvilken Fornærmelse i et lidenskabeligt Øieblikks Blussen at ville takke for en saadan Kjærlighed. Han er som hiin redelige Regnskabsfører, der i sin Tid næsten blev Gjenstand for Mistanke; thi da de, paa Grund af et Bedrag, strænge Revisorer kom til hans Dør og fordrede at see hans Regnskabsbøger, da svarede han: jeg har ingen, jeg fører mit Regnskab i Hovedet. Hvor mistænkeligt! Men Ære være den gamle Mands Hoved, hans Regnskab var ganske rigtigt! En Ægtemand udtrykker sig maaskee endog lidt humoristisk, naar han taler derom til sin Hustru, men denne Humor, denne sorgløse Taksigelse, denne Qvittering ikke paa Papiret, men i Erindringens Hovedbog, beviser netop, at hans Regnskab er tilforladeligt, og hans Ægteskab eier Beviisningens daglige Brød i Overflod.

Hermed har jeg allerede antydnet, i hvilken Retning jeg vil søge Qvindens Skjønhed. Ak! selv redelige Mennesker have bidraget til den sørgelige Forvexling, som desto værre en letsindig qvindelig Ungdom griber altfor begjerlig efter, uden at betænke, at den er Fortvivlelse, at en Piges eneste Skjønhed er Ungdommens første¹, at hun blomstrer kun et Øieblik, at dette er Elskovens Tid, og at man elsker kun een Gang. Rigtigt, man elsker kun een Gang, men Qvinden tiltager netop i Skjønhed med Aarene, og er saa langt fra at aftage, at den første Skjønhed kun er noget Tvivlsomt i Sammenligning med den senere. Hvo saae vel en ung Pige, dersom han ikke er en Rasende, uden at fornemme et vist Veemod, fordi det jordiske Livs Skrøbelighed her viser sig i sin stærkeste Modsætning: Forgængelighed hurtigt som en Drøm, Skjønhed, fager som en Drøm. Men hvor fager end hiin første Skjønhed er, den er dog ikke Sandheden, den er et Hylster, en Indklædning, ud af hvilken først i Aarene den sande Skjønhed vikler sig for Ægtemandens taknemlige Blik. – Betragt derimod hende, den Bedagede. Du griber ikke uvilkaarligt derefter, thi det er ikke den flygtige Skjønhed, der haster som en Drøm; nei! sæt Dig ved hendes Side, betragt hende nærmere: hun tilhører ganske Verden med sin moderlige Omsorg, hvis travle Tid dog nu er forbi, og kun Omsorgen selv er bleven tilbage, og i den svæver hun som Engelen over Pagtens Ark. Sandeligen, hvis Du ikke her føler, hvilken Realitet en Qvinde har, saa er og bliver Du en Criticus, en Recensent, en Kjender maaskee ∴ en Fortvivlet, der farer hen med i Fortvivlelsens Rasen, raabende: lader os elske idag, thi imorgen er det forbi – ikke med os, det var tungt, men med Elskoven – det er modbydeligt. Giv nu lidt Tid, sæt Dig hos hende; det er ikke Begjeringens lystelige Frugt, vogt Dig for enhver formastelig Tanke eller at ville bruge Kjendernes termini; dersom det bruser i Dig, da sid her, at Du maa vorde beroliget. Det er ikke Øieblikkets Skummen, vover Du at hengive Dig dertil i hendes Nærværelse, eller vovede Du at byde hende Haanden til en Valts! Saa foretrækker Du maaskee at undgaae hendes Selskab, o! selv om den unge Slægt, der omgav hende, var uhøflig (saaledes tænker vel en Modeherre, der mener hun behøver hans Conversation), nei, var forvildet nok til at lade hende sidde ene, hun savner ikke dens Lyst, hun føler ingen Fornærmelsens Braad, hun er forliget med Tilværelsen, og dersom Du atter engang skulde føle Trang til et forsonende Ord, dersom Du skulde føle Trang til at glemme Dissonantserne i Livet, saa tye til hende, sid værdigen hos den Værdige – og hvad er saa skjønnest, den unge Moder, der føder ved Naturens Kraft, eller den udlevede, der føder Dig igjen ved sin Omsorg! Eller er Du ikke saaledes ilde medtagen af Verdens Nød, sid blot værdigen hos den Værdige, ogsaa hendes Liv er ikke uden Melodi, ogsaa denne Alderdom er non sine cithara; og Intet er glemt af det Oplevede, det lyder alt deri fra Livets forskjellige Tider sødt sammenklingende, naar denne Stemme bevæger Erindringens Streng. Thi see! hun er kommen til Livets Opløsning, ja hun er ligesom selv Opløsningen paa Livet, hørlig og synlig. Saaledes fuldender en Mands Liv sig aldrig, hans Regnskab er i Almindelighed vidtløftigere, men en Huusmoder har kun Smaabegivenheder, de daglige Lidelser og de daglige Glæder, men derfor ogsaa denne Lykke, thi er en ung Pige lykkelig, da er jo den bedagede Qvinde endnu lykkeligere. Siig saa, hvad der er skjønnest: den unge Pige med sin Lykke, og den Udlevede, der fuldkommer en Guds Gjerning, der løser op for den Bekymrede, og for den Glade er den bedste Lovtale over Tilværelsen ved at være Livets skønne Opløsning!

1. Netop fordi det i Henseende til den Sætning, at Qvindens Skjønhed tiltager med Aarene, vilde være saare misligt, ja endog vildledende, at minde om scenisk Kunstpræstation, da her Alt samler sig paa Fordringen til Øieblikket, og Differentserne fordres væsentligen, seer jeg med desto større Glæde en skøn, mig saa kjær Sandhed lykkeligt bekræftet midt i Theaterlivets hurtige Vexel. Den Skuespillerinde, som ved vort Theater egentligen fremstiller det Qvindelige, ikke indskrænket til een Side deraf, ikke understøttet af, ikke lidende under en Tilfældighed derved, ikke anviist et Tidsafsnit deri, er Madame Nielsen. Den Skikkelse, hun viser, men ikke umiddelbart, den Stemme, ved hvilken hun gjør vel i Stykket, den Inderlighed, der beliver S sammenspillet, den indadvendte Fortabthed, der gjør Tilskueren saa tryk, den Ro, ved hvilken hun griber, den tilforladelige Sjelfuldhed, der forsmaaer alt udvortes Væsen, den Stemningens jævne Fuldtone, der ikke stormer i Ilinger, ikke spænder ved coqvets Udebliven, ikke vildt sammenfyger Svulst, ikke fordringsfuldt lader vente paa sig, ikke voldelig bryder frem, ikke gisper efter noget Uudsigeligt, men sig selv tro, indestaaer for sig selv, prompt hvert Øieblik og eengang for alle vederhæftig: kort hendes hele Præstation samler sig i det, man maatte kalde det væsentlig Qvindelige. Der er mangan Skuespillerinde bleven stor og bleven beundret ved Virtuositet i en tilfældig Side af det Qvindelige, men denne Beundring, der da ogsaa gjerne finder sit rette Udtryk i allehaande øieblikkelig Jubel, er fra Begyndelsen Tidens Bytte, naar de Accidentser svinde hen, paa hvilke Triumph-Præstationen hvilede. – Da Mad. Nielsens Potens er det væsentlig Qvindelige, er hendes Omfang: det Væsentlige selv i den Ubetydeligere, naar hun dog i Stykket er seet

i et væsentligt Forhold, (som Elskerinde i en Vaudeville, som Moder i en Idyl o. s. v.,) det Væsentlige i den Ophøiede, det Væsentlige i den Fordærvede, der skjønndt qvindelig fordærvet, væsentlig tilhører Kjønnen, saa man ikke bliver uhyggelig ved det Uskjønne, ikke mistroisk ved Overdrivelsen, ikke tilbøielig til at forklare Fordærvelsen af Opdragelse, Livs-Forholds Magt o. s. v., da man netop i Fremstillingens Idealitet seer Fordærvelsens Dyb og dens Oprindelighed. Men som hendes Omfang er, saa er ogsaa hendes Seier en væsentlig, ikke en Øieblikkets stakkede Triumph, men den, at Tiden ingen Magt har over hende. I enhver Periode af sin Levetid vil hun faae de nye Opgaver og udtrykke det Væsentlige, som hun begyndte sin skjønne Løbebane dermed. Og om hun blev de tresindstyve Aar, vil hun vedblive at være fuldendt. Jeg veed ingen ædlere Seier for en Skuespillerinde, end, at Den, der maaskee i hele Kongeriget er ængsteligst for her at fornærme, at han med den Tryghed som jeg tør nævne de tresindstyve Aar, hvad ellers er det Sidste, man skal haste med at nævne i Forbindelse med en Skuespillerindes Navn. Fuldendt vil hun fremstille Bedstemoderen, atter virke ved det Væsentlige, ligesom den unge Pige ikke virkede ved nogen overordentlig Skjønhed, der bedaarede Recensenter, eller ved en mageløs Syngestemme, der fortryllede Kjendere, eller ved at kunne dandse, hvad der vakte Publikums særdeles Interesse, eller ved lidt Skjelmeri, som enhver Tilskuer behageligt tog sig til Indtægt, men ved den Indvielse, som er den rene Qvindeligheds Pakt med det Uforgængelige. Medens man ellers i Theatret let kommer til at tænke paa Livets og Ungdommens og Skjønhedens og Trylleriets Forfængelighed, saa er man, idet man beundrer hende, saa tryk, fordi man veed, dette forgaaer ikke. Maaskee virker dette paa Andre anderledes, saa Beundringen, fordi der ingen Grund er til at haste (og her er jo god Tid), stundom udebliver, og denne Skuespillerinde bliver betragtet som værende af anden Rang, hvilket hun ogsaa er, naar Fordringen er at løbe omkaps i Øieblikket, og at virke ikke ved det Bestandige, men ved det Forsvindende. Hun har derfor maaskee ikke sine Beundrere blandt Recensenter, der angive Øieblikkets Pulsslag, eller blandt Theaterstormere, der nødvendigviis maae have seet Den og Den, eller blandt Iilbud, der ønske Noget at rende med, eller blandt Triumph-Drage, der som andre Drage søge Sjou med at bære En bort, eller blandt unge Mennesker, der, naar de ellers ikke kan faae en umoden Forelskelse anbragt, kaste den paa en Skuespillerinde, eller blandt Udlevede, der friste Livet ved en øieblikkelig Ophidselse, men snarest blandt dem, der selv lykkelige og tilfredse i Tilværelsen, ikke savne Theatret, ikke hige efter det, hvis Høre ikke strax løber i den Venstre til Bifaldsklap paa Stedet, hvis Pen ikke strax samme Aften faaer travlt paa Papiret i Anledning af noget Enkelt, men som langsomme til at tale, maaskee desto skjønnsommere glæde sig ved at see det *Skjønne*, naar dette er i Sandhed.

(tilbage)

Nu forlader jeg den Bedagede, hvis Selskab jeg dog visseligen ikke flyer, jeg gaaer tilbage i Tiden, glad ved, at jeg med Guds Hjælp har et kjønt Stykke af Livet endnu tilbage, men ogsaa uden at kjende Noget til den Feighed, der frygter for at ældes, eller der frygter derfor paa sin Kones Vegne, thi jeg antager jo, at Qvinden bliver skjønnere med Aarene. Allerede som Moder er hun i mine Øine langt skjønnere end som ung Pige. En ung Pige er dog et Phantasma, man veed næsten ikke, om hun tilhører Virkeligheden, eller om hun er et Syn. Og det skulde være det Høieste? Ja lad Phantaster troe det. Som Moder tilhører hun derimod ganske Virkeligheden, og Moderkjærligheden selv er ikke som Ungdommens Længsler og Ahnelser, men et udtømmeligt Væld af Inderlighed. Det er ei heller saa, at alt Dette var tilstede som en Mulighed i den unge Pige. Selv om det var saa, en Mulighed er dog mindre end en Virkelighed, men det er ikke saa. Saa lidet som Moderens Mælk er tilstede i den unge Piges Bryst, saa lidet er denne Inderlighed der. Det er en Metamorphose, som Manden ingen Analogi har til. Kan man for Spøg sige, at Manden først er færdig, naar han har faaet sine Viisdomstænder, saa kan man for Alvor sige, at Qvindens Udvikling først er færdig, naar hun er Moder, da først er hun til i al sin Skjønhed og i sin skjønne Virkelighed. Lad saa hiin rapfodede, lette, skjelmske, lykkelige Pige springe hen over Engen, gjækkende Enhver, der vil fange hende, o ja, det glæder mig ogsaa at see derpaa, men nu, nu er hun fangen, fængslet, jeg har saa vist ikke fanget hende (hvortil Tant og forfængeligt Daarskab), jeg fængsler hende saa vist ikke (hvor svagt et Fængsel!), nei hun har

fanget sig selv og hun sidder fængslet ved Vuggen; fængslet, og dog har hun jo hele sin Frihed, en grændseløs Frihed, ved hvilken hun binder sig til Barnet; jeg er sikker paa, hun vil døe i sin Rede. – Her blot et Ord i Forbigaaende. For at tale saa uskyldigt derom som muligt, jeg vil antage, at det var Moderens Forkjærlighed for Barnet, der gjorde Ægtemanden lidt jaloux, naa Herre Gud, den Jalousi forvindes vel. Altsaa har jeg nævnet Ordet: Jalousi. Det er en mørk Lidenskab, »et Uhyre, der besudler den Føde, ved hvilken den næres«. Vrede er ogsaa en mørk Lidenskab, men deraf følger ikke, at der jo ogsaa kan gives en ædel Vrede. Paa en lignende Maade er det med Jalousi, der gives ogsaa en ædel Forelskelses retfærdige Indignation, der sandeligen baade er bekymret og fortørnet, og fremfor Alt en normal Sjels-Tilstand, hvis det Forfærdelige er skeet. Jeg finder intet Dadelværdigt deri, tvertimod fordrer jeg det af en Ægtemand, at hans Sjæl paa denne Maade viser den sidste Ære: hende, der krænkede ham, og hende, hvem han ogsaa indrømmer, om man saa vil, rigelig Betydning til at kunne krænke ham. Jeg betragter denne Sjelstilstand som Forelskelsens etiske Sorg over en Afdød. Derimod veed jeg ogsaa, at der gives dæmoniske Kræfter i Livet, jeg veed, der gives en lidet priselig Uforfærdethed, der plaget af en ond Aand vil være lutter Aand, og vel ogsaa vil have Magt til at blive, hvad der er fuldt saa forkasteligt, som at rase i Jalousi, Magt til at blive kold, gennemisnet i Vittighedens kolde Lidenskab. Thi der er Helvede, hvis Hede afsvier alt Liv, men der er ogsaa et Helvede, hvis Kulde dræber alt Liv.

Men jeg er end ikke jaloux paa Moderen. En Qvindes Liv som Moder er en Virkelighed saa uendelig riig paa Afvexling, saa min Forelskelse har nok at gjøre med fra Dag til Dag at opdage noget Nyt. Qvinden som Moder har ingen Situation, om hvilken man maatte sige, at hun i denne er skjønnest; som Moder er hun bestandigt i Situation, og Moderkjærligheden er blød som det pure Guld, og bøielig i enhver Bestemmelse, og dog heel. Og Ægtemandens Glæde er daglig ny, den fortæres ikke, om han end fortærer den, thi den er som Spisen i Valhalla; og lever han end ikke deraf, saa er det dog vist, at han ikke blot lever af Brød, men ogsaa af den velvillige Forundring, der ledsager Moderens Bedrifter: han har i sit Huus panis et circenses.

Og hvilken Mangfoldighed af Collisioner er der ikke sat Moderkjærligheden, og hvor skjøn er Moderen ikke hvergang hendes fornægtende, opoffrende Kjærlighed gaaer seierrigt ud deraf! Jeg taler nu ikke her om, hvad der vel er vitterligt og givet, at Moderen offerer Livet for Barnet. Det lyder saa høit, saa forelsket, og har ikke det rette ægteskabelige Præg. I Smaating sees den ligesaa godt, ligesaa stor, ligesaa elskelig. Hvor jeg seer den, beundrer jeg den, og man seer den da ikke saa sjelden, selv hvor man ikke venter saaledes at see den, paa Gaden for Exempel. Det var forleden Dag, jeg gik ufortrødent i mit Forretningstrav fra den anden Ende af Byen op til Retten for at afsige Domme, Klokkeren var omtrent halv To. Uvilkaarligt falder mit Øie over paa den anden Side af Gaden: det var en ung Moder, der spadserede med sin lille Søn ved Haanden. Personen var vel saa omtrent 2½ Aar. Moderens Paaklædning, hendes Optræden syntes at tyde paa, at hun hørte endogsaa til den fornemme Classe, og forsaavidt forundrede det mig, at man ingen Tjener eller Pige saa i hendes Følge. Gisninger havde jeg strax nok af, at hendes Vogn maaskee holdt i en anden Gade, eller nogle Huse derfra, eller hun maaskee blot skulde et Par Huse fra et Sted, hvor hun boede, eller var o. s. v.; jeg afbryder mine Gisninger, og haaber at Læseren takker mig for, at jeg gjør Alvor af mine energiske og gennemgribende Beparelser. Men i Grunden var det dog ogsaa forunderligt nok. Drengen var et nydeligt Barn; videbegjerlig spurgte han om Alt, stod stille og saae, og spurgte: hvad er det hvad? Hurtigt fik jeg mine Brillen paa, for ret at see og ret at fryde mig over den elskelige Mine, den ømme Moderlighed, med hvilken hun satte sig ind i Alt, den forelskte Glæde, med hvilken hun betragtede sin lille Yndling. Drengens Spørgsmaal bragte hende i Forlegenhed, – maaskee har Ingen sagt hende, hvad en dybsindig Viis har sagt, at det at tale med Børn er et tentamen rigorosum, maaskee har den Kreds, hvilken hun syntes at tilhøre, endog havt den Mening, at det er ingen Kunst – hvor fatal en Forlegenhed da at blive bragt i Knibe ved en lille Purks Spørgsmaal, samt ved hans Høirøstethed, der indbød de Forbigaaende til at høre efter – og Scenen var paa Østergade. Forlegenhed – den opdagede jeg ikke; den moderlige Glæde stod skjøn og læselig i hendes venlige Aasyn, og Situationen prægede den ikke falsk ud. Pludselig staaer den Lille stille, og forlanger at bæres. Dette var aabenbart mod Aftalen, da de gik hjemme fra, et Brud paa Overenskomsten, ellers havde Barnepigen været med. Her var gode Raad dyre – dog ikke for hende. Med den elskeligste Mine af Verden tog hun ham paa Armen, og gik ligefrem uden at søge nogen Tvergade. I mine Øine var det skjönt og høitideligt som en Procession, og fromt sluttede jeg mig til den. En og Anden vendte sig om, hun mærkede Intet, hun gik ikke hurtigere, aldeles uforandret, fordybet i sin moderlige Lykke. Jeg har siddet som Forhørsdommer i Inquisitionscommissionen, jeg har derved en vis Færdighed i at iagttage Ansigter, men ved mit Embedes Fortabelse, der var ikke Spor af nogen Generethed, eller af nogen tilbagetrængt Vrede, eller af nogen opsat Utaalmodighed; der var ikke noget Forsøg paa at lade Ansigtet udtrykke nogen Reflexion over det næsten Latterlige i Situationen. Som gik hun paa sit Stuegulv med den Lille paa Armen, saaledes gik hun gennem Østergade. Moderkjærligheden vil offere Livet for Barnet; i denne Collision forekommer den mig ligesaa skjøn. Har den Lille havt Uret, kunde han maaskee godt gaae, var det en Uartighed af ham, den vil dog ikke være bleven paaagtet hjemme, og hvad skulde da have gjort Forandringen, hvad Andet end at Moderen havde reflecteret paa sig selv. Der er maaskee faa Collisioner, hvor selv ømme Forældre lettere gribe fejl, end naar det Hele er en Ubetydelighed, men denne lille Ubetydelighed bringer dem selv i Forlegenhed. Har et Barn maaskee lidt keitede Manerer, saa leer man deraf til daglig Brug, og Barnet aner mindst, at det skal være en Forseelse; da er der Nogen tilstede, og den forfængelige Moder vil smigres lidt, see! Barnet hilser lidt keitet, og Moderen bliver vred – ikke over en Ubetydelighed, nei, men hendes Reflexion paa sig selv gjør pludselig det Ubetydelige til noget Betydeligt. Ja var hiin lille Dreng falden, havde

han stødt sig, eller var han maaskee kommen en Vogn for nær, havde Opgaven været med Livsfare at frelse Barnet, saa havde jeg vel faaet Moderkjærligheden at see, men mig forekommer hiin stilfærdige Ytring af den ligesaa skjøn.

Til daglig Brug er Moderkjærligheden ligesaa skjøn som ved den mest afgjørende Leilighed, og egentligen er den væsentlig skjøn til daglig Brug, fordi den der er i sit Element, fordi den der, uden at faae nogen Impuls eller nogen Tilvæxt af Kraft ved Katastrofer udenfra, kun er bevæget i sig selv, ernæres ved sig selv, fremskynder sig selv ved sin egen oprindelige Drift, beskeden og dog altid paa Færde i sin elskelige Gjerning. Stakkels Mand, der skal gaae ud i Verden for at søge en saadan Tusindfryd, han finder den dog ikke; stakkels Mand, der i det Høieste har en Forestilling om, at Naboen dyrker den; lykkelig Ægtemanden, hvis han ret veed at glæde sig ved sin Tusind-Fryd. Opdager han denne Blomst udenfor sin egen Grund, denne Blomst, der ligesom hiin Pragtplante er mærkelig, ved at den kun blomstrer een Gang i hundrede Aar, har den endnu sjeldnere Mærkelighed, at den blomstrer hver Dag, og end ikke lukker sig i Natten, - da har han sin Glæde af derhjemme at fortælle, hvad han har seet ude. Igaar fortalte jeg min Kone en lille Begivenhed, der endog i den Grad tildrog sig min Opmærksomhed, at den gjorde mig til, hvad jeg ellers ikke er, en uopmærksom og adspredt Tilhører af en Prædiken. Maaskee havde den unge Moder, der gav Anledning til, at jeg blev adspredt, Uret i at tage et lille Barn med sig i Kirken; maaskee, jeg tilgiver hende det, thi det var vistnok for ikke at betroe det til en Barnepige i sin Fraværelse. Det slutter jeg deraf, at hun ret var en Moder, der gaaer i Kirke, ikke en Dame, der aflægger en fransk Visit. Man misforstaae mig ikke, som var det Tidens Længde, man tilbringer i Kirken, der gjør Udslaget; langt fra, jeg troer ogsaa, at en stakkels Tjenestepige, der med Nød og Neppe slipper hjemme fra, og dog trods al sin Hasten ikke naaer til at komme betimeligere end for at høre Præsten sige Amen, jeg troer, at hun kan bringe Velsignelse hjem fra sit Kirkebesøg; men Hvo, der ellers har rigelig Tid til allehaande Ting i Livet, kunde dog vel ogsaa faae Tid til ordentlig at gaae i Kirke. Vor Kirkegængerske kom altsaa meget betimeligt og med hende hendes lille Uro; dog er jeg forvissat om, at Prædiken og hele Gudstjenesten ikke har haft en andægtigere Tilhører eller en værdigere Deeltager end hende. Hun blev lukket ind i en Stol; det uberettigede Medlem af Menigheden blev sat op paa Bænken, formodentlig i Haab om, at han skulde sidde som et ret Medlem. Dog denne Prætension synes ikke at være opgaaet for den Lille. Moderen bøiede sit Hoved, holdt Tørklædet for Øinene til en Bøn. Længe før hun atter saae op, var den Lille sprungen ned og begyndte at krybe omkring i Stolen. Hun var og blev den Bedende, ganske uforstyrret. Da hun havde endt sin Bøn, satte hun ham igjen op paa Bænken, og talte formodentlig et Par formanende Ord til ham. Gudstjenesten begyndte, men Legen var jo allerede begyndt før Gudstjenesten, og den Lille syntes paa sin Viis at finde Behag i dette op, og saa ned igjen, og saa op igjen. Han havde hidtil siddet paa høire Haand af Moderen, og haft en anden Dame paa sin Høire, medens Moderen sad yderst i Stolen; nu blev der skiftet Plads. Først blev undersøgt, at Døren var lukket, derpaa flyttede Moderen op, deelte redeligen med ham, saa han fik Krogen af Stolen til sin Disposition. Han gjorde ingen Larm, men som et Barn, der er vant at skjøtte sig selv, fik han Moderens Parasol at lege med, og kun forsaavidt han vilde krybe længere op i Stolen, blev Veien ham afskaaren. Moderen var og blev fordybet i sin Andagt; kun naar Præsten pauserede, saae hun kærligt ned til den lille Underjordiske. Med et Aasyn fuldt af Glæde over Barnet vendte hun da atter Blikket op til Præsten, og tilhørte nu Talen med hele sin Sjels Andagt. At kunne dele saaledes ligeligt, at have Glæde af Barnet, selv naar han forstyrre, eller dog ligesom vil forstyrre, eller dog paa en Maade er i Veien, at være fri for enhver daarlig Fordring til Barnet, thi mange Forældre fordrer næsten mere Andagt af et saadant lille Væsen end af sig selv, og forstyrre da baade sig selv og Barnet ved at sidde og skjende og sætte i Rette og til Rette - altsaa at kunne dele saaledes ligeligt, at hun tillige med udeelt Sjel samledes til Andagt: det er ogsaa et skjønt Udtryk af Moderkjærligheden. Ubetydeligt; o ja, men Moderkjærligheden er netop væsentlig skjøn i det Ubetydelige.

Dog den aabnede Sands for Moderkjærlighedens skønne Præstationer har kun en Ægtemand; han har tillige den sande Sympathi, der er dannet af Alvor til at fatte Opgavens uendelige Betydning, og Glæde i Tilværelsen til at ville opdage, om han derfor just ikke udbryder i Ord og Jubel. Eller skulde det alene være Jalousi og onde Lidenskaber, der gjorde en Ægtemand klartseende og aarvaagen, skulde ikke trofast Kjærlighed formaae det Samme, ja formaae at holde ham længere aarvaagen? Eller holdt de kloge Brudejomfruer sig ikke længere vaagne end de daarlige? En Ægtemand er i denne Henseende, i god Forstand, saaledes som en Bedrager skildres af Shakspeare¹: ein Gelegenheitsascher, dessen Blick Vortheile prägt und falschmünzt, wenn selbst kein wirklicher Vortheil sich ihm darbietet, det vil sige, en Ægtemand gjør det med den stille Glæde, der viser, at han ikke giver sig af med at være Kjender, han præger ei heller falsk ud, og han kommer sjeldent i det Tilfælde, ikke at finde saadanne Fordele.

1. Othello 2den Akt 1ste Scene, Jago.
(tilbage)

Som Brud er Qvinden skjønnere end som ung Pige, som Moder skjønnere end som Brud, som Hustru og Moder er hun et godt Ord paa rette Sted, og med Aarene bliver hun skjønnere. Den unge Piges Skjønhed er aabenbar for Flere, den er abstractere, extensivere. Derfor flokkes de om hende, Phantasterne, de rene og de urene. Da bringer Guden Den, som er hendes Elsker. Han egentligen seer hendes Skjønhed, thi man elsker det Skjønne, og dette maa forstaaes identisk med, at det, at man elsker, er, at man seer det Skjønne.

Saaledes gaaer det Skjønne altid Reflexionens Næse forbi. Fra nu af bliver hendes Skjønhed intensivere og concretere. Hustruen har ikke en Flok af Tilbedere, hun er end ikke skøn, hun er kun skøn i sin Mands Øine. I samme Grad som denne Skjønhed bliver concretere og concretere, i samme Grad bliver hun mindre og mindre vurderelig for en almindelig Maalen og Vragen. Er hun derfor mindre skøn? Er en Forfatter derfor mindre tankerig, fordi en almindelig Betragtning Intet opdager, naar dog den Læser, der har gjort ham til sit eneste Studium, opdager en større og større Rigdom? Er det en Fuldkommenhed ved menneskelige Pragtværker, at de tage sig bedst ud paa Afstand? Er det en Ufuldkommenhed ved Markens Blomst, ved al Guds Gjerning, at den for den mikroskopiske lagttagelse bliver yndigere og yndigere, finere og finere, zartere og zartere?

Men er Hustruen og Moderen saaledes skøn i sin Lykke, eller rettere, er hun en Velsignelse for dem, hvem hun tilhører, da er hun atter i sin Ulykke og paa Nødens Dag mere poetisk end den unge Pige. Lad hendes Barn døe, og see da den sørgende Moder. Der er dog Ingen, der med Moderens Glæde hilser Barnet ved dets Ankomst, men heller Ingen, der saaledes kan sørge, naar Døden atter henter det. Men en Sorg, der netop er ligesaa ideal som den er virkelig, er den mest poetiske Sorg. – Eller en Ægtemand dør; han efterlader sig Intet, siges der, uden en sørgende Hustru, mig synes han efterlader sig en uendelig Rigdom. Lad den unge Pige miste den Elskede, lad hendes Sorg være nok saa dyb, lad hende mindes ham, hendes Sorg er dog abstrakt ligesom hendes Minde; til denne daglige Sjelemesse for den Afdøde, hvilken er den sørgende Hustrues Syssel, mangler hun Indvielse og episke Forudsætninger. Sandeligen, jeg begjærer ikke at efterlade mig et stort og berømmeligt Navn, hvis det saa skal være, hvis jeg i Døden, der er det Sidste af Alt, skal gjøre det Sidste: skal søge Skilsmisse fra hende, hvem jeg elsker, min Hustrue, min Lykke paa Jorden, dersom jeg dog efterlader hende sørgende, da har jeg efterladt mig, hvad jeg vil savne, ja hvad jeg sidst af Alt vilde undvære, men jeg har ogsaa efterladt mig, hvad jeg nødtigt vilde undvære: et Minde, der bedre end Digterens Sang og Monumentets trodsige Udødelighed, mange Gange og paa mange Maader vil bevare min Erindring, vil tage af sit Eget for at give mig. – Lad saa endeligen Hustruen forsøges i den tungeste Skjebne, lad hende være ulykkelig gift, hvad er en bedragen Piges korte Lidelse mod denne daglige Qual, hvad er hendes Smertes Fynd i Sammenligning med den tusindtungede Elendighed, denne Jammer, som Ingen kan udholde at see paa, denne langsomme Marter, hvilken Ingen kan forfølge – og derfor glemmer man formodentlig, hvor skøn, hvor langt mere poetisk atter her Hustruen er end den unge Pige. Stor er Desdemona ved sin »ophøiede Løgn«, man beundrer, man beundre hende; og dog er hun større ved den Engle-Taalmodighed, der kunde fylde flere Bøger, end det største Bibliothek rummer, hvis den skulde beskrives, om den dog Intet formaaer at fylde i Skinsyngens bundløse Afgrund, forsvinder som et Intet, ja næsten hidser Lidenskabens Hunger.

Men Qvinden er det svagere Kjønn. Denne Bemærkning synes i nærværende Forbindelse at komme temmeligt mal à propos; thi saaledes har hun just ikke viist sig. En Silkesnoer kan jo ogsaa være ligesaa stærk som en Jernlænke, og den Lænke, der bandt Fenris-Ulven, var jo usynlig, var Noget, der slet ikke er til; hvis det nu var ligesaa med Qvindens Svaghed, at den er en usynlig Kraft, der yttre sin Styrke ved Svaghed. Vil dog Indsigelserne have Lov til at bruge Udtrykket: det svagere Kjønn om Qvinden, nu vel, lad dem have det, Talebrugen er jo ogsaa paa deres Side. Imidlertid maa man altid vogte sig for uden videre af enkelte lagttagelser at danne en Regel. Jeg vil saaledes ikke negte, at det vel kan være hændt, at en ung Pige kan tage sig besynderligt, og om man endelig er fordærvet nok til at lee, hvor det gaaer ilde til, comisk ud, naar hun kastes hen i den yderste Afgjørelses Forfærdelse, i en Hvirvel, hvor neppe Manden staaer imod, at han ikke henveires. Men hvo siger hun skal kastes derud. Den samme Pige, stille og omhyggeligt og kjærligt behandlet, vilde maaskee være bleven et elskeligt Væsen som Moder og Hustru. Ad Slight skal man da ikke lee; thi der er Noget saare tragisk i at see Stormen rive det fredelige Hegn bort, der i Tryghed kunde have været lifligt at boe hos. Saaledes skal jo Qvinden heller ikke være stærk, at Forfærdelsens Nød maaskee udgaaer fra Manden selv. Staaer han fast, da staaer Qvinden ved hans Side atter ligesaa fast som Manden, og i Forening staae de fastere end nogen af dem ene.

Ulykken ved Indsigelsen er igjen, at de, der tale saaledes om Qvinden, blot betragte hende æsthetisk. Det er igjen den evindelig galante og uforskammede, kildrende og fornærmelige Tale om, at hun har kun eet Øieblik i sit Liv eller en føie Tid, det er Ungdommens første Opvaagnen. Men den, der egentligen vil tale om hendes Styrke eller Svaghed, maa jo dog see hende, naar hun staaer fuld rustet, og dette er som Hustru og Moder. Desuden skal hun da heller ikke slaaes eller gjøre Kraftprøver, og vil man endeligen tale om Styrke, saa er den første Betingelse eller væsentlige Form for al Styrke: Udholdenhed. I denne Henseende holder Manden maaskee ikke ud med hende. Fremdeles hvilken Kraft hører der ikke til enhver fingeret Bevægelse? Men hvad er Hengivenhed andet end en skjult Kraftyttring, en Kraftyttring, der udtrykker sig ved sin Modsætning, ligesom f. Ex. Smagfuldhed og Omsorg for sit Toilet kan yttre sig ved at tilveiebringe en Art Skjødsløshed, hvilken dog ikke er den Skjødsløshed, som enhver Bagersvend forstaaer; ligesom f. Ex. den i megen Anstrængelse fuldmodne Aandens Frembringelse har en Sempelhed, hvilken dog ikke er den, som enhver Seminarist priser i sin Eenfoldighed. Dersom jeg tænker mig tvende Skuespillere, den ene fremstillende Don Juan, den anden Commandanten i den Scene, hvor Commandanten holder hans Haand i sin, medens Don Juan vrider sig i Fortvivlelse, saa spørger jeg, hvo af dem bruger mest Kraft. Don Juan er den Lidende, Commandanten staaer rolig med sin udrakte Høire. Dog holder jeg paa Don Juan. Dersom den Skuespiller, der fremstiller Don Juan, vilde bruge blot Halvdelen af sin Kraft, bringer han Commandanten til at

vakle; hvis han paa den anden Side ikke vrider sig, ikke skjælver, saa forstyrres han Virkningen. Hvad gjør han altsaa? Han bruger sin Krafts ene Halvdeel til at udtrykke Smerten, den anden Halvdeel bruger han til at understøtte Commandanten, og medens han med al sin Kraft synes at ville vriste sig ud af Commandantens Vold, holder han paa Commandanten, at denne ikke skal vakle. Saaledes, thi dette var kun en daarlig Tale, saaledes er det i Virkeligheden med Hustruen. Hun elsker Manden saa høit, at hun altid vil, han skal være den Herskende, og derfor seer han saa stærk ud, og hun saa svag, fordi hun bruger sin Styrke til at understøtte ham, bruger den som Hengivenhed og Underkastelse. O! vidunderlige Svaghed! Om Galleriet troer, at Commandanten har flest Kræfter, om den Profane priser Mandens Styrke, og misbruger den til at ydmyge Qvinden, Ægtemanden har en anden Forklaring, og den Bedragne er visere end den Ikke-Bedragne, den Bedragende retfærdigere end den Ikke-Bedragende. – Fremdeles, man maaler Styrke paa forskellig Maade. Naar Holger Danske trykker Sveden ud af en Jern-Handske, er det Styrke, men hvis man gav ham en Sommerfugl i Haanden, er jeg bange for, han havde ikke Styrke nok til at tage rigtigt paa den. Jeg vil nævne det Høieste. Guds Almagt viser sig stor i at have skabt Alt, men viser den sig ikke ligesaa stor i den almægtige Moderation, der kan lade et Græsstraa voxen sin Tid. Qvinden er de ubetydeligere Opgaver anviist, der netop derfor fordre Styrke. Hun vælger sin Opgave, vælger den glad, og har tillige Glæden af, at hun bestandigt udstyrer Manden med den iøinefaldende Styrke. Jeg for mit Vedkommende troer, at min Kone kan gjøre det Vidunderlige: og selv den største Daad, jeg læser om, forstaaer jeg lettere, end det fine Broderi, hvormed hun omklæder min jordiske Tilværelse.

Naar man dog har faaet sat sig det i Hovedet, at Qvinden er det svagere Kjønn, hvilket i Almindelighed af Chicaneurerne nærmere forstaaes saaledes, at hun har et Ungdommens første Øieblik, hvor hun udtømmer ja overtræffer enhver Lovpriisning, at det dermed er forbi, at hendes Kraft var en Illusion, og at den eneste virkelige Styrke, hun beholder tilbage, er Skrigets – saa kan man naturligviis faae det Besynderlige ud. Jean Paul siger etsteds: solchen Secanten, Cosecanten, Tangenten, Cotangenten kommt Alles excentrisch vor, besonders das Centrum. Netop fordi Ægteskabet er det Centrale, maa Qvinden sees i Forhold dertil, ligesom ogsaa Manden bør det, og al Tale om og Betragtning af hvert Kjønn for sig er forvirret og profan, thi hvad Gud har sammenføiet, hvad Tilværelsen har bestemt for hinanden, skal Tanken ogsaa tænke sammen. Hitter et Mandfolk paa at holde det ude fra hinanden, synes han vel at have Fordelen af at lade det gaae ud over Qvinden, imidlertid bliver han selv en lige saa latterlig Person, en Mandsperson, der fornemt vil abstrahere fra et Forhold, hvori han jo af Tilværelsen ligesaa vel er bunden som Qvinden.

Skeer det, saa forbeholder da Pebersvenden sig (thi om man er nok saa forsøgt i hvad man behager at kalde det Erotiske, selv om man var en Slyngel eller hvad der vel findes hyppigere en Vindbeutel, Sprogbrug er at kalde den Ugifte en Pebersvend) de ethiske Kategorier. Dette kan da i det Høieste ansees for en Grille, thi at bruge ethiske Kategorier for at fornærme eller dog ville fornærme Qvinden, er just ikke Tegn paa en ethisk Individualitet. Et saadant Jagsammen af Hedenskab, der platonisk gjør Qvinden til en ufuldkommen Form, og af Christendommen, der hævder hende det Ethiske, har jeg aldrig seet udført. Det maatte da ogsaa være en forvirret Hjerne, hvori et saadant Indfald kunde blive sig selv saa vigtigt, at det ønskede sig givet et udførligere Udtryk.

Derimod kan Indsigelsen mod Qvinden faae et Anstrøg af dyb Ironi, der, naar den fremsættes med en vis Godmodighed, ja med Sympathi for hendes formentlig ulykkelige Skjebne, at hun er lutter Illusion, ikke er uden tragisk og comisk Virkning. Det fastholdes da, at hun er det svagere Kjønn; det Tragiske ligger i, at det er skjult for hende i Illusionen, og skjult for hende udenfra i Mandens Galanteri. Det er som legede hele Tilværelsen Blindebuk med hende. Her har Ironien ret faaet en Opgave. Skade, at det Hele er en Fiction. Der udsiges nu bestandigt det Høieste om Qvinden, i de mest smigrende Talemaader, indtil ja ud over det Phantastiskes Grændse. Alt hvad der er stort i Livet skyldes hende, deri er Poesien og Galanteriet enige, og Ironien er naturligviis allergalantest, thi Galanteriet er jo Ironiens Modersmaal, og den er aldrig saa galant, som naar den anseer det Hele for blind Allarm. Qvindens Existents i Verden bliver et Narreoptog, og Ironien er Galanteriets Cerimonimester; Processionen selv erindrer om en sindssvag Skolemester hos Hoffman, der med en Lineal i Haanden som Scepter, idet han huldsaligt hilser til alle Sider, siger, at hans General nu er vendt hjem fra en Seier over Longobarderne; hvorpaa han af sin Vestelomme fremtager et Par Kryddernelliker, rækker en Tilstedeværende dem med disse Ord: forsmaa ikke dette ringe Tegn paa min Naade. Ironien kaster sig paa sit Ansigt, og tilbeder allerunderdanigst.

Det Gode ved denne Indsigelse er, at den i den Grad bærer Præg af Fiction, at den end ikke kan fornærme den Svageste. Tvertimod er den underholdende, morsom, og man kan uden Betænkelighed hengive sig i den, det skulde da være, at man blev lidt betænkelig ved at see den fremsat som ramme Alvor. Gjør Indsigelsen Forsøg paa at ville forklare Noget i Tilværelsen, da kan man een-to-tre reducere den paa sit høieste Udtryk, at Ægteskabet eller ethvert positivt Forhold til Qvinden er en Sinkelse; i ulykkelig Elskov har hun sin høieste Realitet, og her er hendes Betydning saa tvivlsom, at hun intet Positivt betyder, men negativt er Anledningen til, at den ulykkelige Elskers Idealitet vækkes. Saaledes er Indsigelsen reduceret paa sit korteste Udtryk, og derved ogsaa in absurdum, ligesom den selv gjør Mine til at ville lade hele Tilværelsen gaae samme Vei. Det er dog virkelig et Fandens Hastværk, en Cæsars Hurtighed ikke i at erobre men i at tabe, at faae hele Tilværelsens Gehalt saa compendieus. Lichtenberg siger etsteds, at der gives Recensenter, der med et eneste Pennestrøg ere ude over enhver den sunde Forstands Grændse, saaledes synes ogsaa en saadan hastende Tænkere ikke at faae Tid til saa meget som blot at begynde paa Eftersætning af sin

Forudsætning. Hvad Augustinus lærer om, at ved Coelibatets Hjælp multo citius civitas dei completeretur, et acceleraretur terminus seculi, det synes en saadan Tænker at ville gjøre Alvor af, men som for Spøg; thi en saadan religieus Baggrund, som Augustinusushar, kan man da ikke vente af en slig Indsigelse. Men som en verdslig Betragtning af Livet er den i Sandhed, hvad man pleier at sige om Fruentimmeres Breve, i Hast, og savner, hvad man pleier at sige, at Fruentimmeres Breve væsentligen bestaae af, – Efterskrifter. Med Hamann kan man passende tilraabe denne Festinator, der naturligviis anseer en Ægtemand for en Nølepeer, – bæ! hvis der ellers bliver endogsaa blot Tid dertil, og Manden ikke allerede er langt borte »saa neppe hans Kjøleskøder ere tilbage i Tilværelsen.«

Jeg vender tilbage til Forelskelsen. Den staaer urørt, ingen Tanke naaer den, den er det Vidunderlige. Ægteskabets Beslutning er saa langt fra at ville omstøde den, at den tvertimod forudsætter den. Men Forelskelse er intet Ægteskab, og en Beslutning alene er heller intet Ægteskab. Nu vil Nogen maaskee mene, at det er Livets og Tilværelsens Elendighed, der gjør at Forelskelsen alene ikke kan trænge igjennem, og at det er derfor den maa tage Ægteskabets Convoi. Langt fra. Forelskelsen gennemtrænger netop hele Tilværelsen og gjør det i Ægteskabet. Sagen forholder sig omvendt. Det er en Fornærmelse mod Forelskelsen ikke at ville lade Ægteskabet træde til, som var Forelskelsen noget saadant Umiddelbart, at det ikke kunde spændes med en Beslutning. Det er tvertimod ingen Fornærmelse mod et Geni, at sige om ham, at han i Forhold til sin geniale Umiddelbarhed har en ligesaa høibaaren Beslutnings Kraft, at han som Selvskyldner overtager det Geniale. Det er at fornærme ham, hvis man siger, han er uden Beslutning eller hans Beslutning ikke staaer i Forhold til hans Genialitet. Meningen er heller ikke den, at Beslutningen lidt efter lidt skulde træde til eftersom det Geniale satte af, saa han tilsidst i Beslutningen var bleven klædt om og var bleven en Anden end i sin Genialitet. Den skønne Mening derimod er, at Beslutningen er samtidig med Genialiteten, og paa sin Viis lige saa stor, saa Den, der annammede Umiddelbarhedens Naadegave, i Beslutningen lader sig vie til den: og dette er ogsaa Ægteskabets skønne Mening.

I Forhold til Ægteskabet er dette endogsaa lettere at vise end i Forhold til Genialiteten, fordi Forelskelsen selv allerede er en senere Umiddelbarhed, et Kornmoden, der indtræder til en Tid, da Villien kan være udviklet nok til at fatte en ligesaa afgjørende Beslutning, som Forelskelsen umiddelbart forstaaet er afgjørende. Saaledes forstaaet er Ægteskabet Forelskelsens dybeste, høieste og skønneste Udtryk. Forelskelsen er Gudens Gave, men i Ægteskabets Beslutning gjøre de Elskende sig værdige til at modtage. At lade Beslutningen mangle, om Livet var nok saa paradisisk, er uskjønt, og ligesaa uskjønt i Retning af Aand, som det i modsat Retning er uskjønt, at Halvvoxne ville gifte sig.

Det Samme skal jeg senere naae hen til og yderligere udføre, her var det maaskee bedst, at see os lidt om, at standse et Øieblik ved Forelskelsen i det kritiske Moment. Hvad her eftervises i Erfaring skal naturligviis og kan naturligviis ikke tjene til at nedsætte Ægteskabet, men tjener blot til at belyse. Forelskelsen har der altid været Rift nok om, og saa lidet »som Gjeden bliver træt af at afgnave den grønne Knop« saa lidet blive visse Folk trætte af at søge (sit venia verbo) og ønske Forelskelsens Vidunder. Men her er just Vanskeligheden, her er det Fjenden saaer ond Sæd, medens de Elskende ikke tænke derpaa. Selv Forføreren lader Forelskelsen staae som Noget, han ikke kan give sig selv, (og det er da kun ganske unge Lærlinge eller Münchhausenere, der føre Tale om at gjøre Erobringer), men det Dæmoniske i ham gjør, at han med en dæmonisk Beslutning beslutter at gjøre Nydelsen saa kort og som han derved mener saa intensiv som mulig. Ved denne dæmoniske Beslutning er egentligen Forføreren stor i Retning af det Onde, uden denne Beslutning er han egentlig ikke Forfører. Derfor kan han imidlertid være skadelig nok, og hans Liv blive forqvaklet nok, om det end er uskyldigere end en virkelig Forførers, faaer et uskyldigere Udseende, fordi Tidens Glemsel gaaer imellem. En Saadan fornemmer da Forelskelsen; han er ikke ond nok til at fatte en dæmonisk Beslutning, men han er heller ikke god nok til at fatte den gode Beslutning, han er, for at udtrykke mig bestemt, ikke god nok til at blive Ægtemand i den ædle Forstand, i hvilken jeg tager dette Ord for hvad det er, i den ædle Forstand, hvori en Mand alene er Ægtemand, naar han er den Værdige til Gudens Gave.

Skulde jeg nævne et Exempel paa Forelskelsens Misvisning, saa vil jeg nævne Goethe, det vil sige Goethe, som han har fremstillet sig selv i aus meinem Leben. Hans personlige Liv ligger udenfor, jeg afholder mig fra enhver Dom; hans Digtervirksomhed tiltroer jeg mig ikke æsthetisk Dannelse nok til at vurdere, men der er visse Ting, som jeg godt kan forstaae saavel som et Barn, og der er een Ting, som Ægteskabet ikke forstaaer, om det end, som sagt, er formildet i Spøg, det forstaaer ikke Spøg, og der er foruden Forføreren endnu en Modsætning til den gode Beslutning: det er Udflugter.

I aus meinem Leben skildres da en Existents, der ikke er en Forførers, dertil er den for ridderlig, om end denne Ridderlighed i Retning af Aand (ethisk forstaaet) staaer under en Forførers, thi den mangler afgjørende Beslutning; men en dæmonisk Beslutning er dog ogsaa ethisk, nemlig ethisk slet. Imidlertid finder en saadan Existents lettere Tilgivelse i Verden, ja altfor let; thi den Existerende er virkelig forelsket, men saa, ja saa, saa kølnedes denne Gløden, han havde taget fejl, han fjerner sig »med høflig Maneer,« et halvt Aar efter veed han endogsaa at give Grunde, gode Grunde for, at Afbrydelsen og Fjernelsen var fornuftig og næsten priselig: det var dog for Lidet, en lille Landsby-Skjønhed; der var for megen Lidenskab, det holder ikke ud i Længden o. s. v. o. s. v., thi denne Snak kan blive saa lang det skal være. Ved Hjælp af et halvt Aar og ved Hjælp af Perspektiv-Læren er Forelskelsens Faktum bleven en Hændelse, (dette er baade en Impietet mod Elskoven, og en Sviig mod det Ethiske, og en Satire over sig selv) ud af hvilken det nu er et Held at

være sluppen. Alt forvirres for mig, saa snart jeg betænker, at en saadan Existents skal være et poetisk Liv. Jeg bliver tilmode, som sad jeg i Forligelsescommissionen, fjernt fra Umiddelbarhedens Dristighed og fjernt fra Beslutningens Høimod, fjernt fra Forelskelsens Himmel og fjernt fra Beslutningens Dommedag, som sad jeg i Forligelsescommissionen, omgivet af Halvtimes-Mennesker og hørte en talentfuld Prokurator forsvare Fadaiser med en vis poetisk Opfindsomhed. Thi dersom Prokuratøren selv var Helt i hine forelskte Fjellebodshistorier maatte man vel, ethisk forstaaet, tabe Taalmodigheden. At det er Fjellebods Historier har da de qvindelige Medspillende aldeles ikke Skyld i (Ære være Goethes Fremstilling, den være Dichtung eller Warheit), thi, saavidt jeg erindrer, er der ikke Grund til at antage om en eneste af dem, at de ere traadte af fra Tragoedien i Vaudevillen. Om nemlig en lille Landsbyskjønhed har været saa uheldig at misforstaae hans Excellence, dersom hun bliver sig selv tro, saa veed jeg af min Børnelærdom og veed endnu ikke rettere, end at hun avancerer: fra Idyllen til Tragoedien. Dersom derimod hans Excellence har været saa uheldig at misforstaae sig selv, og yderligere er yderlig uheldig i den Maade, paa hvilken han vil gjøre det godt igjen, saa veed jeg af min Børnelærdom, og veed endnu ikke rettere, saa er han gaaet af fra Tragoedien og Dramaet og er bosiddende i Vaudevillen.

Tiden har en besynderlig Magt. Dersom hin poetiske Figur i aus meinem Leben havde vedkjendt sig, at det dog temmelig tidlig maatte være forbi, eller dersom han, hvis han Intet anede forud, havde, dersom det ellers ikke paa anden Maade lod sig gjøre godt, dog været ethisk nok til at opfatte sig selv som en Slyngel, saa var han bleven erklæret for en Forfører, og Allarmklokkerne havde ringet, hver Gang han nærmede sig en Landsby; men nu, nu er han Ridder, vel ikke ganske Ridder, men det er jo ei heller Riddertiden vi leve i, men dog Noget af en Ridder – en Værdighed, om hvilken det i absolut Forstand gjelder aut Cæsar, aut nihil. Der gaaer nogen Tid hen, han sørger selv med over det brudte Forhold, som dog, saa forsigtigt det er muligt bliver forhindret i paa nogen alvorligere Maade at antage Charakteren af et Brud, han sørger lidt over den stakkels Pige, det er ikke Skrømt, han sørger virkeligt – nei virkeligt! Det er dog at drive Høfligheden temmelig vidt, det er dog vel en Deeltagelse og Condolence, som kun vil forøge Smerten. Brudet selv eller for at udtrykke mig bestemtere og nøiagtigere, den høflige og mindelige Overeenskomst om en Fjernelse er netop det mest Fornærmelige, dette sidste Falsum, at ikke hvilkensomhelst Pige, naar det er givet, at en Mand har contraheret Forpligtelsen, skulde være en uafviselig Creditor, dette Falsum, at en Fallent ikke vil angive sit fulde Deficit, er egentligen det mest Oprørende, og dog er det for denne Høflighed han kjøbte Verdens Tilgivelse. O! en sørgende Elsker! Han sørger ikke over sin Ustadighed, ikke over denne Oplussen, over denne Vexel i Aandens Verden, ikke over sine Synder, en saadan Sorg vilde hiin poetiske Figur formodentlig kalde Tungsind, thi han beklager sig jo netop over, at Tiden, og han i denne, var bleven tungsindig ved at læse engelske Forfattere som f. Ex. Young. Ja hvorfor ikke? Naar man er saaledes construeret, kan man blive tungsindig ved at høre en Prædiken, dersom den ellers har Fynd som Young har det, men tungsindig er Young meget langt fra at være.

En saadan Existents, der i væsentlig Forstand neppe er et Paradigma, kan dog i uegentlig Forstand antage en paradigmatiske Charakter, eller være paradigmatiske ved det Tilfældige, at den er en uregelmæssig Declination, efter hvilken dog fleres Liv er dannet. Man tør ikke sige, at de danne deres Liv derefter, thi dertil ere de for uskyldige, og dette er netop deres Undskyldning: det hændes dem, de veed ikke selv, hvorledes det gaaer til. Stundom ere saadanne Mennesker endog Sværmere, der jage efter Idealet. Saalidet som den, der spiller i Lotteriet, lærer Noget af at tabe, saa lidet lære disse Noget af deres Forelskelse. Dette Sidste gjelder naturligviis ikke om hiin Digter i aus meinem Leben, han er for stor til ikke at lære, for overlegen til ikke at hørte Fordeel, og hvis han havde været ligesaa ethisk begejstret som han er herligt udrustet, saa vilde han, fremfor nogen Anden, have opdaget og løst det Problem, hvorvidt der gives en saa eminent Aandsexistents, at den i dybeste Forstand ikke kan blive commensurabel for det Erotiske, thi det Svar, at man elsker flere Gange, at man stykker sin Overlegenhed ud, er blot en Desorientation, der ligesaa lidet æsthetisk som ethisk tilfredsstillende hvad man kunde kalde en skikkelig Mands alvorligere Fordring til Livet. Hiin Digter har vistnok lært meget, ja ligesom den sidste Philosophi har gjort det til et Skjeldsord at tale om Kants ærlige Vei, saaledes smiler Goethe fornemt ad Klopstock, fordi det beskæftigede ham saa meget, om Meta, hans første Kjerlighed, der havde giftet sig igjen, vilde tilhøre ham i et andet Liv.

Hvad er nu skeet i en saadan Existents? Man bliver ikke staaende ved Forelskelsen, men Beslutningen træder ei heller til. Den Reflexion, ud af hvilken Beslutningen bliver til for at gribe Forelskelsen, griber feil, den bliver en Reflexion over Forelskelsen. Derfor har jeg dvælet her, for at paapege, hvad senere skal igjen blive viist, at Beslutningens Reflexion netop har at lade Forelskelsen staae og at passe paa ganske andre Ting. Hiin existerende Digter i aus meinem Leben faaer da ingen Beslutning, han er ikke en Forfører, han bliver ikke en Ægtemand, han bliver – Kjender.

Hvorvidt enhver Digter-Existents selv burde være et Digt, samt under hvilken Brydningsvinkel hans Liv i denne Henseende burde staae til hans Poesi, fordrister jeg mig ikke til at afgjøre. Saa meget er dog vist, at en Existents som den i aus meinem Leben maa indfluere paa den poetiske Frembringelse. Dersom det er Goethes eget Liv, saa synes det at forklare, at det, man vel mest savner hos Goethe, er Pathos. Umiddelbarhedens Pathos har han ikke, dertil er han for forstandig, men han har heller ikke trængt igjennem for at vinde den høieste Pathos. Hver Gang Krisen indtræder for hiin existerende Digter, springer han af. Det gjør han i alle mulige Retninger. Han fortæller, at han er strængt religiøst opdragen. Dette er et Barndommens Indtryk, og vel ikke af de Narrestreger, man lægger af med Aarene, da det i religiøs

Henseende ret for Alvor gjelder, at man lærer det Bedste som Barn, og vinder en Forudsætning, som aldrig aldrig lader sig erstatte. Der indtræder da en senere Periode i hans Liv, hvor Indtrykket af denne Religieusitet næsten overvælder ham. Det er Krisen, og ganske i sin Orden; netop jo mere aandeligt begavet en Individualitet er, desto vanskeligere en Opgave er der sat ham i at bevare og gjenvinde Barndommens fromme Tro. Hvad gjør nu hiin Digter, der ellers, som han selv fortæller, har anstillet allehaande Excercitier med at øve sig selv for ikke at være bange i Mørke, ikke ængstes ved at see Liig, eller ved om Natten at være ene mellem Grave, han springer fra, han fjerner det og sig, undgaaer Berøringen. Herre Gud om et Menneske ogsaa var lidt bange for at gaae alene i Mørke, det var da ikke saa forskrækkeligt; men at trække sig tilbage, hvor det gjelder om at blive sig selv tro i sin Barndoms Indtryk, hvor det gjelder, om det saa var indtil Fortvivelse, med Forsagelse af enhver Fordring paa Livet eller paa en betydningsfuld Existents, at kæmpe for Forældres dyrebare Erindring (thi om hiin Digter end atter og atter mindes sin Moder, kan han troe, at det var i hendes eller i Faderens Øine noget Tilfældigt, at de lode det Religieuse faae en saa stor Magt over Barnet?) for Troens Fælleddskab med Afdøde, for hvad disse have anseet som det ene Fornødne, hvad man selv engang i barnlig Uskyld har annammet med den udelte Sjels Andagt – her at springe fra, skulde dette ikke hævn sig ved at Pathos udeblev i Poesien. Dersom hiin Digter er Goethe selv, skulde dette da ikke forklare, at den forgudede Heros, hvis tilfældigste Yttringer og Udsagn samles, udgives, læses, tilbedes som hellige Reliquier, at denne forgudede Heros, der kaldes Kongen i Tankens Rige, at han mildest talt er Titulair-Konge af Religieusitetens evige Rige. I Goethes sunde Viisdom skal der være Lægedom for Aandens Vildfarelse, og fremfor Alt for Tungtsind, hvilket han selv har vidst at undflye. Hvor besynderligt. Enhver veed af sin Børnelærdom, at Adspredelse er det Farligste for den, der har Disposition til Tungtsind, ja farlig endog for den, som ikke er saaledes disponeret; hvor besynderligt, den, der er bleven noget ældre og noget modnere (dersom han da troer, at den Visere skal være deri forskjellig fra den Eenfoldige, at han forstaaer hvad denne forstaaer, og saa forstaaer det bedre, og forstaaer noget Mere, og ikke troer, at den Vise skal være saaledes udmærket, at det Eneste, han ikke fatter, er hvad den Eenfoldige forstaaer) veed, at det at springe af fra en Opgave er at forskrive sig og sin Sjel til et tidligt eller sildigt Tungtsind; men Goethe har vidst at undgaae det paa anden Maade. Dog dette kun for at belyse det Erotiske.

Maaskee vil ogsaa Kyndigere give mig Ret i, at hans qvindelige Figurer ere hans mesterligste Figurer. Men naar man seer nærmere til, saa ere de bedste af dem netop ikke sete i den sande qvindelige Idealitet, men i den Belysning, i hvilken en Tvetydig seer dem, der netop veed at opdage det Yndige, at opflamme det Blussende, men ogsaa veed at see paa denne Ildebrand med en fornem Overlegenhed. De ere elskelige, i høi Grad, ypperligt tegnede, og dog er det ikke saa meget dem, der ere krænkede, som det er Qvindeligheden, der krænkes i deres Person, fordi man seer næsten som berettiget eller dog som undskyldelig ligeoverfor den dem overlegne Forstandighed, der veed at nyde, veed at goutere, men ogsaa veed at fjerne dem og sig, naar Lysten er forbi.

I denne Distance-Theori er hiin Digter i aus meinem Leben en Mester. Han har selv været saa god at forklare, hvorledes det gaaer til dermed. Kun maa man dog erindre, at hiin Digter ikke vil være instructiv, langtfra, han er sig bevidst, at det ikke er Noget, som gives Enhver, det er en Eiendommelighed for hans Natur, han er en privilegeret Individualitet. Vel er nu hiin Digter en Heros, og jeg, der er dumdristig nok til at tale om ham, en Spidsborger, men der er dog heldigviis visse Ting, som ethvert Barn kan forstaae, og hvor det gjelder lige meget enten man er Heros eller Assessor i Retten eller Ladegaardslem. Altsaa hver Gang et Livsforhold vil overvælde ham, saa maa han fjerne det fra sig ved at digte det. Hvor Naturerne dog ere forskjellige, eller ere de maaskee endda ikke saa forskjellige! Hvad vil det sige at digte et Livsforhold? Det gjør her Intet til Sagen, om man faaer et digterisk Mesterstykke ud deraf eller ikke, ak i denne Henseende er der en himmelraabende Forskjel mellem en Heros og en stakkels Assessor samt Ladegaardens Medlem. At digte et virkeligt Livsforhold ved Hjælp af Distancen (hvilken man vel at mærke har at forsvare som Selvskyldner) er hverken mere eller mindre end at forfalske det Ethiske deri, og præge det falsk ud som en Begivenhed og en Tankesyssel. Ja naar man har en saadan Tordenafleder i Lommen, hvad Under da, at man er tryk i Uveir! Hvor mangen Stymper og Fusker er ikke gaaet krum og krybende forbi beundrende denne Natur-Eiendommelighed? Og dog har ethvert Menneske meer eller mindre denne Natur-Eiendommelighed, det er ganske simpelt: det naturlige og lystne Menneskes Parade mod det Ethiske. Hos Forbrydere finder man ofte denne Evne til at digte : til at fjerne det virkelige Livsforhold i poetiske Omrids; hos Tungtsindige findes den ofte ogsaa, kun med den Forskjel, at den æsthetisk Tungtsindige derved vinder en Formildelse, den ethisk Tungtsindige en Skærpelse. Muligen var den heitere Goethe lidt tungtsindig, ligesom den vise Goethe har en kjøn Portion Overtro. Saaledes er det da en baade ikke saa sjelden og en betænkelig Natur-Eiendommelighed med det at digte et virkeligt Livsforhold. Det forstaaer sig, ikke Enhver, der »digter«, digter derfor Mesterstykker; hvo vilde være saa taabelig at sige Sligt? Men i Henseende til det Ethiske gjør hiin Forskjel, ved hvilken den Ene er en Heros, ja maaskee endog eneste som Heros, den Anden en Stymper, slet Intet til Sagen. Det Ethiske er saa ubestikkeligt, at hvis vor Herre selv havde maattet tillade sig en lille Mislighed for at skabe Verden, saa vilde Ethiken ikke lade sig forstyrre, uagtet dog Himmel og Jord med Alt hvad som derudi befindes er et ganske artigt Mesterstykke.

Er nu hiin Digter-Existents i aus meinem Leben poetisk, saa god Nat med Ægteskabet, der da i det Høieste bliver en Tilflugt for de gamle Dage. Er hiin Existents poetisk, hvad gjør man saa for Qvinden? Saa maa hun vel ogsaa see at blive poetisk. Uskjønt allerede, naar en Mand, der er forsøgt og erfaren i det Erotiske, ja

udtjent, frækt tager sig en ung Pige til Hustru for at forynges en Smule og for at komme paa bedste Pleie, nu da han begynder at blive gammel; men modbydeligt, at en ældre Dame, en erfaren Jomfru tager sig et ungt Menneske til Ægtemand, for at sikre sig et Tilholdssted og Raffinementets Purring, nu da det Poetiske begynder at forlunde.

Saa lidet Ægteskabet tillader, at man vil tjene to Herrer, saa lidet ynder det Overløbere. Det er skjønt, hvad Salomo siger, at den, der faaer en Hustru, faaer en god Gave af Gud, eller for at modernisere Udtrykket lidt, at den, der bliver forelsket, ham har Guden gjort vel imod; naar han gifter sig med den Elskede, da gjør han en god Gjerning og gjør vel i at fuldkomme den, som han den har begyndt.

Hvad i det nærmest Foregaaende er blevet sagt, kan naturligviis ikke ville paa nogen kummerlig Maade anbefale Ægteskabets Beslutning. Denne anbefaler sig selv bedre, da den, som sagt, er den eneste adæquate Form for en Forelskelse.

Nu gjelder det altsaa om at see, hvorledes Beslutningen kan træde til, hvorledes den Reflexion, der er forudsat i Beslutningen, kan naae et Punkt, hvor den coinciderer med Forelskelsens Umiddelbarhed. Saasart man tager Forelskelsen bort, bliver det en Latterlighed at ville reflectere over, om man skal gifte sig eller ikke. Dette er ganske sandt, men deraf følger ikke, at man er berettiget til at tage Forelskelsen bort, som man gjør hver Gang man gjør et Forsøg paa at holde Beslutningen borte fra Forelskelsen og da at gjøre det latterligt at ville reflectere derover.

At en saadan Reflexion over, om man vil gifte sig, naar der ingen Forelskelse er, er latterlig, har allerede et Par af Oldtidens Vise rigtigt indseet og dybtsindigt fremsat, men ikke, som man vil see, for at give Spottere Vaaben i Hænde. Man fortæller, at Socrates skal have svaret Een, der spurgte ham om Ægteskabet: gift Dig eller gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele. Socrates var en Ironiker, der ironisk skjulte sin Viisdom og Sandheden formodentlig for at den ikke skulde blive Bysnak, Enhver kunde rende med, men han var ingen Spotter. Ironien er ypperlig. Den Spørgendes Dumhed ligger nemlig i at spørge Trediemand om, hvad man aldrig kan faae at vide af Trediemand. Men Alle ere ikke saa vise, som Socrates, og indlade sig ofte ganske alvorligt med Een, der gjør et dumt Spørgsmaal. Mangler Forelskelsen, lader Reflexionen sig slet ikke udtømme; og er man forelsket, kan man ikke spørge saaledes. Naar en Spotter vil bruge det socraticke Ord, da lader han, som var det en Tale, gjør det til noget Andet end hvad det er: et dybt ironisk, uendeligt viist Svar paa et meget taabeligt Spørgsmaal. Ved at forvandle Svaret paa et Spørgsmaal til en Tale kan man frembringe en vis Virkning i den vanvittige Comik, men man forliser den socraticke Viisdom, og gjør Vold paa det troværdige Vidnesbyrd, der udtrykkeligt indleder Fortællingen saaledes: En spurgte ham (Socrates), om man skulde gifte sig eller ikke. Da svarede han: enten **Du** gjør det Ene eller det Andet vil Du fortryde det. Dersom Socrates ikke havde været saa ironisk, havde han vel udtrykt det saaledes: hvad **Dig** angaaer, Du kan gjøre hvad Du vil, Du er og bliver en Dosmer. Thi ikke Enhver, der fortryder, beviser derved, at han nu, i Fortrydelsens Øieblik, er en stærkere og bedre Individualitet end i den ubesindige Handlings Øieblik, stundom kan netop Fortrydelsen bedst bevise, at den Fortrydende er en Nittengryn. – Om Thales fortæller man, at da hans Moder drev paa, at han skulde gifte sig, svarede han først, at han var for ung, at det endnu ikke var paa Tiden; og da hun senere gjentog Opfordringen, svarede han, at det nu ikke mere var paa Tiden. Ogsaa i dette Svar ligger der noget Ironisk, der tugter den verdslige Forstandighed, som vil gjøre et Ægteskab til et Foretagende ligesom et Huuskjøb. Der er nemlig kun een Alder, i hvilken det er betimeligt at gifte sig, det er, naar man er forelsket, i enhver anden Alder er man enten for ung eller for gammel.

Sligt er altid fornøieligt at betænke; thi er Letfærdighed paa det erotiske Gebeet fatal, saa er dog en vis Art Forstandighed endnu fatalere. Men Socrates's ene Ord, rigtigt forstaaet, er istand til at afmeie, som Døden med sin Lee, den hele Frugtbarhed af Forstands-Passiar, der vil snakke sig ind i et Ægteskab.

Jeg standser altsaa her ved det afgjørende Punkt: der skal sættes en Beslutning til Forelskelsen. Men en Beslutning forudsætter en Reflexion, men Reflexionen er Umiddelbarhedens Morder-Engel. Saaledes staaer Sagen, og hvis det var rigtigt, at Reflexionen skulde kaste sig paa Forelskelsen, saa bliver der aldrig noget Ægteskab. Men det skal den netop ikke, ja hvad mere er, allerede forud for den Operation, der gennem Reflexionen naaer Beslutningen og samtidig med denne gaer den negative Beslutning, der holder enhver Reflexion i denne Retning borte som en Anfægtelse. Medens Reflexionens Morder-Engel ellers gaer ud og raaber Død over det Umiddelbare, er der dog een Umiddelbarhed, den lader staae: Forelskelsens, hvilken er et Vidunder. Kaster Reflexionen sig paa Forelskelsen, da betyder dette, at man skal til at eftersee, om den Elskede svarer til den ideale abstrakte Forestilling om et Ideal. Enhver endog blot den luftigste Reflexion i denne Retning er en Forsyndelse, som den ogsaa er en Dumhed. Selv om den Elskede havde den tilsyneladende reneste Begeistring for at ville opdage det Yndige, sæt han havde en Stemme »saa sød o! saa sød,« sæt han havde Ønskets Lethed, sæt han havde al en Digtters Veltalenhed til at reflectere saa fiint, at endog den zarteste qvindelige Sjel kun vilde høre Vellyden og fornemme Offerets søde Duft, ikke opdage Forsyndelsen, – det er dog et Forsøg paa at ville udtømme Elskoven. Men som Elskovens Gud er blind og Forelskelsen selv et Vidunder, hvad baade den Elskende og den mest fortvivlede Reflexion bekjender eller maa bekjende, saaledes bør den Elskende bevare sig selv i denne Clairvoyance. Der er en Blufærdighed, mod hvilken endog den mest tilbedende Beundring er en Fornærmelse, det er en Art Utroskab mod den Elskede, selv om denne Beundring, som den Elskende mener det, bandt ham end uopløseligere til hende,

den har dog allerede ligesom gjort ham løs; det er en Art Utroskab, fordi i denne Beundring slumrer der en Kritik. Desuden Skjønhed er forgængelig og Deilighed kan forsvinde. Det er derfor en Fornærmelse mod den Elskede at ville lade hele hendes Elskelighed ligge i den Synthese, der ligger til Grund for Forelskelsens Blufærdighed. Derimod er der en qvindelig Elskelighed, som da atter væsentligen er Hustruens og Moderens, der ikke fordrer denne Undseelse, medens, om det var en Engels Aasyn hun havde, det at ville beundre denne Skjønhed er en Forsyndelse, der allerede tyder paa, at Forelskelsens Ligelighed ikke mere balancerer. Men, hører jeg den Elskende sige, i denne Beundring føler jeg netop den Elskedes Ophøiethed, og at der i Grunden ingen, ingen Reciprocitet er i, at jeg elskes igjen. O! selv Den, der regner med uendelige Størrelser, regner dog. Hvad enten derfor den Elskede er den Deiligste blandt Qvinder eller hun ikke saaledes er begunstiget, – det eneste rigtige, korte, fyndige, tilstrækkelige Ord for hele Forelskelsens Indhold er: jeg elsker hende, og sandeligen Den, der første Gang intet Andet havde at sige, og senere ligesaa ordknap holdt sin Sjel knap paa Forelskelsens sande Udtryk, er hende mere tro end Den, der kunde byde Menneskenes og Gudernes Slægt til Gjest paa Beskrivelsen af den Elskedes Deilighed og gjøre det saa fuldendt, at de Alle Alle gik overvældede og misundelige bort.

Men hvad der tør sees, hvad der tør beundres er hendes Væsens elskelige Gehalt. Her at beundre er ingen Fornærmelse, om Beundringen end vil af Forelskelsen lære ikke at blive en fad Ordgyder eller en Geburtsdags-Digter, men en stille Glædes uforkrænkelige Smaanynnen. Denne sjelelige Gehalt faaer først ret Leilighed til at aabenbare sig i Ægteskabet, der har Opgavernes Overflødheds-Horn i sin Magt: den bedste Gave man faaer paa Bryllupsdagen. Selv om den Elskede blot for at glæde Den, for hvem hun vilde offre Livet, da der ikke gives Leilighed til et større Beviis, beviser det ligesaa godt i det Mindre, selv om hun pyntede sig blot for at behage ham, og hun, den Skjønne, nu i sin elskelige Pynt var saa deilig, at Oldinge veemodigt saae efter hende, som efter Helena, der hun gik gennem Salen, hvis han med en eneste Nerve i Øiet saae feil og beundrede istedenfor at fatte Forelskelsens rette Udtryk, at det var for at behage ham, saa er han paa Afveie, han er ifærd med at blive Kjender.

Naar man derfor tænker sig en Forelskelsens Tid, især som Forlovelse, altsaa udenfor Ægteskabet, saa løbes der maaske ofte vild, netop fordi Elskoven mangler de væsentlige Opgaver, og derfor stundom endog kan gjøre Begge kritiske. Hvad Bedreddin siger om Gulnares Blik:

Blidt som naar Graven aabner sig og sender

Den saliggjorte Sjel til Paradis,

Saaledes aabner hun det hulde Øinlaag,

Og hæver op til Himlen sine Blik.

Det kunde man forstaae om hele den elskelige sjelelige Gehalts Aabenbarelse i Forhold til Forelskelsens Umiddelbarhed. Denne Umiddelbarhed er det Dunkle, men blidt som naar Graven aabner sig, saaledes vikler den Forklarede sig ud af Forelskelsens Skjul i sjelelig Skjønhed, og i denne Forklarelse tilhører hun Ægtemanden.

I hvilken Retning skal da Reflexionen bevæge sig, indtil den naaer Beslutningen, thi Forelskelsens hellige Sted og Umiddelbarhedens indviede Jord tør den ikke betræde? Reflexionen vender sig med Forelskelsens Forhold til Virkeligheden. At han er forelsket er ham det visseste af Alt, og ingen geskæftig Tanke, ingen Vexel-Mægler render mellem Forelskelsen og et saa kaldet Ideal, dette er en forbuden Vei. Reflexionen spørger heller ikke, om han skal gifte sig, han glemmer ikke Socrates. Men det at gifte sig er at indtræde i en Virkelighed i Forhold til en given Virkelighed; det at gifte sig indeholder en overordentlig Concretion. Denne Concretion er Reflexionens Opgave. Men maaske er den saa concret (bestemt i Retning af Tid, Sted, Omgivelse, Klokkeslet, sytten Forhold o. s. v.), at ingen Reflexion kan gennemtrænge den? Dersom dette antages, saa har man derved tillige antaget, at der overhovedet aldrig lader sig fatte en Beslutning. En Beslutning er endnu bestandig en Idealitet; jeg har Beslutningen førend jeg begynder at handle i Kraft af denne Beslutning. Men hvorledes har jeg da faaet Beslutningen? En Beslutning er altid reflekteret; agter man ikke derpaa, saa er Sproget forvirret, og Beslutning identificeret med en umiddelbar Tilskyndelse, og Alt, hvad der siges om Beslutning ligesaa lidet en Udvikling som det er en Reise, naar Een kører hele Natten igjennem, men svinger feil af, saa han i Morgenstunden finder sig paa samme Sted, han forlod. I en reen ideel Reflexion har Beslutningen ideelt udtømt Virkeligheden, og Slutningen af denne ideelle Reflexion, der er noget Mere end summa summarum og enfin er netop Beslutningen: Beslutningen er den gennem en reen ideel Reflexion tilveiebragte Idealitet, der er Handlingens erhvervede Drifts-Capital.

»Dog« siger Nogen, »det er nu godt nok, men det vil tage lang Tid og medens Græsset groer – en saadan Ægtemand bliver vel ikke en Pebersvend, men en Oldgesel.« Ingenlunde. Desuden vilde jo den samme Indvending lade sig gjøre mod enhver Beslutning, og dog er Beslutning den sande Begyndelse for Friheden, men en Begyndelse fordrer man af, at den kommer betimelig, at den saaledes staaer i et passende Forhold til det, der skal udføres, at den ikke bliver som en Indledning, der anticiperer hele Bogen, eller som en Adresse, der tager hele Sessionen Ordet af Munden. Men Lysten driver ethvert Arbeide, og den Forelskedes

Lyst, hvilken under alt Dette er den samme, fremskynder aarle og silde, holder ham vaagen og ustandset paa sin ridderlige Vandring; thi sandeligen denne den Elskendes Expedition efter at finde Beslutningen er ridderligere end et Tog mod Tyrker, end en Pillegrimsfart, tækkeligere i Elskovens Øine end al anden Daad, fordi den er concentrisk med Elskoven selv.

Saa gaaer da hiin lykkelige Ungersvend (thi at en forelsket Yngling er lykkelig behøver man ikke at sige) ved sin Genius's Haand og seer over hiint ideelle Afbillede af Virkeligheden, der viser sig for ham, medens den Elskede sidder ventende, tryk og salig; thi hver Gang han er vendt tilbage til hende (for da igjen, efter at have bedet paa Vandringen, atter at fortsætte den til han finder Klenodiet, Bryllupsgaven, Beslutningen, den skjønneste og eneste værdige Gave) har hun aldrig seet ham forandret, saa lidet som hans Forelskelse har forandret sig endog blot til at ville være en beundrende.

Og Ungersvenden har ikke mange Øieblikke at give bort, hvert Øieblik, han giver bort, det veed han, er en Salighed han giver bort: dette skal være et absolut Middel for at lære Skyndsomhed. Men Beslutningens gode Gave er ogsaa den høieste Vinding, Bryllupsklædningen, uden hvilken han er en Uværdig: dette skal være et godt Middel for ikke at blive overilet, saa han af Hastværk hastede fra Beslutningen.

Netop fordi Beslutningen eller den Besluttende er saaledes stillet, bliver Reflexionen ideal, og man skyder hurtigt en vidunderlig Gjenvei. Og hvorfor skulde man ikke ogsaa gaae ad en Gjenvei, naar det er vist, at den fører hurtigt til Maalet, hurtigere end nogen anden, men ogsaa sikkert, sikkrere end nogen anden? Man har rigtigt bemærket, at Reflexionen ikke lader sig udtømme, at den er uendelig. Ganske rigtigt, den lader sig ikke udtømme i Reflexion, saa lidet som Den, der er nok saa hungrig kan spise sin egen Mave, hvorfor man tør ansee Enhver, han være systematisk Heros eller Bud ved en Avis, naar han fortæller at have gjort dette, for en Münchhausen. Derimod er Reflexionen udtømt i Troen, der netop er den ideelle Uendeligheds Anticipation som Beslutning. Saaledes er Beslutningen en gennem den reent ideelt udtømte Reflexion vunden *ny* Umiddelbarhed, der netop svarer til Forelskelsens Umiddelbarhed. Beslutningen er en paa etiske Forudsætninger konstrueret religiøs Livs-Anskuelse, der ligesom skal bane Forelskelsen Veien og sikre den mod enhver udvortes og indvortes Fare. See! i Forelskelsen ere de Elskende ligesom rykkede paradisk udenfor Virkeligheden hen som i det fjerne Asien, ved de stille Indsøer, eller i Urskoven, hvor Tausheden boer og hvor intet Spor af Mennesker viser sig, men Beslutningen veed at finde Veien til Menneskenes Samfund og bane den sikre Vei, medens Forelskelsen ikke seer efter Sligt, men er lykkelig som et Barn, der lader Forældrene sørge for alle Besværligheder. Beslutningen er ikke Mandens Kraft og ikke Mandens Mod og ikke Mandens Snille (dette er kun umiddelbare Bestemmelser, der ikke svare ligelig til Forelskelsens Umiddelbarhed, da de høre hjemme i samme Sphære, og ikke ere en *ny* Umiddelbarhed) men den er et religiøst Udgangspunkt; hvis den ikke er dette, er den Besluttende kun bleven endeliggjort i sin Reflexion, han har ikke med Forelskelsens Fart skudt Gjenveien, men er bleven underveis, og en saadan Beslutning er for elendig, til at ikke Forelskelsen skulde lade haant om den og heller stole paa sig selv, end at betroe sig til en saadan halvstuderet Røvers Veiledning. Forelskelsens Umiddelbarhed anerkjender kun een Umiddelbarhed, der er ebenbürtig, det er en religiøs Umiddelbarhed; Forelskelsen er for jomfruelig til at anerkjende nogen Medvider uden Gud. Men det Religiøse er en *ny* Umiddelbarhed, har Reflexionen imellem sig, i andet Fald blev da Hedenskabet egentlig religiøst, Christendommen ikke. At det Religiøse er en *ny* Umiddelbarhed forstaaer ogsaa let ethvert Menneske, der nøies med at følge en sund Menneskeforstands ærlige Vei. Og skjønt jeg kun tænker mig faa Læsere, tilstaaer jeg dog, at jeg tænker mig mine Læsere blandt disse, da jeg er langt fra at ville belære de Beundrede, der gjøre systematiske Opdagelser à la Niels Klim, der ere gaaede ud af deres gode Skind, for at iføre sig det »virkelige Skin.«

Saaledes seierrigt at gennemtrænge Reflexionen til man vinder Beslutningen, er ikke saa vanskeligt, især naar man har en Forelskelsens Lidenskab som Impuls, og uden Lidenskab kommer man da aldrig til nogen Beslutning, men vel underveis i Passiar med Creti og Pleti, Tænkere og Galanteri-Handlere, faaer meget at see i Verden og meget at snakke om, ligesom den Mand, der af Vanvare, ved at blive for længe ombord, kom til at reise Verden rundt; eller for at udtrykke mig mindre spøgende: Den, som ikke har Lidenskab, seer aldrig det forjættede Land, men omkommer i Ørkenen.

Det, Beslutningen nu vil, er først at fastholde Forelskelsen. I denne *ny* Umiddelbarhed, der griber langt ud over enhver Reflexion, er den Elskende frelst fra at blive Kjender; han selv er bøiet under Pligtens Imperativ og atter opreist i Beslutningens Optativ. Han er i Forhold til Forelskelsen rettet paa det Væsentlige og forsager det kritiserende Reflexions-Spil.

Dernæst vil Beslutningen seire over al Fare og Anfægtelse. Netop fordi Reflexionen, der gaaer forud for Beslutningen, er aldeles ideel, vil en eneste tænkt Fare være nok til at lade den Besluttende beslutte sig religiøst. Han tænke hvilkensomhelst, om det saa blot var Den, at han ikke kan tage det Tilkommende forud ved Tænkning. Idet han bruger sin Tankes Kraft og sin Forelskelses Bekymring til at tænke den, tænker han den eo ipso saa forfærdelig, at han ved sig selv ikke kan overvinde den. Han er da sat paa Grund, han maa enten slippe Forelskelsen – eller troe Gud. Saaledes er Forelskelsens Vidunder ført op i Troens Vidunder, Forelskelsens Vidunder er optaget i et reent religiøst Vidunder, Forelskelsens Absurditet i guddommelig Forstaaelse med Religiøsitetens Absurditet. Frisk Mod! Et simpelt, skikkeligt Menneske, der respekterer sund Menneskeforstand, kan godt forstaae, at det Absurde er til og at det ikke lader sig forstaae; for

systematiske Tænkere er dette heldigviis skjult.

Endeligen vil han i Beslutningen stille sig selv gennem det Almene i Forhold til Gud. Som særlig tør han ikke fastholde sig selv, naar han skal vove sig ud med Forelskelsen. Hans Trøst er netop, at han er som andre Mennesker, og i denne almene Menneskelighed i Forhold til Gud ved Troen og ved Beslutningen. Dette er Beslutningens Renselsesbad, der er ligesaa skjønt som det græske før Gjestebuddet eller som Aladdins forønskede før Brylluppet. Alt, hvad der hedder jordisk Forfængelighed, Selviskhed, fuselagtigt Mandsmød, kritisk Udslæt o. s. v. fortæres, og i Beslutningen er Ægtemanden Forelskelsens guddommelige Gave værdig.

Dersom den Elskende, idet han drager hen efter Beslutningen, underveis støder paa Misligheder, at han er bleven særlig ikke i den Forstand, at denne Særlighed uden videre gaaer af i Beslutningens Tvæt, men saaledes særlig, at han ikke tør fortrøste sig til at være et almindeligt Menneske, paa anden Dansk støder han her paa Angeren, saa kan det have lange Udsigter, og er han virkelig forelsket, som jo givet er, saa kan han betragte sig som Den, der er udseet til at skulle examineres af Tilværelsen, thi naar Forelskelsen spørger paa Kryds og Angeren paa tvers om det Samme, kan Examinationen let blive altfor streng. – Dog dette vil jeg ikke her forfølge, den Art Vanskeligheder har ikke hjemme i den almindelige Overveielse, den Besluttende støder ikke paa saadanne Misligheder, han vender hjem fra sin Expedition som Ridderen fra Tog, og saa:

Men vender han hjem med Fjær i sin Hat

Juchheisa da bli'er der en lystig Nat.

Saa har da hiin lykkelige Ungersvend (thi at en forelsket Yngling er lykkelig behøver man vel ikke at sige) fundet, hvad han søgte, han har som hiin Mand i Evangeliet solgt Alt for at købe den Ager, hvori Perlen laae, kun deri er han forskjellig fra hiin Mand, at han paa en Maade eiede Ageren inden han solgte Alt for at købe den; thi i Forelskelsens Ager fandt han ogsaa Beslutningens Perle. Han vender hjem fra sin hellige Valfart, han tilhører hende, han er færdig – færdig til at møde ved Alterets Fod, hvor Kirken skal forkynde ham en ret Ægtemand at være.

Saa staae vi nu ved Vielsen. Vor Ungersvend er ikke bleven et gammelt Menneske, langt fra, der behøves ikke Aar og Dag til at modnes saaledes. Ja er han ikke rigtigt forelsket, og har han ingen ethisk Trang, og ingen religieuse Forudsætninger i sin Sjel, saa bliver han alligevel ikke moden. Men det Evige behøver ikke mange Gange at gribe til for at finde det rette beleilige Øieblik, og i dette er han modnet. Denne Modenhed gjør ham vel i en vis Forstand ældre, men det er netop det Eviges Ungdom, den giver ham, og saaledes gjør Forelskelsen ogsaa et Menneske ældre.

At en elskende Yngling er et lifligt Syn behøver man ikke at sige, men vel maaskee, at en Ægtemand er et endnu mere velgjørende Syn, med mindre Alteret skulde være til Forargelse; thi det er dog forkeert, blot at være en elskende Yngling, naar man vil træde frem der. Men Ægtemanden er den elskende Yngling, aldeles, hans Forelskelse er uforandret, kun har den Beslutningens hellige Skjønhed, hvad Ynglingens ikke har. Eller er han ikke ligesaa riig og lykkelig som Ynglingen? Er min Rigdom maaskee mindre, fordi jeg eier den i den eneste betryggende Sikkerhed; er min Fordring til Livet mindre, fordi jeg har den paa stemplet Papir; er min Lykke mindre, fordi Gud i Himlen vil borge for den, og ikke vil det for Spøg, som Eros vilde det, men vil det i Alvor og Sandhed, saa sandt Beslutningen holder ham fast! Eller skulde maaskee det Sprog, den elskende Yngling veed at føre, være mere guddommeligt end det Ægtemanden veed at forstaae? Er ikke Vielsen selv en saa mørk Tale, at der skal mere end en Digter til for at forstaae, er den ikke et saa dristigt vovet Ord, at Den, der kun forstaaer det halvt, maatte tabe Sands og Samling? At tale om Pligt til et Par Elskende – og at forstaae det og dog være forelsket, bundet til den Elskede med Umiddelbarhedens fasteste Baand! At tale om Forbandelsen, der hviler paa Slægten, om Ægteskabets Besværligheder, om Qvindens Smerte og Mandens sure Sved – og dog være forelsket, og i Forelskelsens Umiddelbarhed forvisset om at kun Lykke venter dem! At høre dette, at see Beslutningen, at holde Sindet fast paa den, og tillige at kunne see Myrthebrandsen paa den Elskedes Hoved – sandeligen, en Ægtemand, en ret Ægtemand er selv et Vidunder! At kunne høre den Elskedes Stemme, medens Orgelet lyder! At kunne fastholde Elskovens Lyst, medens Tilværelsen samler al Alvorens Magt over ham og den Elskede!

Men nu til hende, thi uden Beslutning er der intet Ægteskab. En qvindelig Sjel har og skal ikke have den Reflexion som Manden. Saaledes skal hun derfor ikke naae Beslutningen. Men hurtig som Fuglen naaer hun fra den æsthetiske Umiddelbarhed den religieuse, og man kan i en ganske anden Forstand sige om en Kvinde end om en Mand, at det er en fordærvet Kvinde, hvem Forelskelsen ikke gjør gudfrygtig. I den religieuse Umiddelbarhed mødes de som Ægtefolk. Men Manden naaer den gennem en ethisk Udvikling. En græsk Viis har sagt, at Døttre skulde giftes, naar de vare Piger i Alder, men Koner i Forstand. Det er ret smukt sagt, men man maa huske paa, at en Kone i Forstand er ikke en Mand i Forstand. Den høieste Forstand, en Kvinde har og har med Ære og hos Skjønheden, er en religieuse Umiddelbarhed.

Det har oftere glædet mig at betænke, hvorledes en Pige og den unge Mand maa svare til hinanden for at være rette Ægtefolk. Og oprigtigt talt, Den, som ikke har Glæde af at betænke dette, han har maaskee

Sands for det Skjønneste i Natur-Sphæren: et elskende Par, men ikke Aandens Sands og ikke Tro paa Aand. Vil man sige, at Sligt sees vel sjældent: et saadant Ægteskab, som udtrykker Ideen; nu vel, saaledes sees det maaskee ogsaa sjældent, at et Menneske, der gjør, som vi jo Alle gjøre, troer paa Udødeligheden, paa Guds Tilværelse, virkelig udtrykker Ideen i sit Liv.

Qvinden er i sin Umiddelbarhed væsentlig æsthetisk, men netop fordi hun er det væsentligt, derfor er ogsaa Overgangen til det Religieuse ligeved. Den qvindelige Romantik er i næste Øieblik det Religieuse. Er den ikke dette: er den kun en sandselig Begeistring og Sandselighedens dæmoniske Inspiration, Blufærdighedens hellige Reenhed er forvandlet til en Dunkelhed, der frister og hidser.

I Qvinden er da den umiddelbare Forelskelse. Her er det Fælles. Men Overgangen til det Religieuse skeer uden Reflexion. Idet nemlig en Anelse om den Tanke, hvis Indhold Mandens Reflexion ideelt udtømmer, gaaer hendes Bevidsthed forbi, da daaner hun, medens Ægtemanden iler til, og ligesaa bevæget, men tillige gennem Reflexion, overvældes han ikke, han staaer fast, den Elskede støttet til ham, indtil hun atter slaaer Øiet op. I denne Besvimen er hun sat over fra Elskovens Umiddelbarhed i det Religieuses; og her mødes de atter. Nu er hun færdig til Vielsen, thi uden Beslutning intet Ægteskab.

Er der nu tabt Noget? Er Forelskelsens Lykke bleven mindre, fordi Elskovens Salighed reflecterer Himlens Velsignelse i sig? Er det blevet en timelig Bestemmelse, at de Elskende ville tilhøre hinanden for evigt, fordi det er blevet Alvor? Er den høieste Alvor som Medlyder i den elskeligste Spøg mindre skøn, end Alt hvad Forelskelsen umiddelbart vil; thi Den, der taler reent umiddelbart, han taler dog kun som for Spøg. Naar den Elskende vil vove Livet for sin Elskov, og hun siger Amen dertil: den Elskede; selv naar han vover Livet, det er ædelt, det kan røre Stene, vee Den, som leer, men det er dog i en vis Forstand kun Spøg; thi Den, der taber og vover umiddelbart, har endnu ikke forstaaet sig selv.

Der er et Billede, som fremstiller Romeo og Julie, – et evigt Billede. Om det i kunstnerisk Henseende er udmærket, lader jeg uafgjort, om Formerne ere skønne, bedømmer jeg ikke, dertil mangler jeg baade Sands og Dygtighed. Det Evige i Billedet er, at det fremstiller et elskende Par og fremstiller dem i et væsentligt Udtryk. Der behøves ingen Commentar, man forstaaer det strax, og paa den anden Side ingen Commentar giver denne Hvile i Forelskelsens skønne Situation. Julie er sjunken beundrende ned for den Elskedes Fod, men fra denne tilbedende Stilling hæver Hengivenheden hende op i et Blik fuldt af Himlens Salighed, men Romeo standser dette Blik og i et Kys er al Elskovens Længsel beroliget for evigt; thi Evighedens Afglans omstraalet Øieblikket, og saa lidet som Romeo og Julie, saa lidet tænker Nogen, der betragter Billedet, paa, at der vil være et næste Øieblik, om det saa blot var for at gjentage Kyssets hellige Besegling. Spørg ikke de Elskende, thi de høre ikke din Røst, men spørg ud i Verden, om i hvilket Aarhundrede dette skete, i hvad Land, hvilken Tid paa Dagen, hvad Klokken var, Ingen siger det; thi det er et evigt Billede.

Det er et elskende Par, en evig Opgave for Kunsten, men et Ægtepar er det ikke. Skulde jeg ikke turde nævne et Ægtepar, skulde hiint være herligere, fordi der manglede Noget af den usynlige Herlighed, Ægteskabet har. Hvis saa var, hvorfor vilde jeg da være Ægtemand. Saalidet nemlig som ethvert elskende Par er en Romeo og Julie, men det er ethvert elskende Pars skønne Glæde at have dette Forbillede, saa lidet er ethvert Ægtepar et fuldendt, men her tales jo kun om Forbilledet, efter den Souverainetet, om jeg saa tør sige, der bestemmer de Tjenendes Rang.

Hun knæler da ikke tilbedende, thi den Forskjel, der er sat i Elskovens Umiddelbarhed, den Mandens Styrke, der giver Overvægten, anes hævet i en høiere Eenhed, i det Religieuses guddommelige Ligelighed. Hun synker kun, hun vil til at knæle i Forelskelsens Beundring, men hans stærke Arm holder hende opreist. Hun er segnende, dog ikke for det Synlige, men for det Usynlige, for Indtrykkets Overvættethed, da griber hun ham, som allerede holder hende understøttet. Han selv er bevæget, idet han griber hende, og hvis Kysset ikke var den gjensidige Understøttelse, maatte de begge vakle. Dette er intet Billede, der er ikke Hvile i den maleriske Situation; thi som man seer hende næsten synkende i Tilbedelsen, saa seer man ud af denne afbrudte Stilling Nødvendigheden af en ny, at hun staaer opreist ved hans Side, man aner et nyt Forbillede, der er Ægteskabets virkelige, fordi Ægtefolkene ere Nabovinkler paa den samme Basis. Hvad er det, der bringer hiin Uafsluttedhed i det første Billede, hvad er det, der søges i denne Vaklen, det er Beslutningens Ligelighed, det er det Religieuses høiere Umiddelbarhed.

Blæse derfor med alle Indsigelser, som blot udelukke sig selv. Endog naar Indvendingen med Haan siger: habeat vivat cum illa, saa snakker den jo Ægtemanden efter Munden, thi det er det han vil, og Indvendingen kan ikke ville, at man skulde lade være at gifte sig, saa fik den jo Intet at spotte over, og vi bleve Alle ligesaa fornemme som den Indsigende. Saaledes synes Ægteskabet mig det mest Betryggede af Alt. Forelskelsen siger: Din for evig; Vielsen siger: Du skal forlade Alt for at tilhøre hende; Indsigelsen siger: behold hende. Men saa er der jo ingen Indsigelse; thi om Indsigelsen mener, at Ægtemanden bliver latterlig, derved forhindres han jo ikke i at forlade Alt (Spotten med) for at blive hos hende. Ja dersom Spotteren selv vilde have hende, dersom han kom frem i Anledning af den Indsigelse, der efterlyses – men det kan ikke skee, thi det er jo kun den lovlige, der efterlyses, og skal den lovlige endog »siden tie stille«, saa er der aldrig Nogen, der har havt Bud efter den ulovlige.

Da jeg imidlertid her efter Tid og Leilighed, og som det sømmer sig en Ægtemand, i Hast har fægtet i Luften efter Indsigelserne, der oftest ere som grebne ud af Luften, saa vil jeg ogsaa see Sagen fra en anden Side.

Jeg siger da ikke, at Ægteskabet er det høieste Liv, jeg kjender et høiere, men vee Den, der uberettiget vil springe det over. Det er i denne Snævring, jeg vælger min Plads, for i Tanken, om jeg saa tør sige, at visitere dem, der ville slippe forbi. Det er let at see, i hvilken Retning hiint fingerede Udfald af Tilværelsen maa skee. Det maa skee i Retning af det Religieuse, i Retning af Aand, saaledes, at man over det at være Aand vil glemme, at man ogsaa er Menneske, og ikke som Gud alene Aand.

Middelalderens ringeagtende Betragtning af Ægteskabet kan tænkes at komme igjen i en ganske anden Skikkelse, som Intellectualitet, der ikke af dogmatiske og hypersædelige Grunde forsager det, men af Aandens Fandenivoldskhed forsmåer det. Det tilsvarende Extrem ytrer sig allerede; thi netop fordi den opblæste Intellectualitet har forfeilet den ethiske Pointe, kan den præke Kjødets Forgudelse, men Kjødets Forgudelse er eet Udtryk af, at Kjødets er blevet indifferent i Forhold til Intellectualiteten. Det modsatte Udtryk er, at det aldeles annulleres, at Aandigheden ikke vil vedkjende sig det forkrænkelige Legeme, hvori den lever, denne Timelighed, hvori den har sit Hjem, sit transitoriske Blivested, denne Stykkevished, hvor ud af den skal samle sig. Der gives forskjellige Arter af Excentriskhed, den theocentriske har et billigt Krav paa at anvises Plads, hvor den hører hjemme. Men theocentrisk er jo Speculationen, og theocentrisk Speculanten og theocentrisk Theorien. Saalænge det bliver derved og den Theocentriske indskrænker sig til at være theocentrisk 3 Gange om Ugen fra 4 og til 5 paa Kathederet, men forøvrigt er Borger og Ægtemand og Fuglekonge som en af os Andre, kan man ikke sige, at Timeligheden er bleven forfordeelt; en saadan theoretisk Afstikker 3 Gange om Ugen, et Svinkeærende kan betragtes at være uden videre Følger.

Gjør man derimod Alvor af det med Intellectualitetens Forgudelse, har Individet dæmonisk Idealitet nok til at danne hele sin Tilværelse om i Forhold til sin experimenterende Beslutning, saaledes som Ægtemanden gjør det i Forhold til sin gode Beslutning i den Forstand nemlig, at enhver Indvending, ethvert Tilværelsens Contra-Argument betragtes som Anfægtelse, saa har han gjort, hvad han formaaede for at stille sig hen som en Undtagelse. Det lader sig heller ikke negte, at et Individ en tidlang idetmindste kan vove Alt for sin experimenterende Beslutning, det kan heller ikke negtes, at han endog kan vove Livet for den, men derved vinder han ingen Berettigelse, saa lidet som man vinder Hævd paa stjaalet Gods. En Saadan er da vel i en vis Forstand en Undtagelse, han er ogsaa i den Forstand en Undtagelse, at han, som Dæmon, har mere Villies-Kraft end Gjennemsnittet af Mennesker, hvilke, for at tale dæmonisk, ikke drive det til at være onde.

Derimod har en Saadan ikke det Mindste, der kunde bestikke en Dommer og afholde ham fra at erklære ham for uberettiget; han har ikke det Mindste, der kunde bevæge Medlidenhedens viscera, naar man seer ham styrte i den Afgrund, han har beredt sig. Den rene Intellectualitet er nemlig en uhyre Abstraktion, og paa hiin Side Abstraktionen øines Intet, Intet, end ikke den fjerneste Antydning af en religieus Idee. Undtagelsen er en Udvandrers, men af en egen Art, thi han vandrer ikke til Amerika eller til en anden Verdensdeel hiinsides Havet, eller hiinsides Graven, nei han forsvinder. Vi have ladet hans negative Betragtning rette sig nærmest mod Ægteskabet, forsaavidt synes det, at han kunde have mange Timelighedens Interesser tilbage. Dette er dog ikke saa. Ægteskabet er nemlig det Centrale i Timeligheden, og Personligheden kan ikke umiddelbart sætte sig i Forhold til Statens Idee. Det skulde da være, at han ganske vilde offre sig for Staten, og derfor ikke gifte sig. Men dette er en forfængelig Modsigelse, i hvilken han ikke respekterer sin Idees Consequents, hvem dog Lydighed er kjærere end Vædderens Fedme. Skal han i Forhold til sin Idee være berettiget til at springe Ægteskabet over, da maa hans Idee være ligegyldig mod Statens Idee. Man maa her som allevegne erindre, at der ikke er Tale om det Tilfældige, at et Individ ikke gifter sig, her er kun Tale om ikke at ville gifte sig. Enhver, om jeg saa tør sige, i Aandens Verden rangerende Individualitet har Beslutning, og Rangen er i Forhold til Beslutningen.

Den uendelige Abstraktion faaer et Tilholdspunkt bag ved sig, Tilintetgjørelsens Begeistring bliver kun et lidet Vovet i Sammenligning med hvad der er at vinde, saasomt Den, der forsager Verden og aflægger votum castitatis, har en religieus Baggrund. En Saadan gjør da ikke dette Skridt, hvorved han overskrider Tilværelsen, for Intet. Vel stirrer han ikke paa Belønningen, men dog arbejder han trøstig hen til den: ligesom Den, der roer, roer mod Maalet og dog bestandigt vender Ryggen mod Maalet, saaledes arbejder han sig ud af Tilværelsen.

At en saadan Færd er en religieus Abstraktion, er ganske sandt, men at Sligt skulde være saaledes forældet, at det ikke kunde spøge i en Gjentagelse, er mindre sandt. Det er aabenbart, at det Religieuse længe nok har ligget brak; naar det begynder at røre sig med ideal Energi, er det ikke at forundre sig over, om det griber fejl igjen. At finde den sande Concretion for det Religieuse er ikke let, thi det Religieuse har bestandigt som sin Forudsætning den uendelige Abstraktion, og er ingen simpel Umiddelbarhed. Man taler maaskee stundom vel meent meget skjønt og meget sandt om det Religieuse, og tilbagekalder stundom maaskee med et eneste Ord Alt, uden selv at bemærke det, idet det viser sig, at man taler om det reent Umiddelbare. Jeg sigter bestandigt paa Ægteskabet. At faae et rigtigt religieust Udtryk for Ægteskabet, at

finde nøiagtigt og kategorisk bestemt, hvad Middelalderen fortvivlede om, og hvad de sidste Aarhundreder, (der ere stolte nok af at være langt videre end Middelalderen, hvilket da maa forstaaes ikke i Religieusitet men i Verdslighed) kun lidet have bidraget til, anseer jeg endnu for et pium desiderium. Sligt troer jeg en Ægtemand gjør vel i at tænke over, og vil han være en Smule Forfatter da at skrive om Sligt, desuden er jo ogsaa alt Andet optaget, om det saa er Astronomien.

Det kan jo dog ikke negtes, at væsentligen religieust seet gjør det hverken fra eller til, om et Menneske har været gift eller ikke. Her aabner det Religieuse Abstraktionens uendelige Afgrund. Dobbelttungethed hjælper heller ikke. Vil man bekymret søge Veiledning i den religieuse Tale, finder man maaskee oftere Fleertydighed, end man troer og end den Talende selv veed af. Man anpriser Ægteskabet, naar der er Tale derom; dør derimod Een uden at være gift, saa, ja saa er jo Talen ikke om Ægteskab, og altsaa taler man med næsten humoristisk Opsving om, at enten man har været gift eller ikke gjør lige meget til Sagen. Men Den, som skal høre begge Taler? Thi naar man vil tale saaledes, er det ulige vanskeligere at være en god Tilhører, der tager efter Veiledning og Belærelse, end en Orator, der i alle Maader er til Tjeneste. Man hævder Timelighedens Betydning, dens ethiske Betydning, man kalder den Naadens Tid, Omvendelsens Spatium, Afgjørelsens Termin, den afgjør for Evigheden; men saa dør et Barn og man holder en Ligtale eller man hentyder i en Prædiken til de bekymrede Forældre, der have mistet en Lille, og man er humoristisk ude over al Timelighedens Tant, man taler om de 70 Aar som en ond Møie og Aandsfortærelse, om at alle Floder rinde i Havet, men det bliver dog ikke fuldt. Saa vare Romerne consequentere, der lod de smaa Børn græde i Elysium, fordi de ikke fik Lov at leve. Imidlertid arbejder man paa Systemet, Herre Gud, en Livsbetragtning vilde jo allerede være for meget fordret i Forhold til Præstationen. Og saa meget er da ogsaa vist, at det gaar ikke an, at have mange deilige Taler, og Mening i dem alle, men ikke een i alle.

Dog selv om det var saa, at den religieuse Abstraktion var noget Forsvundet, noget Antiqueret, noget *Overvundet* (dette sidste Udtryk skyldes den systematiske Bistand, der er saa god at forvexle en, om jeg saa tør sige, evig Generations Udvikling med hver Generations Repetitioner af det Oplevede), sæt det var saa, derfor kunde den gjerne finde sin Plads her som Gjenstand for Omtale. Er det just ikke et hverdags Syn at see en sand Forelskelse, saa er det naturligviis endnu sjeldnere at see et virkeligt Ægteskab. Prutten hjælper ikke, det er kun at spille Seiren i Hænderne paa Chicaneurer, der ogsaa vide at destillere en ædsende Substant af det Religieuse. Det er et maadeligt Forsvar at lade haant om, hvis det var den mest chicaneuse Indvending, naar man ikke har en god Samvittighed og veed man har Ret.

Den religieuse Abstraktion vil nu alene tilhøre Gud; for denne Kjærlighed vil den forsmaae, forsage, opoffre Alt (dette er Nuancer); fra denne Kjærlighed vil den ikke lade sig forstyrre, adsprede, fængsle ved noget Andet; i Forhold til denne Kjærlighed vil den ikke, at Regnskabet skal have nogen Dobbeltthed, al Omsætning skal bestandigt skee i et reent Forhold til Gud, der ikke igjennem noget Andet forholder sig til ham. Stoltheden i en saadan Abstraktion kan være meget religieust tempereret med Ydmyghed i Forhold til Gud, men Abstraktionen maa indtil videre ansees for uberettiget, fordi den forholder sig aldeles abstrakt til Det, den forsager. Concretere at ville fatte (for at blive ved Mit) Forelskelsens skjønne og Ægteskabets sande Realitet, beskæftiger ikke, en Sysselsættelse dermed er Anfægtelse. Dette er egentlig denne Abstraktions Inhumanitet, som man dog skal dømme forsigtigt om, og fremfor Alt ikke anprise Jernbane-Speculationer og Comite-Fjas og anden saadan Travlhed, som var en saadan Rumsteren eller et saadant Hurlumhei Timelighedens virkelige Indhold.

Inhumaniteten mod Mennesker er tillige Paatrængenhed mod Gud. Som sagt, Inhumaniteten ligger ikke i at ville det Høieste; det er slet ikke inhumant, og Proklamationer eller Anathemata fra et verdsligt velhavende men dog aandeligt Pjaltensborg, hvor man er værdig ved at være som Folk er fleest, og hvor endnu bestandig Ostracismens Misundelse og Potteskaarenes Argument bruges mod enhver Bedre, betyder her slet Intet. Ei heller ligger Inhumaniteten i, at ville basere sin Livs-Anskuelse paa noget Tilfældigt, hvorved Mange udelukkes, thi Undtagelsen negter jo ikke, at Enhver kan gjøre ligesom han, og al Snak om, at det vel er noget Stort, men Enhver kan ikke gjøre det, hvad vilde der saa blive af Verden, er fra Pjaltensborg, hvor man ikke kan forstaae og ikke vil forstaae, at er det rigtigt, saa maa man lade Gud om Resten, som da nok kan og heller ikke er saaledes reduceret, at han behøver Pjaltensborgs Assistance. Nei, Inhumaniteten ligger i, at han ikke vil have nogen concret Forestilling om, hvad der for de fleste Mennesker er dem deres Livs Realitet. Men denne concrete Forestilling er og bliver en Betingelse for, at han blot kan have Skin af Ret. Paatrængenheden mod Gud er en Art nærgaaende Kammeradskab, om han end ikke selv forstaaer det saaledes. Han kan endog være i Sandhed ydmyg, men saaledes kan ogsaa, menneskelig talt, en Undersaat have den loyaleste Begeistring for sin Konge, og langt overtræffe dem, der hverken ere kolde eller varme, men numerus og pecus, men dog kan han ville have Lov til at gaae ind ad en anden Vei, naar han søger Audients, end den for alle Undersaatter befalede. Mig synes der maa ligge noget Forfærdeligt i nu at blive afviist, og høre disse Ord: den anden Vei, saa skal vi see, hvad der kan gøres. Den, der nemlig virkelig har havt Inderlighed nok til at fatte, at det Religieuse er den høieste Kjærlighed, hvor nedbøende, hvor tilintetgjørende maa det ikke være for ham, at opdage, at han har tilladt sig for meget, at han har været for fri, har bedrøvet Aanden, har krænket sin Forelskelse, ak desto tungere, dersom han virkelig har meent at give sit Forhold det høieste Udtryk.

En saadan religieus Undtagelse vil altsaa ignorere det Almene, han vil overbyde Virkelighedens Vilkaar.

Derpaa seer man strax han er uberettiget. Vanskeligere bliver det, naar han vil underbyde. Ganske in abstracto anerkjender han Timelighedens Realitet, eller for at blive ved Mit, Realiteten af det at gifte sig; men han er ulykkelig, uskikket til denne Glæde, til denne Tryghed i Existentsen, han er tungsindig, sig selv en Byrde, og føler han maa blive Andre det. Ingen Hidsighed med at dømmes; ogsaa den Svagere har sin Ret; ogsaa Tungsind er noget Virkeligt, som man ikke udsletter med et Pennestrøg. Altsaa, efter saaledes at have forklaret sig om Tilværelsen, finder han Trøst i en religiøs Abstraktion. Naar Den, der ad usædvanlig Vei søger Audientsen, næsten vækker Medlidenhed, synes det en anden Sag og i sin Orden, at han faaer Gehør.

Misligheden er dog her igjen, at han taler aldeles abstrakt om hvad han vil opgive. Netop fordi han er tungsindig, har han en abstrakt Forestilling om, at Livet for Andre er saa glædeligt og lykkeligt. Men hvorledes det Fremmede er, kan man ikke vide in abstracto. Heri ligger ogsaa den Svigagtighed, som er uadskillelig fra al Tungsind. Hvilken Ulykke end den Tungsindige kæmper med, er den end nok saa concret, den har bestandig for ham en Tilsætning af Phantasi og derved af Abstraktion. Er imidlertid den Tungsindige engang nede i Tilværelsen, saa bliver det kun smaa Forretninger, et lille Falsum, som dog ikke forhindrer, at han godt kan gaae med i Handel og Vandel, og være som andre Mennesker, om han end selv i det Mindste, han foretager sig eller lider, faaer et lille Tilskud fra Indbildningens uudtømmelige Fond ad usus privatos. Tillades det ham derimod at tage hele Tilværelsen op in abstracto, saa faaer han egentligen aldrig at vide, hvad det er han opgiver. Tilværelsens Glæde, som han mener de Andre nyde den, bliver for ham en Byrde, en dobbelt, da han har nok at bære paa iforveien. Her ligger Tungsindets comiske Side; thi det gaaer ofte en Tungsindig i Forhold til Livet, som det gik hiin Skræddersvend, hvem Hebel fortæller om. Han vilde seile med et Skib, der blev trukken op ad Rhinen og accorderede om Prisen, da sagde Skipperen, at han skulde komme med for det Halve, hvis han vilde gaae ved Siden og hjælpe med at trække. Ak! saaledes gaaer det den Tungsindige; ved at forholde sig abstrakt til Livet troer han, han slipper gennem for halv Priis, og mærker ikke, at han trækker saa godt som Skibsfolkene og ovenikjøbet giver Penge til.

Hvad der mangler disse tvende Former af Undtagelser er aabenbart, at have erfaret. Hermed indsees da let, at Ingen ved sig selv kan blive en berettiget Undtagelse. Der maa først og fremmest hænde Noget. Jeg taler forøvrigt, som yttret, hypothetisk, thi jeg veed ikke, om der er eller har været nogen berettiget Undtagelse, men jeg vil komme den saa nær, som det er mig muligt. Det maa da gaae anderledes til, det maa være Een, der er gaaet hen i tryk Forstaaelse med Tilværelsen, og nu pludselig bliver standset. Han maa altsaa have en Forelskelse, en virkelig Forelskelse. Vel siger et gammelt Ord, at Elskovens Gud kan man ikke gjøre Modstand, men Den, der fra Begyndelsen med Beslutning stemmer sig mod Virkeligheden, han vil altid have Magt til at fordrive Elskovens Indgydelse, eller til at dræbe den i Fødselen. Ligeoverfor en umiddelbar Existents er Elskoven den stærkere Magt, men ligeoverfor en Beslutning, der allerede forud har væbnet sig mod den, er den det ikke.

Jeg fordrer da først, at han er virkelig forelsket. En brudt Forelskelse er nok for et Menneske, men skal den Elskende selv bryde den, da er denne Bryden et tveægget Sværd i hans Haand, som ikke har noget Skjefte, uagtet han dog skal holde paa det; da smerter denne Operation ligesaa dybt autopatisk som sympathetisk. Maaskee siger Een: »er først Forelskelsen given, saa er det en Umulighed at faae Undtagelsen ad denne Vei; thi i Forelskelsen er Alt sat ind, det er at spille høit; og i Forelskelsen er Alt sat ind for en Elsket, det er at fordoble den høieste Indsats; hvor umuligt da at springe fra, at ville tabe Alt, Æren med; det er umuligt, hvis han virkelig elsker.« Ja hvis han ikke virkelig elsker, da er det umuligt, at han kan blive Undtagelsen, dersom der ellers er en saadan, men det Andet er ikke umuligt. Forfærdeligt er det, en Rædsel; men saa skal det ogsaa være. Den, der vil bryde med Virkeligheden, skal idetmindste vide, hvad det er han bryder med. Jeg er langtfra at være grusom, saa lidet som jeg er grusom, naar jeg sidder rolig i Inquisitionens Tjeneste og maner alle Rædsler frem for at skrække tilbage indenfor Ret og Retfærdigheds fredelige Hegn; saa lidet er jeg grusom her. Det er muligt, at Den, der har bøiet Lykkens Green ned til Jorden i Forelskelsen, at han kan hugge den over, og selv slynges ved dens Kraft hen i Dødens Marter, som den Ulykkelige, hvem denne Livsstraf overgaaer, lidende endnu mere fordi han sønderrev den Elskede tillige; det er muligt, naar han seiler tryk med sin Lykke, at stige ned og bore et Hul i Skibet og bringe sig selv og Een til i Havsnød, det er muligt han kan gjøre det, hvis han virkelig er forelsket; er han ikke dette, da er det umuligt, at han kan være Undtagelsen, dersom der er nogen saadan. Det er forfærdeligt at give en Rasende Sværdet i Haanden, men ligesaa forfærdeligt, at Lykken blev lagt i hans Haand, naar han er saaledes; thi afsindig behøver han endnu ikke at være. Hvad der bevæger ham vil jeg ikke her forfølge, jeg vil kun skildre de psykologiske Forudsætninger, de sjelelige Tilstande, der maae være tilstede, hvis der overhovedet skal være Tale om en berettiget Undtagelse.

Dernæst fordrer jeg, at han er Ægteemand. Der er det, som er forfærdeligere at tabe end Æren, og Faderløses Skrig raabe høiere end al Vanærens Forsmædelse, og forfærdeligere end den bedragne Piges Eensomhed er Hustruens, er Moderens tusindtungede Elendighed, naar hun er forladt. »Det er umuligt, siger Een, det er umuligt, naar han virkelig saaledes er knyttet til Tilværelsen, da at bryde af.« Ja hvis han ikke saaledes er knyttet, er det umuligt, at han kan blive Undtagelsen, dersom der ellers er en saadan; umuligt er det Andet derimod ikke, om det er saa forfærdeligt, at det isner Sjelen og standser Følelsens Aandedræt. Dog Den, der sidder i Inquisitionens Tjeneste, maa ikke bevæges, ikke ved nogen Forfærdelse fra Sandheden, ikke besvige Retfærdigheden for en Hviid; og Undtagelsen skal kjøbe sin Berettigelse ikke for en rund Sum, men betale indtil den sidste Penning. Er det tvivlsomt, om Forelskelsen er fra Gud, behøver en Forelskelse

endnu ikke at forudsætte en religiøs Opfattelse, Ægteskabet er ubetinget af religiøs Herkomst. Saa bringer da Den, der bryder det, ikke blot al Elendighed over sig selv, og over Dem, hvem han elsker, men han bringer Tilværelsen i Modsigelse med sig selv, han bringer Gud i Modsigelse med sig selv. Umuligt er det ikke for en Rasende, og dog behøver han ikke at være afsindig. Hvad der kan bevæge ham, vil jeg her ikke fremsætte eller forsøge at fremsætte, jeg udvikler kun de psykologiske Forudsætninger; ere disse ikke tilstede i al deres Rædsel, da bliver han ikke den berettigede Undtagelse.

Nu er da Brudet skeet, jeg gaaer videre. Jeg fordrer, at han efter dette skal elske Tilværelsen; bliver han Tilværelsen fjendsk, da er han uberettiget, thi fordi han er en Undtagelse, derfor er Det jo ikke mindre skjønt, fra hvilket han er undtagen. Med Sværmeri som ingen Anden maa han elske Det, han brød, og i dette Sværmeri opdage hver en Skønhed yndigere og lifligere end selv Den, der glæder sig ved Lykken; thi Den, der vil forkaste noget Almeent, maa vide bedre Beskeed derom, end Den, der trygt lever deri. See! naar en Saadan, hvis der gives en Saadan, vilde tale om Ægteskabet, han vilde have en Gløden, som neppe nogen Ægteemand har, jeg idetmindste viger ham Pladsen, han vilde tale med et Kjendskab til al dets stille Fryd, som ingen Ægteemand har det; thi det brudte Ansvars Qval maa holde hans Sjel aarvaagen og varagtig i Beskuelsen af hvad han tilintetgjorde, og det nye Ansvar fordrer først og fremmest, at han veed, hvad han gjorde. Vil en Saadan, hvis der er nogen Saadan, tale om Undtagelsernes Berettigelse, da er min Plads kun en Underbetjents i Sammenligning med hans, han som er en General-Visitor; thi han maa jo kjende ethvert Smuthul, enhver Afkrog, enhver Afvei der hvor Ingen tænker paa, at der engang er en Vei, han maa kunne see Misligheden i det Mørke, hvor en Anden antager der er slet Intet til at adskille den fra Berettigelsen.

Brudet selv maa han føle som Ulykke og Forfærdelse, thi det Lidende deri er, at han er standset, og ikke som en Eventyrer eventyrligt forsøger Tilværelsens concrete Indhold. Han har virkelig fattet og fatter dens hele Gehalt, om han dog uden Svig blev en Fallent, hvem Tilværelsen selv ruinerede. Paa den anden Side maa han fatte Brudets Efterveer som Straflidelse, thi uagtet Forstanden fortvivler over at opdage Skylden, da han jo er virkelig forelsket, virkelig tilhører sit ægteskabelige Liv med al sin Sjel, om end Løsrivelsens Smerte for ham er ligesaa stor, ja større end Tilintetgjørelsens for de Elskede, saa maa dog Fortvivlelsens Begeistring endnu finde sin Glæde i at bringe Gud den Æreserklæring, i at underskrive den samme Haandfæstning som den Lykkelige, at Forsynets Vei er idel Viisdom og Retfærdighed.

Han maa fatte Brudet saaledes, at han, der havde fundet Tryghed i Tilværelsen (thi den elskeligste Opdragelse er at dannes ved en Hustrues ydmyge Underkastelse, og den mest foryngende Underviisning er at opdrage sine Børn, og det bedste Tilflugtssted er bag Ægteskabets hellige Mure), nu kastes ud i ny, i den rædsomste Livsfare. Selv nemlig, om dette staaer fast, at han kan det ikke anderledes, han har dog ved dette Skridt vovet sig ud i det vildsomme uendelige Rum, hvor Damocles⁵ Sværd svæver over hans Hoved, hvis han seer mod Himlen, hvor ukjendte Fristelsers Snare fanger efter hans Fod, hvis han seer mod Jorden, hvor ingen menneskelig Hjælp rækker ud, hvor ikke den forvovneste Lods, der var villig at offre Livet, vover sig ud, fordi her er mere at tabe end Livet, hvor ingen Deeltagelse griber efter ham, ja end ikke den ømmeste Sympathi kan øine ham, fordi han har vovet sig ud i det tomme Rum, for hvilket Mennesket gyser tilbage. Han er en Oprører mod det Jordiske; og Sandseligheden, der i velvillig Forstaaelse med det Aandelige er en Støttstav, som Tiden er det, har han gjort sig til Fjende; thi Sandseligheden er bleven ham en Slange, og Tiden den onde Samvittigheds Øieblik. Man troer, det er saa let at seire over Sandseligheden; ja det er ogsaa saaledes, naar man ikke hidser den, ved at ville tilintetgjøre den. Sligt taler man ikke om til Elskende, thi Forelskelsen holder dem uvidende om de Farer, som kun Oprøreren opdager, Forelskelsen veed ikke, hvorfor Ægteskabet er indstiftet, men en alvorlig Tale veed dog, at det er indstiftet: ob adjutorium, ob propagationem, ob evitandam fornicationem, og Klostererfaringer kunne sætte forfærdelige Noter til denne Text. Ad denne Vei danner man psykologisk rigtigt Katastrophen paa Faust, der ved netop at ville være lutter Aand, tilsidst ligger under for Sandselighedens vilde Oprør. Vee! Den, som saaledes er eensom! Han er forladt af hele Tilværelsen, dog ikke uden Ledsagelse; thi hvert Øieblik maner en ængstet Erindring, i hvilken al Sympathiens Lidenskab brænder fortærende, ham Billeder frem af de Tilintetgjortes Elendighed, og hvert Minut kan det Pludselige komme over ham med sin Forfærdelse.

Han maa fatte, at Ingen kan forstaae ham, og have Fatning til at finde sig i, at det menneskelige Sprog kun har Forbandelser for ham, og det menneskelige Hjerter kun den Følelse med hans Lidelser, at han lider skyldig. Og dog maa han ikke forhærde sig derimod, thi i samme Øieblik er han uberettiget. Han maa føle, hvorledes Misforstaaelsen piner ham, ligesom Asketen hvert Øieblik følte Stikket af Bodsskjorten, han bar paa det blotte Legeme - og saaledes har han jo ikklædt sig selv Misforstaaelsen, der er forfærdelig at være i, som den Dragt, hvilken Hercules modtog af Omphale, og hvori han forbrændte.

For at gjentage de væsentligste Punkter, han maa ikke føle sig høiere end det Almene, men ringere, han maa à tout prix ville blive deri, fordi han er virkelig forelsket og, hvad mere er, er Ægteemand, han maa ville blive deri for sin egen Skyld, og maa ville det for Deres Skyld, for hvem han er villig til at offre Livet, medens han nu derimod seer deres Elendighed, som Den, af hvem man har hugget Hænder og Been, og ud af hvis Mund man har revet hans Tunge : uden et eneste Meddelelsesmiddel. Han maa da føle sig selv som den Elendigste af Alle, et Udskud af Menneskeheden og føle det dobbelt, netop fordi han veed, ikke in abstracto, men in concreto hvad det Skjønne er. Saa segner han da, fortvivlet i al sin Elendighed, naar hiint eneste Ord,

det sidste, det yderligste, saa yderligt, at det ligger udenfor det menneskelige Sprog, udebliver, naar Vidnesbyrdet ikke er hos ham, naar han ikke kan opvriste den forseglede Depesche, der først aabnes derude, og som indeholder Ordren fra Gud. Dette er Begyndelsen til at blive en Undtagelse, hvis der ellers gives en saadan; er alt Dette ikke givet, saa er han uden Berettigelse. Om der ud af denne Elendighed, der visselig er den dybeste, den mest kvalfulde, hvor Smerten ikke ophører, uden for at Angeren kan svinge Svøben over ham, hvor al menneskelig Lidelse personlig er tilstede for at martre, hvor Lidelsen ikke lader af, saa lidet som en By ophører at være beleiret, fordi Vagten bliver afløst af en anden Vagt, eller fordi den nye Vagt er af et andet fjendtligt Troppcorps, og saaledes løse de hinanden af: blunder den egne Smerte, da vaagner Sympathiens, blunder Sympathiens, da vaagner den egne, og hvert Øieblik kan Angerens Runde komme for at see, om Vagten er vaagen – om der, siger jeg, ud af denne Elendighed kan vikle sig en Salighed, om der i denne rædsomme Intethed kan ligge en guddommelig Betydning, hvilken Tro der maa til for at troe, at Gud kunde gribe saaledes ind i Tilværelsen, o: at det viser sig saaledes for den Lidende-Handlende, thi hvis Gud virkelig er Den, der griber ind, saa er han vel betænkt paa de Tilintetgjortes Frelse, kun at den Grebne, den Udkaarne i Afgjørelsens Øieblik Intet kan vide derom – alt Dette gaaer over min Forstand. Jeg veed ikke, om der er en berettiget Undtagelse, og er der en saadan, han veed det heller ikke, end ikke i det Øieblik, han segner, thi aner han det Mindste, er han uberettiget.

Jeg har ikke villet indlade mig paa, hvad der kan bestemme et Menneske til saaledes at fortvivle, at ville fraliste Guddommen Aand og ikke tage mod denne paa den Maade det har behaget Guddommen at uddele den, eller hvorledes et Menneske skulde kunne blive udsat for en guddommelig Forkjærlighed, der nidkjær for sig selv til sit første Udtryk bruger Misundelsens forfærdelige Anfægtelse, jeg har blot villet aftegne de psykologiske Forudsætninger. Seer her en Kloster kandidat, der ikke tør smigre sig med Middelalderens Begunstigelse, men fremmed for den samtidige Bevidsthed kjøber den dyreste Lidelse for det dyreste Kjøb. Min Skildring er ligesom en færdigsyet Klædning, det er den Lidelsernes Bodsskjorte, som Undtagelsen maa bære – jeg troer ikke at Nogen af misforstaaet Lyst skulde forelske sig i denne Dragt.

Ikke er jeg grusom; o! naar man er saa lykkelig som en Ægtemand kan være, naar man elsker Tilværelsen saa høit, elsker den under Eeds gjentagne Aflæggelse saa høit, at den ene Eed er Een dyrebarere end den anden, fordi man i denne Kjærlighed til Tilværelsen hænger fast ved hende, hvem jeg endnu omfavner med den lykkelige første Kjærligheds seierrige Beslutning, ved sin Hustru, for hvis Skyld man skal forlade Fader og Moder, hænger fast ved hvad der erstatter Tabet, hvad der forskjønner og forynger mit ægteskabelige Liv, mine Yndlinge, hvis Glæde, hvis Munterhed, hvis uskyldige Sind, hvis Fremgang i det Gode gjør et tarveligt dagligt Brød til uvurdeerlig Overflod, gjør Taksigelsen for mit Udkomme og Forbønnen i mine Øine ligesaa vigtig som en Konges for sit Land – saa er man for lykkelig til at være grusom. Men naar man sidder i Inquisitionscommissionen, er man uforfærdet af Alt, hvad der vil bøie Retfærdighedens Vei, af Alt, hvad der vil føre Sandheden paa et Vildspor. Jeg gaaer ikke om for at søge og opdage, hvem man kunde iføre hiin Bodsskjorte, tvertimod raaber jeg til den Ubesindige, dersom han vil høre det, at han ikke vover sig ad disse Veie – Den, der vover sig paa egen Haand er fortabt. Men det er mig et nyt Beviis for Tilværelsens Adlighed, at den er saaledes omgjerdet, at Ingen fristes til at ville vove sig udenfor, saaledes begrundet, at blot Tanken om Forfærdelsen maa være nok til at knuse al daarlig og letsindig og opblæst og usund og nervesvækket Tale om at ville være Undtagelse; thi selv naar alt det er givet, som jeg har fordret, veed jeg dog ikke, om der gives en berettiget Undtagelse, ja jeg vil tilføie det som det Forfærdeligste, at selv Den, der vil være Undtagelsen, faaer det aldrig med Bestemthed i dette Liv at vide, om han er det. Altsaa med Fortabelse af Alt, med Qual over al Maade ikke at kunne tilkjøbe sig en Vished!

Hvad jeg derimod veed med Bestemthed, hvad saalidet Spot som Kløgt, saalidet som denne Overveielses Forfærdelse kan frarive mig, er mit Ægteskabs Lykke, eller rettere min Overbeviisning om Ægteskabets Lykke. Forfærdelsen er nu langt borte, jeg sidder ikke længere i Inquisitionscommissionen, men paa mit Arbeidsværelse, og som et Tordenveir atter gjør Landskabet smilende, saa er min Sjel atter oprømt til at skrive om Ægteskabet, hvormed jeg i en vis Forstand aldrig bliver færdig. Saa lidet nemlig som en Ægtemand er et Bruushoved, saa lidet er Ægteskabet Noget, man kan forklare paa en Studs. Jeg har været til en piinlig Forretning, nu er jeg kommen hjem, jeg er hos hende, hvem alle Tilværelsens Magter have forenet sig om at tilhjemle mig en lovlig Besiddelse af, hende, der forkorter mig de mørke Dage, og øger en Evighed til vor lykkelige Forstaaelse, hende, der trækker fra i mine Lidelser, og drager med i mine Bekymringer, og forøger mine Glæder. See! nu gik hun netop min Dør forbi; jeg forstaaer det, hun venter mig, men hun vil ikke gaae ind for ei at forstyrre. Blot et Øieblik, min Elskede, blot et Øieblik, min Sjel er saa riig, jeg er saa veltalende i dette Øieblik, jeg vil skrive det ned paa Papiret, en Lovtale over Dig, min elskelige Viv, og saa overbeviser jeg hele Verden om Ægteskabets Gyldighed. Og dog tidsnok imorgen, iovermorgen, om otte Dage, jeg kaster dig bort, elendige Skriverpen, mit Valg er gjort, jeg følger Vinket og Indbydelsen. Lad en stakkels Forfatter sidde skjelvende, naar Tanken tilbyder sig i et lykkeligt Øieblik, skjelvende for, at Nogen skal forstyrre ham, jeg frygter Intet, men jeg kjender ogsaa hvad der er bedre end det lykkeligste Indfald i en Mands Hjerne og bedre end det lykkeligste Udtryk for det lykkeligste Indfald paa Papiret, og hvad der er uendeligt Dyrebarere end enhver Hemmelighed, som en stakkels Forfatter kan have med sin Skriverpen.